

พระนิพนธ์บางเรื่อง

ของ

พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร

ห้องขจร

อ

089.9591

พ669พ1

ร.4

พิมพ์ในงาน

ฉลองพระชันษาครบ ๘๔

วันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๒

๑
๐๘๙.๙๕๙
พ ๖๖๙ น
ร. ๕

พระนิพนธ์บางเรื่อง

ของ

พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร

THE LIBRARY
COLLEGE OF EDUCATION
BANGKOK, THAILAND

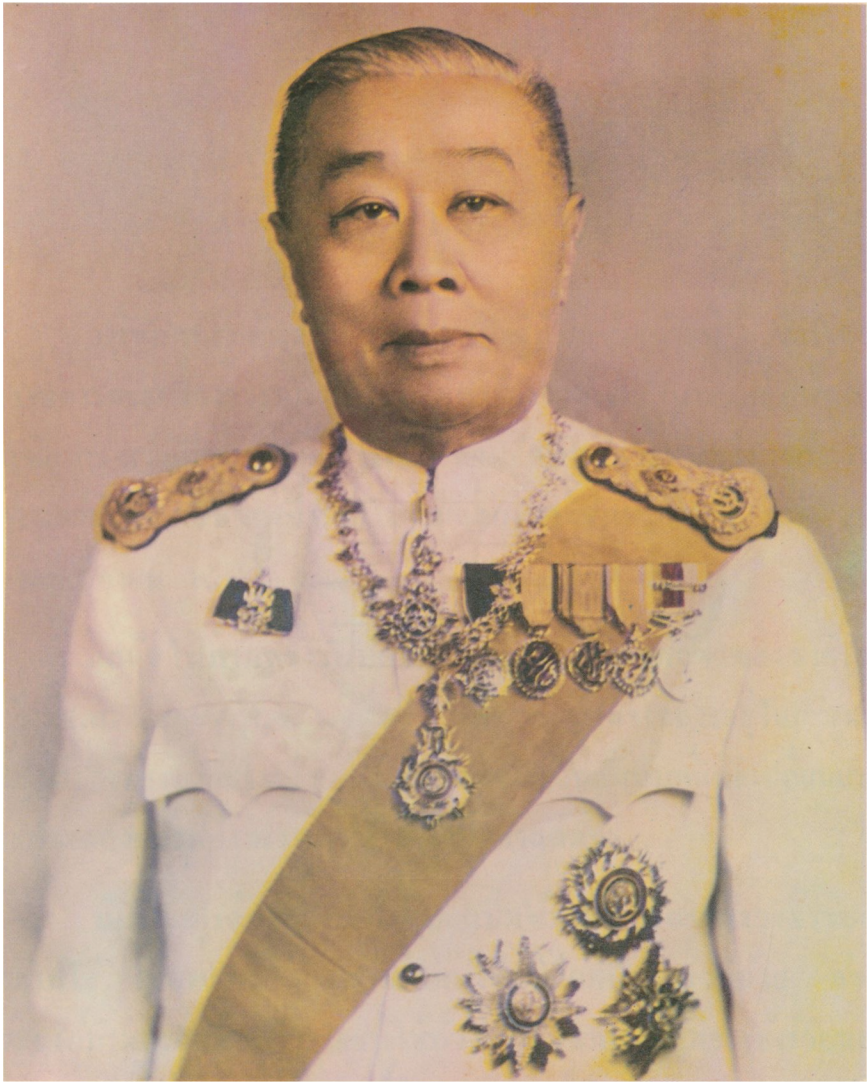
h. 124939

พิมพ์ในงาน

ฉลองพระชันษาครบ ๘๔

วันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๒

๘๘๘๗๐

คำนำ

เพื่อแสดงกตัญญูกตเวทิตูณ ผู้มีข้ออ้างท้ายนี้ ซึ่งเคยเป็นข้าราชการกระทรวงธรรมการในสมัยที่พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงเป็นเสนาบดี พร้อมใจกันจัดพิมพ์พระนิพนธ์บางเรื่องของพระองค์ท่านขึ้นเป็นของชำร่วยในงานฉลองพระชันษาครบ ๙ รอบ วันที่ ๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๒

เสด็จในกรมทรงรับผิดชอบดำเนินงานการศึกษาของชาติเพียง ๖ ปี (พ.ศ. ๒๔๖๕ - พ.ศ. ๒๔๗๕) แต่พวกเราข้าราชการอยู่ในกระทรวงนั้นรู้ได้ว่าได้ทรงทำอะไรบ้าง จึงมีความเสียใจเป็นอันมากที่เกิดเปลี่ยนแปลงการปกครองและต้องทรงพินหนาทไปเสียตั้งแต่นั้น

มีเพื่อนฝูงอีกมากคนที่เคยเป็นข้าราชการกระทรวงธรรมการและไม่ใช่ เมื่อทราบเรื่องการพิมพ์หนังสือนี้ก็ขอมีส่วนร่วมด้วย อ้างว่าพระองค์ท่านทรงทำคุณประโยชน์ให้ทุกๆ ไป เขาสมควรที่จะเข้าร่วมฉลองพระเดชพระคุณด้วย เราทราบว่าประชาชนทั้งไทยและเทศเคารพยกย่องพระองค์ท่านเพียงใด และแม้จะเห็นด้วยกับเหตุผลที่ต้องปฏิเสธ เพราะมีฉันทะนั้นจะต้องขยายวงกว้าง เสียความตั้งใจเดิมของพวกเราไป

(๒)

นอกจากที่ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการดังกล่าวแล้ว เสด็จ
ในกรมทรงบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่ชาติบ้านเมืองในหน้าที่อื่นอีกมากเป็น
เวลาช้านาน สอนองพระเดชพระคุณพระมหากษัตริย์ด้วยความจงรักภักดี
ทุกสมัย แม้พระชันษาจะถึง ๘ รอบ แต่พระอุปนิสัยขณามัยก็มั่นคงเข้ม
แข็ง สามารถปฏิบัติราชการได้ด้อยู่เป็นนิจ หาที่เปรียบได้ยาก

ขอเชิญท่านทั้งหลายร่วมกันอธิษฐานให้ทรงพระเจริญ พระอนามัย
ด้อยู่เช่นนี้ตลอดไป.

พระยาภะรตราชา

พระพนมขยสารวิเทศ

พระพิทักษวรรณการ

พระประทัตสุนทรสาร

พระศิรินสารวิศกรรม

หลวงบริหารสิกขกิจ

หลวงศรีปริชาธรรมปาฐก

ม.ร.ว. สลับ ลดาวัลย์

หลวงประโมทย์จรรยาวิภาช

ขุนวิรุฬห์จรรยา

สารบาญ

หน้า

๑. ความเรียงเบ็ดเตล็ด

ต้นเหตุของนามว่านครชัยศรี	๑
วัดพระเชตุพนในรัชกาลที่ ๒	๑๒
ปัญหาไทยกับต่างประเทศ	๑๙
อนุโมทนาเสมอนอก	๒๘
ว่าด้วยประเพณีบวชในพระพุทธศาสนา	๓๓
กิดยอันหลังไปปีหนึ่ง	๓๗
วิวัฒนาการแห่งภาษาไทย	๔๑
อาชชว	๔๕
ราชา มุขิ มนุสสถาน	๔๙
นิทราชาคริตอันมาแต่ินทานอาหารบราตรี	๕๓
ถวายพระพรวันเฉลิมพระชนมพรรษา	๖๐
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้ากับการรักชาติ	๖๔
ถวายพระพรในวันเฉลิมพระชนมพรรษา	๖๙
ปัญหาวรรณคดี เรื่อง ต้นน้ำแม่คงคา	๗๒

๒. รามเกียรติ์ย่อ เขียนเป็นภาษาอังกฤษตามความต้องการของ สำนัก “บางกอกดออล์”

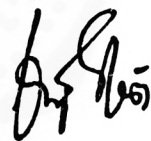
๗๕

๓. Allegories of the Monsoon in Siamese Literature

๙๓

ความเรียงเบ็ดเตล็ด

เขียนขึ้นเป็นคราวๆ ให้องค์การต่างๆ เช่น “วงวรรณคดี” ของหม่อมราชวงศ์ สุนทราต สวัสดิกุล ได้รวบรวมพิมพ์ช่วยในงานพระราชทานเพลิงศพ พันเอก พระยาสารภณวิสุทธ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ เนื้อความส่วนมากไปในทางประวัติศาสตร์ สังคมศาสตร์และอักษรศาสตร์

ต้นเหตุของนามว่านครชัยศรี

นครชัยศรีของไทย

คำว่า **นครชัยศรี** ในสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นชื่อเมือง ๆ หนึ่งซึ่งตั้งอยู่ที่พระปฐมเจดีย์ มีท้องที่จดลำนานาเดียวกัน อันไหลแต่เหนือลงสู่อ่าวไทยระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำราชบุรี ลำนานนครชัยศรีนั้นไหลผ่านสุพรรณบุรี (ตอนนั้นมักเรียกกันว่าแม่น้ำสุพรรณ) ตรงลงมาทางใต้ผ่านอำเภอ นครชัยศรีซึ่งเดิมเรียกว่าตลาดใหม่ (ตอนนั้นแหละที่เรียกว่าแม่น้ำนครชัยศรี) แล้วไหลต่อลงมาทางใต้ผ่านท่าจีน จังหวัดสมุทรสาคร (ตอนนั้นเรียกแม่น้ำท่าจีน) ในพุทธศักราช ๒๔๓๕ เมื่อจัดการปกครองท้องที่เป็นมณฑล โปรดเกล้าฯ ให้เมืองนครชัยศรีเป็นที่ตั้งศาลารัฐบาลมณฑลนครชัยศรี

เท่าที่ปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ครั้งนั้น ก็ว่าในรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พอเสร็จศึกพม่าครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๐๕๑ ก็ทรงจัดการปกครองท้องที่เป็นหัวเมืองใต้พระนครสร้อยยุทธยาไว้เพื่อบูรณาการป้องกันพระราชอาณาจักรหลายอย่างเช่น ยกบ้านท่าจีนตั้งเป็นเมืองหอสมุทรสาคร บ้านตลาดขวัญเป็นเมืองชอนนทบุรี แบ่งเอาเขตราษฎร์บุรีกับเขตสุพรรณบุรีมารวมกันตั้งเป็นเมืองนครชัยศรี เป็นต้น แต่ความหาปรากฏไม่ว่า สำนักงานบัญชาการของเจ้าเมืองนครชัยศรีใหม่น้อยแห่งใด

ต่อมาในรัชกาลที่ ๕ โดยเหตุที่บริเวณพระปฐมเจดีย์ในเขตเมืองนคร-
ชัยศรีเต็มไปด้วยซากเมืองโบราณ แต่ไม่มีใครยืนยันได้ว่าเมืองโบราณนั้นคือเมือง
อะไร และโดยเหตุที่ชื่อ “นครชัยศรี” นี้ ดังละม้ายคล้ายคลึงกันกับชื่ออาณาจักร
ศรีวิชัยโบราณ จึงอนุมานกันว่าชะรอยนครชัยศรีนั้นเองจะตรงกับชื่อศรีวิชัยโบราณ
นั้น แต่การสอบสวนของนักปราชญ์ทางโบราณคดีต่อมาได้พิสูจน์ให้ปรากฏว่า
อาณาจักรศรีวิชัยโบราณนั้นส่วนใหญ่อยู่ต่อลงไปทางใต้ ในแหลมมลายูจนถึงชาว
สุมาตรา และราชธานีของอาณาจักรศรีวิชัยนั้นเล่า ถึงแม้ยังไม่มีใครรู้แน่ชัดว่าตั้ง
อยู่ที่ไหน แต่ความเห็นที่เหตุผลพอฟังได้นั้นยุติลงว่าจะอยู่ในบริเวณเมืองปา-
เลมบังทางภาคใต้ของสุมาตรา จริงอยู่ ดร. กวอริตซ์เวลต์ แย้งว่าราชธานี ของ
ศรีวิชัยอยู่ที่ไชยาในประเทศไทย แต่นั่นก็ยังไกลจากพระปฐมเจดีย์อย่างมาก และ
ถึงอย่างไร ๆ ความเห็นอันนี้ก็ไม่หลักฐานสนับสนุนเท่ากับความเห็นที่ว่าอยู่ทาง
ปาเลมบัง อย่างไรก็ตาม การค้นคว้าทางนี้ได้ลบล้างมติที่ว่า “นครชัยศรี” คือ
“ศรีวิชัย”

ในรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดให้
ขนานนามเมืองที่ตั้งสำนักบัญชาการมณฑลเสียมใหม่ ว่า นครปฐม ส่วนชื่อนคร-
ชัยศรีใช้เรียกอำเภอตลาดใหม่ที่ตั้งอยู่ข้างแม่น้ำ หังนมได้เกี่ยวเนื่องกับทางอนามาน
ในโบราณคดีประการใด และมีได้มีพระราชประสงค์อย่างอื่นใดนอกจากว่าเมือง
นี้ยังไม่ได้ชื่อที่เหมาะสม จึงทรงขนานพระราชทานใหม่เท่านั้น

ปัญหาว่าเหตุใดครั้งโบราณ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิจึงทรงขนานนาม
เมืองนี้ว่า เมืองนครชัยศรี จึงยังไม่มีคำตอบที่เป็นหลักฐานอย่างใดนอกจากว่า
เอาอย่างเขมร ซึ่งติดต่อกันอยู่ในเวลานั้น

นครชัยศรีของเขมร

ครั้นต่อมา ศาสตราจารย์เซเดสแห่งวิทยาลัยสถานฝรั่งเศสสำหรับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งตั้งสำนักอยู่ ณ เมืองฮานอย ได้แสดงปาฐกถาเมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๔๘๒ ว่าด้วยผลใหม่ๆ แห่งการค้นคว้าในทางโบราณคดีแก่สมาคมสหราชอาณาจักรสยามที่ออกนามมาแล้วนั้น ใจความว่าเจ้าหน้าที่ได้ค้นพบศิลาจารึกใหม่ที่ปราสาทพระขรรค์ในบริเวณนครหลวงอีกแห่งหนึ่ง ได้ความจากศิลาจารึกนั้นว่า พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ซึ่งเป็นพระองค์ท้ายของกษัตริย์ “นักก่อสร้าง” ในเขมรโบราณ (ประมาณเวลารัชกาล พ.ศ. ๑๗๒๕-๑๗๖๕) ได้ทรงสร้างเมืองใหม่ขึ้น พระราชทานนามว่า นครชัยศรี เพื่อฉลองชัยชนะที่ได้แก่ข้าศึก ณ ที่นั้นกล่าวเทียบนครชัยศรีกับนครประยาค^(๑) โบราณในมัณฑลประเทศ ว่าเป็นนครศักดิ์สิทธิ์ดุจกัน เพราะประยาคนั้นตั้งอยู่ระหว่างอักษณ^๒ ที่คือแม่น้ำคงคาและแม่น้ำยมนา ส่วนนครชัยศรีนั้นมบรรพบุรุษเจดนาถถึงสามหัว อันเป็นนาศักดิ์สิทธิ์อุทิศถวายพระพุทธเจ้า พระอิศวรเป็นเจ้า และพระนารายณ์เป็นเจ้า

ศาสตราจารย์เซเดสเห็นว่า เมืองใหม่ที่กล่าวถึงในจารึกพระขรรค์นั้นไม่น่าจะใช่อื่นไกลไหนเลย คือ บริเวณปราสาทพระขรรค์ซึ่งได้จารึกนามันเอง เพราะการสร้างนครชัยศรีนั้นเป็นเรื่องใหญ่ในจารึกเป็นส่วนตัว และเป็นเหตุให้สร้างศิลาจารึกขึ้น หงนอนุนามานจากเหตุว่าจารึกนั้นด้วยคำนมัสการต่าง ๆ และคำอวยพระเกียรติพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ พอเสร็จตอนนั้นแล้วก็เริ่มกล่าวถึงการสร้างเมืองใหม่ทีเดียว ทำให้เห็นประหนึ่งว่า เรื่องนี้แหละเป็นข้อความที่ท่านต้องการจะจารึกไว้ให้ปรากฏในทันที

๑. คือเมืองอัลละหะบัดทุกวันนี้

นอกจากนี้ยังมีเหตุประกอบอันจะทำให้เชื่อได้ว่า นครชัยศรีตรึงกันกับบริเวณปราสาทพระขรรค์คือสองข้อ คือ ข้อที่เรียกกันทุกวันนี้ว่า พระขรรค์ นั้นย่อมหมายถึงพระแสงราชูปโภคของโบราณ ซึ่งยังรักษาไว้ในพระราชวังที่พนมเปญ ซึ่งศาสตราจารย์เซเดสเข้าใจว่า ในโบราณกาลคงจะได้เรียกกันอย่างพระแสงขรรค์อันเป็นราชูปโภคในประเทศไทยว่า พระแสงขรรค์ชัยศรี นั้นข้อหนึ่ง และอีกข้อหนึ่งก็คือลักษณะที่เรียกบริเวณนั้นในจารึกว่า นคร นั้น ทำให้บริเวณต่างกันกับบริเวณโบราณสถานใหญ่ ๆ ซึ่งร่วมสมัยกันอีกสองแห่ง คือ บริเวณตาพรหม และบริเวณบันทายกฐี โบราณสถานอันเป็นนครคล้าย ๆ กันกับบริเวณพระขรรค์ก็คือบริเวณนครธมและบริเวณบันทายฉมาร์^(๒) ทางที่จะเข้าบริเวณพระขรรค์นั้นกรมเครื่องประดับอันแสดงให้เห็นว่าเป็นทางเข้าราชธานี กล่าวคือ สะพานทมิฬนักเป็นต้นาคมนเทวดาจดข้างหนึ่ง อสุรอกข้างหนึ่ง อันเป็นเรื่องกวนนาทพิชัย ลวดลายสะพานเช่นนมทางเข้านครหลวง (นครธม) เหมือนกันแต่ได้พิสูจน์มาแล้วว่าเป็นของใหม่กว่าที่พระขรรค์

ส่วนข้อที่ว่าไว้ว่า นครชัยศรีนี้พึงเปรียบด้วยนครประยาของอินเดียโบราณ ด้วยเหตุที่ต่างแห่งต่างก็มีลักษณะคล้ายคลึงกันคือเมืองศักดิ์สิทธิ์นั้น หากนครชัยศรีคือบริเวณปราสาทพระขรรค์จริงแล้ว เราจะต้องหาห้วงน้ำสามห้วงที่กล่าวถึงในศิลาจารึกนั้นมาให้จึงได้ และจะต้องแสดงหลักฐานด้วยว่า ห้วงหนึ่งของพระพุทธรเจ้า ห้วงหนึ่งของพระอิศวรเป็นเจ้า ห้วงหนึ่งของพระ

๒. ข้อหลังนี้ปรากฏทางไทยในสรีอรรษทินนามเจ้าเมืองสุรินทร์ว่า พระยาสุรินทร์ภักดีศรีโพนธมนน์ ซ่อนเข้าใจว่าเกิดขึ้นเมื่อไม่มีใครใคร่ได้นักถึงบันทายฉมาร์แล้ว คู่เหมือนในรัชกาลที่สี่ทรงรัตนโกสินทร์ ซึ่งเจ้าหน้าที่ทางดินแดนจังหวัดสุรินทร์คงจะยังปกครองเลขที่ออกเขาคงรักลงไปจนถึงบันทายฉมาร์โดยผ่านช่องเสม็ด

นารายณ์เป็นเจ้า แต่ทั้งนี้หาเป็นการเลอบัญญูความรู้ของศาสตราจารย์เซเดสไม่
ท่านศาสตราจารย์พิสูจน์อย่างที่เราผู้อ่านจะพึงเชื่อตามได้สนิท ขอยกคำของท่าน
ศาสตราจารย์มาแปลลงตรงในที่นี้ ดังต่อไปนี้

“ในข้อข้าพเจ้าคิดว่า เราอาจลงไปได้แน่ ๆ โดยไม่ต้องวิตกว่าจะผิด
ว่าห้วงน้ำที่กล่าวถึงในที่นี้ได้แก่ห้วงน้ำใหญ่ ๆ สามห้วง ซึ่งล้อมรอบพระนคร
หลวงอยู่ในเวลานี้ คือ สระตะวันออก (Bàrày oriental) ซึ่งมีเทวาลัยที่เรียกกัน
ทุกวันนี้ว่า แม่บัน เป็นที่ประดิษฐานศิวลึงค์นั้นได้แก่ห้วงน้ำของพระอิศวรเป็น
เจ้า สระตะวันตก (Bàrày occidental) ซึ่งนายเกลซพนักงานโบราณคดีได้รับพระ
นารายณ์บรรทมสินธุ์องค์ใหญ่ ทำด้วยทองสัมฤทธิ์ขนมาจากไค่นาเมื่อ ๑๕๓๖ (พ.ศ.
๒๔๗๙) และบัดนี้ได้ตั้งไว้ให้มหาชนเข้าชมได้ในสำนักงานของกองโบราณคดี
นครหลวงนั้น คือ ห้วงน้ำของพระนารายณ์เป็นเจ้า^(๓) ส่วนอีกแห่งหนึ่งซึ่งว่า
อุทิศถวายพระพุทธรูปเจ้านั้น คือ สระที่อยู่ด้านตะวันออกของบริเวณปราสาท
พระขรรค์ อันมีพุทธวิหารที่เรียกกันทุกวันนี้ว่า นาคพัน”

ตามที่ศาสตราจารย์เซเดสอ้างเหตุผลมาพิสูจน์ว่า นครชัยศรีคือบริเวณ
ปราสาทพระขรรค์นั้น ข้าพเจ้าเห็นชอบด้วยทุกประการ ยังตะขิดตะขวงใจอยู่แต่
ข้อเดียวที่ว่า นครชัยศรีทรงสร้างเป็นเมือง เท่านั้น เพราะบริเวณพระขรรค์
เล็กนัก มณฑลทั้งหมดเกินกว่าหนึ่งพันตารางเมตรหน่อยเดียวเท่านั้น ทั้งภายใน
เขตนั้นก็เป็นบริเวณวิหารหมดเขต อยู่ว่าแต่บ้านผู้คนพลเมืองเลย แม้แต่

๓. เทวรูปพระนารายณ์บรรทมสินธุ์องค์นี้ นายเกลซได้พาข้าพเจ้าไปดูเมื่อคราวตามเสด็จ
สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าใน พ.ศ. ๒๔๘๐ ละเนด้วยคิดว่าเห็นจะได้ขนาดสักกกว่าสองเท่าคน
ธรรมดา คูเหมือนว่ายาว ๔ เมตร

บ้านข้าราชการก็จะไม่พอเสียแล้ว ยังพระราชวังจะตั้งอยู่ที่ไหนเล่า หากจะสมมุติว่าตัววิหารเป็นวังก็ไม่ได้ เพราะศิลาจารึกบ่งความชัดว่า สร้างขึ้นไว้รูปพระโลกेश্বর^๕ ดังนั้น จึงอรรถาธิบายเรียกบริเวณนั้นว่า นคร แต่ความอื่น ๆ ในจารึกเดียวกันไม่สื่อให้เห็นว่าเป็นเมืองประการใดเลย จึงอยากจะอวดรู้^๖ ณะว่า นคร อาจใช้สำหรับเรียกพระมหาวีหาร โดยอุปมาว่าเป็นนครของพระโลกेश্বরโพธิสัตว์^๗ ดังนั้นจะได้หรือไม่^(๔)

ความปรากฏในจารึกด้วยว่า ในนครชัยศรีนั้นหาได้ประดิษฐานแต่รูปพระโลกेश্বরโพธิสัตว์องค์เดียวไม่ หากยังมีรูปอื่น ๆ อีกตั้ง ๕๑๕ รูป คือ แวดล้อมพระโลกेश্বরอยู่ ๒๘๓ รูปในวิหารกลาง นอกจากนั้นไว้ในวิหารใหญ่น้อยรอบ ๆ ตลอดจนในศาลาพักในซุ้มประตู ในโรงพยาบาลของวิหาร และแม้ในฉางข้าวของพระมหาวีหาร^๘ รูปเหล่านี้สูญหายไปเสียจนตามไม่พบแล้ว แต่ปรากฏว่านามขนานไว้^๙ นามเหล่านี้ยังสลักอยู่กับที่ประดิษฐาน และเป็นนามของเจ้านายและข้าราชการในสมัยนั้น เข้าใจกันว่าล้วนเป็นรูปสนองพระองค์สนองตนของเจ้านาย และข้าราชการนั้น ๆ

ในนครชัยศรีนี้มีเจ้านายที่ทูลพระทักท้วง^{๑๐} สดเป็นจำนวนตั้งพัน ซึ่งเลี้ยงอาหารด้วยพระราชทรัพย์^{๑๑} จารึกกล่าวว่า อาหารส่วนมากที่จ่ายจากท้องพระคลัง คือ ข้าวและงา เป็นต้น และยังจ่ายของเครื่องใช้อีกหลายอย่างมีระบบ คือ เสื้อผ้า แพรพรรณ น้าหอม กระแจะ พิมเสน ขมิ้น ฯลฯ สิ่งก่อสร้างมีราย

๔. ในประเทศไทยมีพระนครคีรีอยู่บนเขาวังที่เพชรบุรี ซึ่งก็ไม่ใช่เมืองเหมือนกัน หากเป็นพระราชวังมีพระวิหาร อันได้ชื่อว่า พระที่นั่งเวษณหิวันเข็ญปราสาท แต่ความจริงตัวอย่างพระนครคีรีหาตรงกันกับที่ข้าพเจ้าแนะไม่ เพราะเป็นชื่อวังของพระมหากษัตริย์ มิใช่ชื่อวิหารซึ่งเป็นวังของเทวดา

การละเอียดย่า ปรำงค้ ๑๐๒ ปรำงค้ เร็อนหีน ๔๘๕ หล้ง กำแพงแฉง ๒,๒๓๘
วำ ฯลฯ จำนวนปรำงค้ ๑๐๒ น้ ศำสตรำจำรย้เชเดสวำน้เหล็อไม่ถ้ง จ้งนเะวำ
บำนที่จะได้สร้งอยำงไม่ถำวรไวบ้ำงกระม้ง บัดนจ้งพ้งไปเสยบ้ำง

ในศึลำจำรก่อนั้น เรำได้ทรำบควำมวำ เมื่อบตรำงกับ พ.ศ. ๑๓๒๐
พวกำนได้ยักท้พมำด้เขมร ได้เฝำผลำญพระนครหลวลงเสยมำก แต่ภำยหล้ง
ถูคต้แตกพำยไป ฝูนำท้พฝำยเขมรช้งออกค้ท้พกำม กือ ชยวรมันที่ ๓ ฝูช้งได้
สร้งวิหำรพระชรรคนเอง ในขณะนั้นพระองค้ยังมีได้เสวยรำชย้ แต่ต่อมำก ๔
ปีได้รบรำชสมบัต้ ได้ลงมือบูรณะพระนครหลวอยำงใหญ่โต ได้สร้งวัดท้
บัดนเรยักกันวำบันทำยกุฎี ได้สร้งอวำสอัมโหพำร ช้งบัดนเรยักกันวำ
ตำพรหม และฉลงใน พ.ศ. ๑๓๒๕ เป็นท้ประดิษฐำนพระปฏิมำสนองพระองค้
พระชนน้ เป็นรูปนำงปรัชญำปำรมิตำ (กือ “นำงปัญญำปำรมิ”) ตำมคติมำหำยน
พุทธศำสนำ ได้สร้งสถำนท้ต่ง ๆ อักมำกแห่ง ท้งนอกท้งในกำแพงเมือง
และได้สร้งกำแพงเมืองและสะพำนนำคขำมคูเมืองเสยใหม่ด้วย

บัดน้ปรำกฏควำมจำกศึลำจำรท้พบใหม่ท้วิหำรพระชรรค้ด้งได้กล่ำวมำ
แล้ววำ ยังได้สร้งพระมหำวิหำรนำมนครช้ยสรนช้นอกเมือ พ.ศ. ๑๓๓๔ แล้ว
ในน้ได้ไว้รูปพระโพธิสัตว์โลกเศวรสนองพระองค้พระเจ้าชรณินทรวรมัน ฝูเป็น
พระชนกชองพระองค้ ในที่สุดได้ท้งสร้งกำแพงและสะพำนขำมคูเมืองแห่งพระ
นครหลว ช้งได้ถูคพวกำนเฝำผลำญเสยนช้นใหม่ แล้วจ้งสร้งวิหำรช้น
กลำงเมือง ช้งบัดนเรยักวำบำน เป็นท้ประดิษฐำนพระพุทธรูปสนองพระองค้
เอง ช้งขุดพบแล้วท้ได้หอกกลำงชองสถำนบำน บัดนถดงพักไว้ ณ ท้ใกล้ ๆ
กันกับบำนนั้น น้ยวำ ๆ พระพุทธรูปองค้ณกิด ปรำงค้ชองบำนเป็นหลำยขอด

ซึ่งแทนที่จะทำเป็นรูปสิ่งอย่างปรากฏแต่ก่อน ๆ ได้ทำเป็นหน้าพระโลกेश্বর ปรากฏละ ๔ หน้า^{๘๔} ทำโดยมีลักษณะให้เหมือนพระศาสดาลักษณะของพระเจ้า ชยวรมันที่ ๑^๕ ทั้งนี้ พระเบียงบาชนก็ยังมีภาพสลักนูน แสดงการรบฟ่งกับจาม ปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ ศาสตราจารย์เซเดสอธิบายว่าพระเจ้าทั้งสามของลัทธิมหายาน นั้นได้แก่พระพุทธเจ้า พระโลกेश্বরโพธิสัตว์ และนางปรัชญาปารมิตา การ ค้นคว้าที่ได้พบสถานที่ของพระเป็นเจ้าทั้งสามครบแล้วด้วยประการฉะนี้ คือ บายน ของพระพุทธเจ้า พระบรมคัมภีร์ของพระโพธิสัตว์โลกेश্বর ตาพรหมของนางปรัชญา ปารมิตา

ศิลาจารึกตาพรหมได้บรรยายกิจการ ซึ่งพระเจ้าชยวรมันที่ ๑ ได้ทรง ทำเป็นการส่งเสริมพระเกียรติ เช่น ได้ทรงสร้างโรงพยาบาลเช่นเดียวกันกับที่สร้าง ไว้ในนครชัยศรี^{๕๕} รวมทั้งสิ้นทั่วพระราชอาณาเขตถึง ๑๐๒ แห่ง แต่ศาสตราจารย์ เซเดสเข้าใจว่าจะใช้วัดอุทิศไม่ทันทาน จึงไม่มีซากเหลืออยู่ในเวลานี้สักแห่ง เดียว แต่ศิลาจารึกพระบรมคัมภีร์ขยายเพิ่มเติมไว้อีกหลายอย่าง คือ ได้ทรงสร้าง รูปพระ “ชยพุทธมหานาถ” สำหรับพระราชทานไปประดิษฐานไว้ตามหัวเมือง ใหญ่ ๆ รวม ๒๓ แห่ง เข้าใจกันว่าพระชยพุทธมหานาถนั้นคงจะเป็นพระพุทธรูปสนองพระองค์ พระเจ้าชยวรมันที่ ๑ และคงจะสร้างใหม่พระศาสดาลักษณะ

แล้วยังได้ทรงสร้างที่พักทางหรือธรรมศาลา ซึ่งระบุไว้โดยละเอียด ว่า ตามถนนจากพระนครหลวงไปยังราชธานีของประเทศจัมปา มี ๕๑ แห่ง ตามถนนจากพระนครหลวงไปพินาย ๑๑ แห่ง ตามถนนเวียนไประหว่างท้องที่มี ช่อระบุจำนวนหนึ่งซึ่งศาสตราจารย์เซเดสยังไม่ทราบว่าหมายถึงท้องที่แถบไหนมี ๔๔ แห่ง ถนนจากนครหลวงไปพินายทั่วมี ๑๑ แห่งนั้น ได้ค้นพบแล้ว ๘

คำบล แต่นั่นเข้าใจกันว่าอยู่ในจังหวัดสุรินทร์หรือบุรีรัมย์ ซึ่งยังค้นไม่พบ
ได้ลองถามนายพันตรี ไซเคินฟ้าเคิน ผู้เคยแก่ท้องที่แถบนั้นมาก โดยได้เป็น
ผู้บังคับการตำรวจภูธรแถบนั้นมานาน และเป็นผู้เชี่ยวชาญทางโบราณคดี ดังได้
ทราบกันอยู่แล้ว แต่ก็บอกว่าไม่รู้จักแห่งใดนอกเหนือไปกว่าที่ศาสตราจารย์เซเดส
ระบุไว้แล้ว เมื่อภายหลังรัชสมัยพระเจ้าชวรมันพระองค์ที่ ๑๐๐ ปี ท่าน
ราชทูตจีน เจียวตาทวน ได้มายังประเทศกัมพูชาและบันทึกไว้ว่า “ณ ถนนสาย
ใหญ่ ๆ เหล่านี้มณฑลพักรายทางเหมือนกับที่พักผู้สื่อสารราชการหลวงในประเทศจีน
เป็นระยะ ๆ ไป” ที่พักของจีนที่กล่าวถึงนี้ มาร์โคโปลโลได้เคยพิสูจน์ว่าเป็น
ความคิดที่น่าสนใจ เราย่อมเห็นได้ว่าความคิดของจีนนี้ได้เกิดภายหลังที่พักรายทาง
ของพระเจ้าชวรมันที่ ๗ เสียด้วยซ้ำ

ศิลาจารึกบรรยายตัวเลขอย่างละเอียด ศาสตราจารย์เซเดสว่าไม่มีเวลา
จะนำไปกล่าวในโอกาสนี้ทั้งหมด แต่สรุปความสั้น ๆ ว่า พระราชาพระองค์
นั้นได้ทรงสร้างพระรูปปฏิมากรรมทั้งสิ้นถึง ๒๐,๔๐๐ รูป ด้วยโลหะต่างๆ ได้ทรง
พระราชอุทิศผลประโยชน์อันเกิดแต่หมู่บ้าน ๘,๑๓๖ หมู่ ถวายเป็นกัลปนา ได้
ถวายข้าพระไว้ดูแลและปฏิบัติการตามสถานที่เหล่านั้น ๒๐๘,๕๓๒ คน ในจำนวน
นี้รวมนักธำมด้วย ๑,๖๒๒ คน สถานที่บรรดาที่ทรงสร้างไว้ (เพียงเวลาที่ทำการ
เท่านั้น) รวมทั้งหมดมีปรางค์ถึง ๕๑๔ ยอด มีกำแพงล้อมรอบบริเวณต่างๆ
๑๖,๕๐๐ วา มีคูทั้งหมด ๒๔,๖๑๘ วา มีสระน้ำทุกแห่งรวม ๕๓,๕๐๓ วา ทรง
วิงวอนผู้จะเป็นใหญ่ต่อไปภายหน้าให้ช่วยดูแลรักษาสถานที่เหล่านี้ไว้มิให้ปรักหัก
พังไปได้

หนังสือกล่าวถึงข้อความเบ็ดเตล็ดเล็กน้อยที่น่ารู้บ้างสำหรับทางพิจารณา
ประเพณีและประวัติศาสตร์ จารึกนี้กล่าวว่า นาสรงทพราหมณ์ถวาย (ในเวลา

พริ) พระเจ้าชวรมันนั้น ได้มาโดยนานาภคัตริย์จัดมาถวาย คือ พระราชาแห่ง
 ขวา พระราชาจามทั้งสองภาค พระราชาแห่งยวนเทศ (คือญวน) ดังนั้นจะเห็น
 ได้ว่า แม้พระองค์จะเป็นพุทธศาสนิกที่แข็งแรง แต่ก็ยังหาได้ละทิ้งประเพณีรับ
 นามุทธาภิเษกจากพราหมณ์ไม่ การที่กล่าวว่าภคัตริย์จัดมาถวายนี้ เรารู้กันอยู่
 ว่าเป็นการเฉลิมว่าภคัตริย์ที่ระบุพระนามมานั้นเป็นเมืองชน เรื่องทางไทยก็ว่า
 พระร่วงไม่ยอมส่งนาค่วย จารึกอันนี้เป็นหลักฐานรับรอง เพราะไม่มีกล่าวถึง
 ภคัตริย์สุโขทัยด้วยนาค่วย ศาสตราจารย์เซเดสเห็นว่าสำหรับพระราชาจัมปาทั้ง
 สองภาคนั้นจริงแล้ว แต่สงสัยว่าชาวจะยอมส่งนาค่วยนั้นหรือ เพราะพระราชา
 ขวาวุฒานัน คือ พระเจ้ากามาเศวรก็มิขอเสี่ยงว่ามอญภาพมาอยู่ ส่วนพระราชา
 ยวนนั้นยังไม่แน่ว่าจริงได้เลย แต่แล้วก็ปรากฏว่า บุรพทิศกรุงกระนั้นก็ดูเหมือน
 จะไม่สู้รังเกียจการที่จะถวายนาค่วยง่ายๆ (เห็นจะทำนองซื้อรำคาญ เพราะพระ
 ราชาธิราชผู้เป็นนายก็ยังไม่ม่าวุ่นวายมากนัก)

ความอีกข้อหนึ่งน่ารู้สำหรับโบราณคดี คือที่กล่าวว่าพระเจ้าชวรมัน
 ทรงสร้างสระของปราสาทพระขรรค์ กับเกาะนาคพันในกลางสระนั้น และน้ำใน
 สระเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ด้วย

ศาสตราจารย์เซเดสกล่าวสรุปความตอนท้าย เป็นประโยชน์แก่นักศึกษา
 ทางประวัติศาสตร์ ได้เก็บมาลงไว้ดังต่อไปนี้

“ศิลาจารึกพระขรรค์นี้ ถ้าเราศึกษาเทียบเคียงกับศิลาจารึกที่ตาพรหม^(๕)
 เราจะได้รู้จักพระมหาภคัตริย์ผู้เป็นองค์สุดท้ายที่ปรากฏพระนามในจารึกเขมร

โบราณ^(๖) ว่าเป็นบุคคลที่มีลักษณะเรื่องราวอันเป็นสองแง่ตรงกันข้ามแก่กัน ด้านหนึ่ง เป็นนักการเมืองที่เฉียบแหลม ได้กู้สภาพของบ้านเมืองมาจากการรุกรานของข้าศึกต่างชาติ กินตลอดจนทั่วประเทศจาม เป็นผู้นำนโยบายโกศลในวิจิตรการบ้านเมือง ได้สร้างถนนหนทางอันเคียดดาษไปด้วยศาลาทพัก และโรงพยาบาล ได้กู้พระนครหลวงราชธานีที่ถูกข้าศึกเผาทำลายให้กลับงดงามได้ดังเดิม แต่อีกด้านหนึ่งนั้นเล่าเป็นผู้ทรงอำนาจสิทธิขาดกระหายแต่จะไวยศแกว่งยศสกุลของพระองค์ ทะยานแต่จะไวยพระเกียรติด้วยอาการอันผิดวิสัยผู้ทรมสดีสมบุรณ์ จนเป็นผลทำลายทรัพย์สินของบ้านเมืองให้สูญสิ้นไปด้วยการก่อสร้างมฤตกเทวาลัยอันไร้ประโยชน์ คุณได้สูบลือดของราษฎรจนซีดผอม คุณได้นำประชาชนของพระองค์มุ่งตรงไปสู่ปากเหวอันลึก ซึ่งในรอบร้อยปีต่อมาประชาชนนั้นก็ได้เริ่มกลดพลัดตกลงไปด้วย."

๖. จดหมายเหตุเขมรปัจจุบัน เช่นพระราชพงศาวดารกัมพูชาที่เริ่มภายหลังพระเจ้าซวรมันที่ ๗ เป็นเวลาดัง ๑๐๐ ปีกว่า เข้าใจกันว่าระหว่างนั้นไม่ได้ขาดลำดับกษัตริย์ แต่เป็นเวลาบ้านเมืองทรุดโทรมไม่ได้จารึกกันอีก หลักฐานจดหมายเหตุเขมรเองก็หาไม่ต่อเนื่อง

เรื่องวัดพระเชตุพนในรัชกาลที่ ๒

(เขียนให้หนังสือพิมพ์ลูกเสือ ฉบับพิเศษ กันยายน ๒๔๘๒)

ต่อมาหนังสืออื่นเอาไปลงอีกบ้าง)

(จากพระนิพนธ์เรื่องนี้จะทำให้นักศึกษาทางประวัติศาสตร์โบราณคดีได้ทราบถึงความเป็นไปของวัดพระเชตุพน ในสมัยรัชกาลที่ ๒ ก่อนปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ในรัชกาลที่ ๓ ซึ่งขึ้นอีกมากกว่า ในสมัยนั้นวัดพระเชตุพนเป็นมาเช่นไร เรื่องนี้จะจะเป็นเอกสารสำคัญชิ้นหนึ่งในด้านประวัติศาสตร์ และโบราณคดี เพราะนอกจากเรื่องที่ทรงพระนิพนธ์แล้ว เราจะหาเรื่องในภาษาไทย ณ ที่แห่งใดไม่พบเลย)

บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ “ลูกเสือ” ได้วานให้ข้าพเจ้าเขียนเรื่องลงในหนังสือฉบับเดือนกันยายน ซึ่งจะเป็น “ฉบับเฉลิมพระชนมพรรษา” ความจริงข้าพเจ้าไม่เคยรับคำขอของสำนักหนังสือพิมพ์ใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์จริง ๆ หรือจำพวกเอกสารเพื่อบุญกุศล นอกจากหนังสือเจอรันต์ของสยามสมาคม ซึ่งข้าพเจ้าได้มีส่วนช่วยเหลือมานานแล้วจนยากที่จะถอนตัวออกได้ เหตุที่ไม่เขียนนั้นเพราะข้าพเจ้าแก่แล้ว ไม่อยากจะมีส่วนด้วยในการงานอันใด และไม่อยากจะให้ใครสงสัยว่าข้าพเจ้าอยากหรือมุ่งหมายจะทำงานอันใดอีก นอกจากสิ่งที่ผลิตผลิตพอกแก้รำคาญ เช่นเขียนเรื่องให้สยามสมาคมเป็นต้น แต่สำหรับหนังสือพิมพ์ “ลูกเสือ” นี้ ข้าพเจ้าก็ไม่สนใจจะถอนปลิขานเดิมนั้นนัก หากบรรณาธิการ “เอาบาตรใหญ่เข้ามาข่ม” ข้าพเจ้า โดยอ้างว่าจะเป็น “ฉบับเฉลิมพระชนมพรรษา” ซึ่งเป็นการเฉลิมพระเกียรติยศสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่รักและ

เคารพของเรา ทั้งออกจะพูดชวนให้ข้าพเจ้าเห็นแก่ประโยชน์ของการลูกเสือ ซึ่ง
 เชอรัยว่าข้าพเจ้าเห็นด้วยจริง ๆ และยังรักการลูกเสืออยู่มาก จึงเป็นอันต้อง
 จำนน และยอมตาม เหตุฉะนั้นจึงอยากจะเอาอย่างพระขอมกับท่านผู้อ่านโดย
 ยกเหตุที่ข้าพเจ้าเรอมานานต่อการเขียนนั้นแล

บรรณาธิการได้ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกว่เรื่องที่เรอต้องการจากข้าพเจ้านั้นให้
 เป็นชนิดวรรณคดีหรือประวัติศาสตร์ ทั้งนคังเป็นเพราะเรออยากจะให้ความ
 สะดวกแก่ข้าพเจ้า โดยได้สังเกตเห็นว่าในชั้นหลัง ๆ ข้าพเจ้าเขียนเรื่องทำนอง
 นั้นให้แก่สยามสมาคมบ่อย ๆ ข้าพเจ้าคิดว่าแม้เรื่องนั้นจักไม่น่าจะอยู่ในแนวทางโดย
 ตรงของหนังสือพิมพ์ “ลูกเสือ” ก็จริง และน่าจะแก่เกินไปสำหรับลูกเสือหรือแม่
 ผู้กำกับส่วนมากก็จริง แต่บางทีก็พอจะมีประโยชน์ทางใด ๆ บ้าง จึงตกลงเลือกเอา
 เรื่องบันทึกรายวันของนายจอ ครอบฟอร์ด เฉพาะตอนที่เกี่ยวข้องกับวัดพระเชตุพน
 ซึ่งยังไม่เคยเห็นปรากฏเป็นภาษาไทยที่ไหนเลย และดูเหมือนจะน่ารู้ยู่บ้าง
 ข้าพเจ้าได้เติมคำชี้แจงของข้าพเจ้าในวงเล็บกำกับลงไปเป็นตอน ๆ ด้วย

วัดพระเชตุพนในรัชกาลที่ ๑ รูปร่างเป็นอย่างไรเราจะทราบได้จากศิลา
 จารึกในวิหารพระโลกนาถ ตรงหน้าพระอุโบสถแล้ว ได้ชำรุดหักพังลง พังมา
 ซ่อมใหญ่ต่อในรัชกาลที่ ๓ เมื่อซ่อมแล้วรูปร่างเป็นอย่างไร เราจะทราบได้จาก
 โคลงฉันพระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาปรมานชิตชิโนรสซึ่งจารึกไว้ในวัดนั้น
 บัดนี้เราได้ถ้อยคำของผู้ไปเที่ยวในรัชกาลที่ ๒ ซึ่งเป็นพยานสนับสนุนให้รู้ได้ชัด
 ช้่นว่ารูปร่างหน้าตาของวัดเป็นอย่างไรในระหว่างที่สร้างแล้วในรัชกาลที่ ๑ กับที่
 ปฏิสังขรณ์ใหญ่ในรัชกาลที่ ๓ ดังจะได้เก็บความมาลงต่อไป

นายจอห์น กรอว์ฟอร์ด เข้ามาเมืองไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๔ ในรัชกาล
ที่ ๒ กรุงรัตนโกสินทร์ ในหน้าที่ทูตเพื่อจะมาขอทำสัญญาทางพระราชไมตรี แต่
เจรจาไม่ตกลงกันหาได้ทำสัญญาไม่ บันที่ทรายวันของเขาแต่งไว้ละเอียดลออมาก
น่าอ่าน เฉพาะที่กล่าวถึงวัดพระเชตุพนมดงรัก :-

“วันที่ ๑๒ เมษายน — แดนไปพวกเราเป็นอันชวนกันเที่ยวบนบกได้ทุกแห่ง
ฉะนั้นเมื่อเช้าจึงได้ไปชมวัดวาอารามบางแห่งอยู่หลายชั่วโมง.... วัดใหญ่ที่สุด
ที่เราไปเช้าวันนี้เรียกว่าวัดพระเชตุพน (ไม่มีสระอุที่ตัว ต - ซึ่งถูกเสียด้วย
โดยรูปคำ) วัดนี้เปิดให้มหาชนเข้าไปนมัสการได้ หากจะกล่าววาทภาพแห่งวัด
นี้เป็นเล่า ๆ แล้วก็พอจะเข้าใจได้ว่าวัดในประเทศนี้โดยมากมีอะไรบ้าง รอบวัดนี้
มีกำแพงทุกด้าน ๆ หนึ่งวัดได้ร้อยละของประเทศไทย ซึ่งคิดได้ ๖๕๐ ปีต่ออย่างอังกฤษ
คือหลังกลาง (โบสถ์) เป็นรูปสี่เหลี่ยม มีพระพุทธรูปนั่งใหญ่องค์เดียว (พระ
พุทธเทวปฏิมากร) ตามกำแพงโบสถ์แขวนภาพเรื่องทางศาสนาเขียนบนกระดาษ
ลวดลายลงรักปิดทอง และลายแกะสลักวิจิตรยิ่งนัก (กรอว์ฟอร์ด เข้าใจผิดไป
ว่าภาพที่เขียนตามผนังทุกแห่งนั้น เขียนบนกระดาษแล้วแขวนไว้ บางที่จะ
เอาไปปนกับรูปเขียนบนผ้า และกระดาษจำพวกหนึ่งซึ่งมีตามวัดบางแห่ง
และบางที่ครั้งนั้นก็เคยแขวนไว้ในที่บางแห่งในวัดพระเชตุพนนั่นเอง
ด้วย)....”

ต่อจากนี้ กรอว์ฟอร์ด อธิบายลักษณะพระวิหารทิศซึ่งตั้งอยู่รอบพระ
อุโบสถดังนี้ :-

“ในวิหารแรก (คือทิศตะวันออกमुखใน) ที่เราเข้าไปนั้น มีพระ
พุทธรูปยืนสูงคำนวณได้ ๕ วาทั้งของไทย ซึ่งตรงกับราว ๓๕ 1/2 ปีต่ออย่างอังกฤษ..

หล่อด้วยทองเหลืองโดยมาก แต่บางส่วนเช่นฝ่าห่มนั้นทำด้วยไม้บ้าง ความข้อ
หลังหันหาไม้พวกเราก็งงไม่ทราบ หากมีผู้บอก เพราะปิดทองเหมือนกันหมดทั้ง
พระองค์ ในผนังมีศิลาจารึก (เดียนยังอยู่) ภาษาบาลีและไทยปนกัน คนเฝ้า
วัดชี้แจงให้เราทราบเรื่องเป็นใจความว่า วัดนี้สร้างเมื่อ พุทธศักราช ๒๓๓๘ ตรง
กับปี ๑๗๕๕ ในศักราชของเรา (กฤตศต) ความที่แปลกที่สุดในจารึกนั้นคือทว่า
ในการสร้างวัดนั้นสิ้นเงินเท่าไร เพียงรายการฉาบปูนและจัดหาที่อยู่ใหม่ให้แก่คน
ที่อาศัยอยู่ในที่นั้นแต่เดิมถึง ๑๖,๔๐๐ บาท (ตามจารึกว่ารายการนี้สิ้นเงิน
๑๖,๔๖๐ บาท กรอวฟอรุด ตัดเศษ ๖๐ บาททั้ง) การสร้างทั้งสิ้นเป็นเงิน
๔๖๕,๔๔๐ บาท คิดเป็นเงินอังกฤษโดยอัตรา ๒ ๖ ซิลลิงต่อ ๑ บาท จะเป็นเงิน
๔๘,๑๘๐ ปอนด์ (ตรงกับศิลาจารึกบัดนี้)

“ในวิหารที่สอง (ทิศตะวันออกมุขนอก) มีพระพุทธรูปนั่งใต้โพธิ
บัลลังก์ ต้นโพธิ์ทำดีเหมือนจริง ใหญ่พอใช้ ภาพกระดาศที่แขวนในห้องนี้เป็น
เรื่องรามายณ (ที่จริงเขียนเรื่องมารผจญ ซึ่งนำหลวรามายณ เพราะ
พญามารหน้าเป็นยักษ์เหมือนทศกัณฐ์)

“ในวิหารที่สาม (ทิศไหนยังสงสัย) มีพระพุทธรูปขัดสมาธิและ
(อัคร) สาวกสองพระองค์พนมมือบูชา

“ในวิหารที่สี่ (ทิศเหนือด้านนอก) มีพระพุทธรูปนั่งบนลูกเขานใบ้า
มีชาน้ำนำมาถวาย และถึงถวายรวงผึ้งซึ่งติดอยู่กับกิ่งไม้ ตัวสัตว์ทั้งสองหล่อ
ด้วยทองเหลืองไม่ปิดทอง ทั้งวัดนี้มีรูปหล่อที่ไม่ปิดทองอยู่เฉพาะสัตว์สองตัว
เท่านั้น ฝาผนังมีรูปโลกธาตุแบบฮินดู (ถูก. ตรงกับจารึกซึ่งว่า “เรื่องไตรภูมิ”) และ
ภาพคนชาติต่าง ๆ คือ ลาว มอญ จีน ดารตาร ฮินดู อิหร่าน เขาชะบาย

ให้เราฟังว่าภาพเหล่านี้เป็นเพียงเครื่องประดับหาใช่ป็นนี้ไม่ คำอธิบายนี้ดูสมจริง เพราะสังเกตว่ายังมีภาพฝีมือจีนคัดถ่ายภาพชน ๆ ของอังกฤษ ฝรั่งเศสอยู่บ้าง เช่นภาพสตรีชาวอังกฤษที่มีชื่อเสียงภาพหนึ่ง ชื่อว่า 1a pensive anglaise ซึ่งดูออกจะไม่สมกับจะอยู่ในสถานที่เช่นนั้นอยู่บ้าง

“ในวิหารที่ห้า (ทิศตะวันตกด้านนอก) มีพระพุทธรูปนั่งบนนาคขด และหัวนาคปรกเศียรพระ..... ภาพผนังห้องนี้แสดงเป็นกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน เห็นแม่น้ำเจ้าพระยามีเรือสำเภาจีนและกำปั่นฝรั่ง มีรูปฝรั่งหลายคน แต่งตัวอย่างสมัยปลาย (กฤตศต) ศตวรรษที่ ๑๓ ต่อกับที่ ๑๔ (จารึกว่า “แลผนังนี้เขียนเรื่องพระเกษชาตุ” เข้าใจว่าการที่กรอวุพอร์ดผลิตพลาดไปได้ไกลดังนี้ คงจะเป็นด้วยวิธีเขียนภาพของไทยในโบราณนั้นหาได้คำนึงถึงประวัติการแวดล้อมแห่งภาพนั้น ๆ ไม่ ดังเราจะเห็นได้ในบางแห่งแม้ในสมัยนี้ เขียนปราสาทพระสถิตตุด ตอน มหาภิเนษกรรมถ์ เป็นต้น มีทหารยามแต่งเครื่องแบบรุ่นโนไปเลียน!)

“ในวิหารที่หก (ทิศใต้ด้านนอก) มีพระพุทธรูปนั่งเทศน์แก่สาวก ห้าพระองค์ (พระปัญจวัคคีย์)... ภาพแขวนผนังแสดงพระพุทธรองค์ที่ทรงแสดงธรรมในสวรรค์ (ข้อความตรงกับศิลาจารึก)

“ในระเบียบอันยืดยาวซึ่งเชื่อมต่อวิหารเหล่านี้ มีพระพุทธรูปนั่งเป็นระยะเท่า ๆ กัน ทำเหมือนกันหมด

“ระหว่างระเบียบกับโบสถ์มหาธาตุ ในมุขศาลาทั้งสี่มุมมีปรางค์ยอดตรีศูลทำไว้เพื่ออะไรข้าพเจ้าไม่ทราบ แต่เห็นต้องมีทุกวัด

“นอกจากกระเบื้องวิหารที่สนออกไป มีลานใหญ่จดกำแพงวัด และมีวิหารและศาลาหลายหลัง ศาลาหนึ่งไม่มีพระพุทธรูปเลย แต่มีรูปคนทำท่าต่าง ๆ อย่างพิศดาร (ฤษัคัตตนตามศาลาราย) มีจารึกได้รูปเป็นภาษาพื้นเมือง อธิบายวิธีทำท่อนั้น ๆ เพื่อแก้โรคบางอย่าง สังเกตว่าท่าเหล่านั้นหลายท่า หากเราทำเข้าแล้วน่าจะทำให้โรคกำเริบมากกว่าบรรเทา (นายกรอว์ฟอร์ด เดิมเป็นแพทย์ปริญญาของอังกฤษ กวรสังเกตด้วยว่าแต่ก่อนนี้เราเข้าใจกันว่าฤษัคัตตนพึงสร้างขึ้นตอนรัชกาลที่ ๓ ทรงปฏิสังขรณ์ แต่ปรากฏในท่อนว่ามีมาก่อนแล้ว)

“ถัดนั้นเขาพาเข้าไปดูวิหารมืด ๆ บางแห่งเป็นรูปรียาว มีพระพุทธรูปปางต่าง ๆ นั่ง, ยืน, คู้เข่า, นอน รูปหนึ่งมีพระศพระพุทธรเจ้าอยู่ในหีบ แต่ฝาเปิดและข้างก็เปิดด้านหนึ่ง มีพระบาทยนออกมา และสาวกพนมทักขิจับพระบาทบูชาไว้ (วิหารคดพระพุทธรูปต่าง ๆ รวมทั้งพระมหากัสสปกอดบาทพระพุทธรเจ้ายังอยู่จนบัดนี้)

“แล้วเราได้เข้าไปดูอีกแห่งหนึ่ง มีพระประธานนั่ง มีสาวกสองข้าง ลวดลายตามแท่นสลักปิดทองอย่างวิจิตร (เห็นจะเป็นการเปรียญ)

“ใกล้กับแห่งที่กล่าวมานมหอไตร ซึ่งดูเหมือนเขาจะนับถือกันว่าศักดิ์สิทธิ์กว่าทุกแห่ง ผู้นำดูไม่มีใครเต็มใจให้เราเข้า แต่เมื่อเราสังเกตเห็นดังนั้น เราจึงได้บอกว่าจะถอดเกือก เขาก็ให้เราเข้าได้ทันที ภายในหอไตรมีลวดลายสลักปิดทองลงชาดงดงามมาก ภายนอกที่ถูกฝนถูกแดดก็ประดับงามเหมือนกัน แต่หอสร้างบนพื้นไม้ที่ไม่ราบเรียบสม่ำเสมอทั้งบันไดไม้ก็ขรุขระเช่นกัน กลางหอมีตู้พระไตรปิฎกมียอดปิดทอง เขาเปิดให้ดู เราสังเกตว่าคงจะมีหนังสืออยู่สัก

หาสิบผูก ผู้นำได้หยิบมาให้เราดู ผูกหนึ่งเป็นกัมภีร์ใบลานร้อยเชือก เขียนตัว
บาลี (ขอม) โดยประณีต ขอบใบลานปิดทองเรียบร้อย สมเก้ที่เป็นปูนยั้วตั๊ก

“ระหว่างหอไตรกับอาคารหลังที่กล่าวมาแล้ว มีสระน้ำ ปลายาก และมี
จระเข้ตัวหนึ่ง (ธรรมเนียมที่มีจระเข้ยังคงมาจนถึงรัชกาลที่ ๖)

“ทุกวัด ๆ จำเป็นจะต้องมีเจดีย์มากบ้างน้อยบ้าง แต่ในวัดนี้มีไม่ต่ำ
กว่าสิบเอ็ด ในชาลามีเจดีย์หม้ทั้ง ๔ ทิศ หม้หนึ่งมีเจดีย์ใหญ่หนึ่งเจดีย์เล็กสี่
และข้างประตู (ตะวันตก) มีเจดีย์สูง (ศรีสรรเพชญเจดีย์) ฐานกว้างด้านละ
๕๗ ฟุต และสูงถึง ๑๖๒ ฟุต

“นอกกำแพงออกไป ยังมีสิ่งอื่น ๆ อีก - มีกุฏิพระทำด้วยไม้ (กุฏิตั้ง
พังสร้างในรัชกาลที่ ๓)”

ตอนนั้นไป กรอวุฟอรุด เล่าว่าไปดูหอรณะง และโกศอัฐิใหญ่ถือนปูน
(เห็นจะเป็นเจดีย์รูปโกศ) สำหรับบรรจุอัฐิพระราชกณะผู้ใหญ่ในวัดนี้ และ
เล่าว่าได้พบเจ้าอวาสนั่งแคร่คาดแพรแดงซึ่งพระหมม มักลดเหลืองกน
กรอวุฟอรุด ให้ล้ามเรียนว่าอยากสนทนากับท่านแต่ท่านไม่รับพูดด้วย.

ปัญหาไทยกับต่างประเทศ

โดยเฉพาะจีน

(เขียนไว้แต่ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๘)

ในระหว่างที่ไทยเราขาดการติดต่อกับโลกภายนอกในสองสามปีที่ผ่านมา
แล้ว ได้มีหนังสือออกพิมพ์จำหน่ายด้วยเรื่องเมืองเราที่มีชื่อเสียงโด่งดังสอง
เล่ม รายหนึ่งออกในสหภาพรัฐอเมริกา ชื่อ “แอนนากับพระเจ้ากรุงสยาม”
เป็นของกรรณายนแลนดอนที่เคยแต่งหนังสือเรื่องเมืองไทยมาแล้วไม่น้อยกว่าสอง
เล่ม ได้ทราบว่าหนังสือเรื่อง “แอนนากับพระเจ้ากรุงสยาม” นี้ ขายได้ดี
แพร่หลายในอเมริกา เวลานี้ไม่ทราบว่าใครในเมืองเราได้เคยอ่านบ้างหรือไม่
แต่เขาว่าเป็นเรื่องแต่งอนโสมตามเค้าความหนังสืออีกเล่มหนึ่งที่นางแอนนาถือ
โนเวนส์แต่งขึ้น เล่าถึงชีวิตของเขาที่เข้ามารับราชการเป็นครูสอนภาษาอังกฤษแก่
พระราชกุมารในรัชกาลที่ ๔ นอกจากนั้นก็บอกว่า บริษัทฟ็อกซ์ได้ทำหนังสือ
ขึ้นแล้ว

ส่วนอีกเรื่องหนึ่งพิมพ์ออกจำหน่ายในประเทศอังกฤษเป็นของเซอร์โจ
เซโครอสบี ซึ่งเป็นอัครราชทูตอังกฤษในกรุงเทพฯ ในขณะที่ยังเป็นเมืองไทย
เรียกชื่อหนังสือนี้ว่า “สยามทางแพร่ง” (Siam: the Crossroads) หนังสือเล่มนี้
พิมพ์ขึ้นโดยกฎเกณฑ์ประหยัดการพิมพ์ของอังกฤษซึ่งใช้กันระหว่างสงคราม เป็น
หนังสือ ๑๓๔ หน้ายกแปด ในที่นี้ได้ประสงค์จะวิจารณ์สมุดเล่มที่วาน โดยตลอด

แต่โดยที่เห็นว่าข้อความในสมุดนั้นมิอะไร ๆ ที่น่ารู้ยิ่งสำหรับคนไทย โดยเฉพาะในหัวต่อที่ไทยเรากำลังพากันเป็นห่วงด้วยวิเทโสบายของบ้านเมืองเรายู่เช่นนั้น จึงได้เก็บความบางส่วนมาเล่าสู่กันฟัง

ถึงแม้ท่านผู้แต่งเรื่องนี้จะมิได้เป็นบุคคลชนิดที่จะเรียกว่า นักการทูตแท้ ๆ เพราะเดิมท่านสังกัดทางราชการกงสุล ซึ่งอังกฤษนิยมให้แยกกันเด็ดขาดจากราชการทูตนั้นก็จริงอยู่ แต่จะเป็นด้วยท่านเชี่ยวชาญเรื่องเมืองไทยเป็นพิเศษหรือเหตุใดก็ตาม รัฐบาลของท่านได้ตั้งให้ท่านมาดำรงตำแหน่งอัครราชทูตอยู่ร่วมแปดปีในระยะเวลาที่ยากสำหรับอังกฤษด้วย ไม่เคยมีเวลาใดที่อังกฤษถูกชาติอื่นแข่งรัศมีในบุรพาภิศดังเช่นในระยนั้น ในภาค ๓ ของหนังสือเล่มนี้มีความกล่าวด้วยสยัมกับนานาประเทศที่จะขอเก็บมาเล่าในที่นี้

บรรดาเหตุต่าง ๆ ที่ได้มีส่วนบันดาลให้โซคซาตาของสยามแปรรูปมาเป็นดังที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ ความสัมพันธ์กับนานาประเทศย่อมเป็นเหตุใหญ่อันหนึ่งด้วยแน่แท้ทีเดียว ในสมัยเก่า ๆ ขอยกไว้ จะกล่าวถึงแต่สมัยปัจจุบันอันมีทางคมนาคมย่นโลกให้แคบเข้าแล้วเท่านั้น ไทยเราได้เริ่มทำสัญญากับนานาประเทศในรัชกาลที่ ๔ เพื่อสัญญานั้นเป็นสมัยที่เกิดมธรรมนิยมที่ชาวตะวันตกมีระเบียบที่เรียกว่า “สภาพนอกอาณาเขต” ซึ่งเขาใช้ในการติดต่อกับจีนญี่ปุ่นและประเทศอิสระในตะวันออก อันมีลักษณะซึ่งหากจะพูดอย่างสั้น ๆ ก็จะต้องอธิบายว่า การยกคนในบังคับของเขาไว้นอกเหนือกฎหมายของเจ้าของประเทศโดยอ้างว่าไม่ไวใจกฎหมายพื้นเมือง เพราะมิได้ยึดถือหลักยุติธรรมอันเดียวกันกับกฎหมายตะวันตก ไทยเราจึงเผชิญต้องโดนใช้ระเบียบเช่นว่านี้เข้ากับเขาด้วย เซอร์โจไซจะเห็นว่าแท้จริงระเบียบนิยมใดกดขี่หรือทำให้ไทยต้องเดือดร้อนมาก ๆ ดังเช่นจีนถูกเขานั่น

ไทยจึงมิได้มีความเคียดแค้นต่อชาวตะวันตก (คือยุโรปและอเมริกา) เท่ากับที่จีน
เคียดแค้นพวกนั้น หากไทยจะไม่พอใจอยู่บ้างก็เฉพาะต่อฝรั่งเศส เพราะเหตุการณ์
ปี ร.ศ. ๑๑๒ แต่รายเดียว

ว่าโดยเฉพาะราย ๆ เริ่มต้นด้วยอังกฤษ ผู้แต่งได้กล่าวลำดับการติดต่อกันมาแต่เมื่อเซอร์จอห์นเบาวริง ทำสัญญาทางพระราชไมตรีฉบับแรกในรัชกาลที่ ๔ ต่อแต่นั้นมาจนถึงขณะที่ขาดทางไมตรีแก่กันเมื่อญี่ปุ่นเข้าเมืองไทย อังกฤษกับไทยไม่เคยมีข้อขัดใจอันใดที่เป็นสาระสำคัญเลย เมื่อไทยยกหัวเมืองมลายูมีไทรบุรี เป็นต้นให้อังกฤษนั้นแม้จะมีผู้ไม่พอใจอยู่บ้างก็จริง แต่ก็ได้ให้ผลถึงบาดหมางจนเชื่อมไม่ติดในภายหลัง ยิ่งเมื่อมีมหาสงครามโลกคราวก่อน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงจุ่งเอาประเทศไปเข้าสงครามด้วยกับฝ่ายสัมพันธมิตรก็เป็นเครื่องส่งเสริมมิตรภาพกับอังกฤษให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ไทยรู้จักอังกฤษดีกว่าชาติใด ๆ หมดและเชื่อว่าอังกฤษจะไม่รังแก นี่เป็นสรุปความเห็นของเซอร์โจชัวอะครอสบี้

ส่วนฝรั่งเศสนั้นเคยมีสัมพันธ์ติดต่อกันมาแต่ครั้งรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์กรุงศรีอยุธยา แต่ในปัจจุบันเพิ่งจะได้ทำสัญญากับไทยต่อภายหลังอังกฤษ ฝรั่งเศสดำเนินประศาสน์นโยบายบุกรุกชนมาจากญวน เขมร จนได้อำนาเขตของไทยไปโดยพลการหลายครั้ง เป็นเหตุให้ไทยไม่พอใจเป็นอันมาก ครั้นปี ๑๘๙๖ อังกฤษชวนฝรั่งเศสให้ทำสัญญากับตนเป็นใจความประกันอิสรภาพของไทยไว้มิให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งบุกรุกไทยต่อไปอีกได้ แต่นั้นมาความตึงเครียดระหว่างไทยกับฝรั่งเศสจึงค่อยทุเลาลงโดยลำดับ (จนเมื่อจบมหาสงครามโลกคราวก่อนดูท่าที่เหมือนไทยกับฝรั่งเศสจะได้สมานกันสนิท) ครั้นต่อมาในสมัย จอมพล ป. พิบูลสงครามรัฐบาลไทยดำเนินนโยบายบุกรุกเข้าบ้าง ซึ่งแท้จริงจะว่าเป็นการบุกรุกแท้ ๆ ก็ไม่ควร

เพราะเป็นธรรมดาที่ไทยจะต้องอยากได้ดินแดนที่เสียไปโดยพลกรรมเท่านั้น น่าสังเกตที่เซอร์โจเซอะมีความยุติธรรมในใจพอที่จะรับว่าเป็นธรรมดาที่ไทยจะต้องอยากได้ของที่เสียไปโดยไม่สู้เหตุผลกลับกันมา

มหาประเทศที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับไทยอย่างมากอีกรายหนึ่งก็คือญี่ปุ่น ทั้งเซอร์โจเซอะเห็นว่าเป็นไปโดยบังเอิญที่ญี่ปุ่นเข้าพัวพันกันอยู่กับไทย นับแต่ไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมา จจึงอยู่ในระยะหลังนี้ ฝ่ายญี่ปุ่นได้พากเพียรหนักหนาทที่จะเกี่ยวไทย ได้พยายามส่งคณะต่าง ๆ เข้ามาสื่อไมตรีจิตทั้งทางในราชการทางนอกราชการ ในทางเศรษฐกิจและทางวัฒนธรรม ยังช่วยฐานะอัครราชทูตขึ้นสู่ฐานะเอกอัครราชทูต อันมีผลให้ผู้แทนญี่ปุ่นได้เป็นใหญ่แก่ผู้แทนประเทศทั้งปวงบรรดาที่เข้ามาอยู่ในสยาม แล้วยังยุยงส่งเสริมให้ไทยเกลียดชังนานาประเทศบรรดาที่เป็นคู่แข่งกับตนในการเมืองของโลก แต่ถึงกระนั้นก็คิดไม่เห็นว่าจะได้ผลให้ไทยรักใคร่ญี่ปุ่นสักเท่าไรน้อย เพิ่งจะมาเอาเป็นพวกได้ก็ต่อเมื่อเขาขกพลเข้ายึดอาเซียบูรพาเมื่อสามปีมาแล้ว เซอร์โจเซอะเล่าละเอียดว่าใครบ้างในจำพวกคนใหญ่โตของไทยเป็นพวกญี่ปุ่น แต่สรุปความว่าส่วนใหญ่มีใจตั้งใจจะเข้ากับญี่ปุ่นโดยความเลื่อมใส หากเข้าด้วยเพราะเหตุการณ์พาไปเท่านั้น

แต่ส่วนจีน เหตุการณ์ผดแผกกับมหาประเทศสามรายที่กล่าวมาแล้ว ด้วยไทยกับจีนไม่เคยมีทางพระราชไมตรีแก่กัน ไม่เคยได้ตั้งทูตหรือกงสุล แต่ความเป็นอยู่ของคนจีนในเมืองไทยกลับตรงกันข้าม ด้วยจีนกับไทยสนิทสนมกันยิ่งกว่าชาติใด ๆ ที่มีสันถวไมตรีนั้นเสียอีก ยิ่งกว่านั้นรัฐบาลไทยยังได้ให้สิทธิแก่คนจีนเสมอด้วยคนไทยทุกประการ แต่กาลก่อน คนจีนเคยอพยพข้ามทะเลมารับจ้างเป็นแรงงานอยู่ในประเทศทางทะเลได้ เช่น สยาม อินโดจีน ชวา มลายู

เหล่านั้เสมอ ชันต้นเขาเข้ามาแต่ตัว เม่อทำงานกุกได้ทุนรอนก็มักจะเริ่มจับจอง
 หรือชอทอดนตงบ้านเรือนแล้วก็ได้เมยเป็นคนพนเมืองนั้ ๆ ในเมืองไทยไม่มี
 กฎเกณฑ์อันใดที่จะกีดกันมิให้เขาตั้งเณดงตัวชนเป็นดจุพลเมืองของประเทศคน
 หนึ่ง (เซอร์โจไซอะมิได้กล่าวด้วยซ้ำว่า บางคนตั้งตัวชนเป็นพ่อค้าคหบดีจน
 ถึงได้เป็นขุนนางไทย จะขอยกตัวอย่างที่ได้เป็นถึงเจ้าพระยาอัครมหาเสนาบดีกั
 เช่น เจ้าพระยาธรรมาธิเบศร์ (กุน) ในรัชกาลที่ ๑ และ ๒ ถึงพระราชอาณา
 ชันสูง ถัดจากสมเด็จพระราชาคณะกั เช่น พระสาสนโสภณ อ่อน วัดราช
 ประดิษฐ์ ลูกจีนได้เป็นถึงพระเจ้าแผ่นดินกั เกือบถึงพระเจ้าแผ่นดินกั) แต่
 พวกจีนรุ่นเก่า ๆ นั้ เม่อมาได้ลูกได้เมยเป็นคนไทยก็เลยถูกให้เป็นไทย ในช่ว
 อายุคนเดียวเขาก็กลายเป็นครอบครัวไทยไป ต่อแต่จะคัดความจากหนังสือ
 ครอบสบัมาตร ๆ มั้ “ครันเม่อ ดร. ชุนยัตเสนตั้งรัฐบาลกัมินตั้ชนประชาชน
 ชาวจีนบังเกิดความรู้สึกรักชาติชนมาอย่างแรงกล้า ผุ่อพยพเข้ามาทำมาหากินต่างกั
 พาครอบครัวเข้ามาด้วย มั้ลูกก็เลี้ยงให้เป็นจีน กิจการต่าง ๆ ก็ชักห่างเหินจาก
 เจ้าของบ้านเมืองชนทุกกั เขาตั้งสภาการค้าของเขาชนต่างหาก ตั้งองค์การอื่น ๆ
 ชันนอกสารพัด และท่นำสังเกตมากที่สุดกัคือตั้งโรงเรียนของเขาชันเอง ใช้ภาษา
 จีนเป็นเครื่องมือสอนวิชาต่าง ๆ เด็กเหล่านั้แม่บิดามารดาจีนจะคิดให้ตั้งภูมิลำเนา
 อยู่ในสยามจนตลอดไปกัดี เขากันิยมฝึกฝนให้เป็นคนจีนแท้ ถือว่าถิ่นฐานเดิม
 ของบรรพบุรุษนั้แหละเป็นบ้านเมืองของเขา ชันยอมตำเร้งได้ด้วยกฎหมาย
 สัญชาติของจีนบัญญัติไว้ว่าบรรดาลูกของคนจีนไม่ว่าจะได้เกิดในประเทศใด ๆ
 หรือตั้งภูมิลำเนาอยู่ในประเทศใด ๆ กัดี ย่อมมีสัญชาติจีนทั้งนั้ และรัฐบาลจีน
 พึงให้ความสนับสนุนและอารักขาทั่วไป

“ถ้าจะมองดูจากแง่ของเจ้าของบ้านเมือง เราจะเห็นได้ทันทีว่า ตั้งแต่ ชุนยัตเสนตังกมินตังมา เหตุการณ์ในเรื่องนี้ได้เปลี่ยนรูปโฉมไปถนัดอย่างน่าวิตก ด้วยเกิดมีคนจีนเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของพลเมืองไทยทั้งหมด ซึ่งได้รับความอบรมจิตใจให้ถือตัวว่าเป็นคนต่างชาติและมุ่งหมายที่จะทำมาหาเลี้ยงชีพโดยปลุกออกไปจากไทย ในไม่ช้าก็ย่อมจะต้องเป็นผลให้เกิด Imperium in Imperio ขึ้นในสยาม” หมายความว่า จะต้องเกิดมีอาณาอิสระต่างชาติดังความนิยมขึ้นภายในอาณาเขตสยาม อันเป็นการยากยิ่งที่ชาติซึ่งนับถือตนเองจะยอมให้คนอื่นได้โดยชนตา นอกจากนี้ยังจะต้องคำนึงด้วยว่าในสยามนั้น จีนกำเอากรกำไว้ในมือได้เกือบทั้งหมด ก็เมื่อการเป็นจีนไทยกับจีนจำต้องห่างเหินกันออกไปทุกที โดยอคมคติ และตามความเห็นของเซอร์โจไซอะ เหตุผลข้างฝ่ายไทยฟังขึ้นกว่าของจีนเป็นอันมาก เพราะไทยเป็นเจ้าของบ้านเมือง จำต้องสงวนอิสรภาพและเสรีภาพของบ้านเมืองนั้นไว้ให้สมบูรณ์ ส่วนพวกจีนในเมืองไทยที่ปลุกตนออกไปดังนั้น จะอ้างว่าทำเพื่อป้องกันชาติบ้านเมืองดังเช่นไทยอย่างนั้นหาได้ไม

ต่อไปในเซอร์โจไซอะวิจารณ์โดยละเอียดในวิธีการที่รัฐบาลของผู้ก่อการวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๓๕ ได้พยายามจะแก้ไขเหตุการณ์อันเป็นต้นนี้ แต่เซอร์โจไซอะเล่าสืบสนออย่าง การบางอย่างที่ท่านเล่าว่าเป็นฝีมือของรัฐบาลชุดพระยาพลฯ นั้น แท้จริงรัฐบาลสยามตั้งแต่รัชกาลที่หกที่เจ็ด ได้เพียรทำมาแล้วก็มาก อย่างไรก็ดี เป็นเพียงข้อผิดพลาดในลำดับประวัติศาสตร์ หากเราอ่านคำว่า “รัฐบาลผู้ก่อการ” หรือ “รัฐบาลพระยาพลฯ” ในเนื้อเรื่องของครอสบีที่น่ามาแปลลงต่อไปนี้เสียว่า “รัฐบาลสยาม” แล้ว ความก็คงไม่ลึกลับประการใด

ครอสบีว่า-

“รัฐบาลผู้ก่อการได้แก้ปัญหาคือเป็นสักระทง คือ ปัญหาคนจีนเข้าเมือง ๑ ปัญหาสัญชาติจีนที่เกิดขึ้นและตั้งภูมิลำเนาอยู่ในสยาม ๑ ปัญหาหลักสูตรในโรงเรียนจีน ๑ ปัญหาจีนทำมาค้าขายในสยาม ๑ ในข้อจีนเข้าเมืองไทยนั้นรัฐบาลพระยาพหลฯ ได้พยายามจำกัดจำนวนคนเข้าเมือง โดยขึ้นอัตราค่าธรรมเนียมให้สูงขึ้นเกินกำลังคนชั้นกุดจะให้ได้ ในเรื่องสัญชาติไทยก็ขึ้นขึ้นถือกฎหมายไทยเป็นใหญ่ และตามกฎหมายที่ว่านั้นย่อมถือว่าคนเกิดในสยามต้องเป็นคนไทย ในเรื่องโรงเรียนจีน รัฐบาลพระยาพหลฯ ก็ออกกฎหมายวางระเบียบลงไปว่าบรรดาโรงเรียนราษฎร์ทั้งหมดต้องสอนตามหลักสูตรของไทย ต้องใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องสอนวิชาทั่วไป และจำกัดเวลาสอนภาษาต่างประเทศแต่พอควร (เช่น กฎหมายขึ้นเป็นต้น กรอสปีพลาด แท้จริงพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ได้ตราขึ้นแต่ พ.ศ. ๒๔๖๕ ในรัชกาลที่หก ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๑๐ ปี) ในเรื่องการค้า รัฐบาลพระยาพหลฯ ได้จำกัดอาชีพบางอย่างให้ทำได้แต่เฉพาะคนไทย ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งได้ตั้งองค์การครั้ง ๆ ราชการ เพื่อแข่งขันกับห้างร้านใหญ่ ๆ ของชาวต่างประเทศ ซึ่งยอมกินความถึงจีนด้วย

“รัฐบาลทำเช่นนั้น พวกจีนพากันร้องทุกข์มาก แต่ฝ่ายไทยสามารถตอบแย้งข้อทักท้วงเหล่านั้นอย่างพียงชนทุกสถาน เขาแย้งต่อจีนว่า รัฐบาลมีอิสระแก่ตนย่อมมีสิทธิที่จะเก็บภาษีคนเข้าเมืองได้ตามแต่จะเห็นควร ทั้งภาษนกเก็บจากชาวต่างประเทศทั่วไป มิได้ลำเอียงแก่ชาติใดชาติหนึ่งโดยเฉพาะ ในข้อสัญชาติก็เหมือนกัน กฎหมายไทยที่ไทยต้องการบังคับใช้แก่จีนนั้นก็เป็นไปในการทำนองคลองธรรมของนานาชาติ ก็อนุโลมตามหลักของกฎหมายระหว่างประเทศ ส่วนในเรื่องโรงเรียนราษฎร์ก็ชอบแล้วที่เจ้าของบ้านเมืองจะต้องเลี้ยงดูฝึกฝนให้

พลเมืองที่เกิดขึ้นในบ้านเมืองของตนได้รับการศึกษาอบรมให้เป็นพลเมืองดีของประเทศนั้น แม้บิดาเงินคนใดรังเกียจการที่ถูกได้รับความอบรมอย่างเดียวกันกับเด็กไทยแล้ว แท้จริงก็ยังสามารถส่งลูกไปเรียนยังเมืองจีนได้โดยไม่มีข้อห้ามขวางอันใด ที่จัดระเบียบการเล่าเรียนให้เหมือนกันหมดเช่นนั้น ไซ้ว่าจะเลือกบับคนเฉพาะโรงเรียนจีนก็หาไม่ แม้โรงเรียนที่ชาวต่างประเทศอื่น ๆ มาตั้งสอน เช่น ฝรั่งเศส อเมริกัน อังกฤษ ก็สังเคราะห์เข้าอยู่ในบังคับแห่งกฎหมายเดียวกันนั้น ส่วนในเรื่องรัฐประศาสน์นโยบายช่วยชาติทางเศรษฐกิจนั้นก็ใช้หลักเกณฑ์อันเดียวกันกับที่เงินไซ้อยู่ในเมืองจีนเพื่ออุดหนุนคนจีนนั่นเอง ที่ว่าองค์การจีนต้องขาดผลประโยชน์ไปเพราะระเบียบอันนี้ แท้จริงก็ไซ้แต่เงินเท่านั้น ชาตินั้น ๆ โดยเฉพาะอังกฤษซึ่งมีการค้าขายอยู่มากก็ถูกจำกัดและต้องขาดประโยชน์ด้วยกัน ”

เซอร์โจไซ้จะกล่าวต่อไปว่า ความจริงบรรดาคนพม่าเมืองทั่วไปในอาเซียตะวันออกเฉียงใต้ไม่ว่าประเทศใด ๆ สูงขึ้นในการค้าขายไม่ได้ทั้งนั้น และต่างก็ประสบความลำบากในเรื่องคนจีนเข้าเมืองมากเกินไปจนเกิดความสะดุ้งกลัวกัน

ในคำกล่าวที่เคยได้ยินกันมาว่า ไทยรังเกียจที่มาพึ่งพาอาศัยอยู่ในสยามนั้น เซอร์โจไซ้จะแก้ว่า “ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยเลยกับคำกล่าวหาอันนี้ เป็นคำหาอันรุนแรงเกินไปแท้ ๆ จริงอยู่ย่อมมีบ้างที่เจ้าหน้าที่บางคนอาจรุนแรงไปในบางกรณี และเช่นครั้งหนึ่งมีรายงานของที่ปรึกษาการคลังฉบับหนึ่ง (เป็นคนอังกฤษ) กล่าวว่า การที่เงินค้าขายได้มากในเมืองไทยเป็นผลให้ส่วนใหญ่ของรายได้ของชาติไทยรั่วไหลออกไปเมืองจีนดังนี้ ได้มีผู้รักชาติอย่างรุนแรงแสดงความไม่พอใจมาก ๆ แต่ถึงกระนั้นก็ดี ถ้าจะว่าถึงส่วนรวมแล้วมหาชนชาวไทยไม่ได้เกลียดชังเงินเลย นอกจากนั้นในการปฏิบัติทั่ว ๆ ไป รัฐบาลสยามยังได้ถือ

ว่าชนจีนได้สิทธิเท่าเทียมกับคนไทย ซึ่งแปลว่ามากกว่าชาวต่างประเทศอื่น ๆ ทั้งนั้น การที่ไทย ไม่ได้ทำสัญญาทางไมตรีกับจีนก็เพราะไม่มีเหตุจำเป็นเพื่อสวัสดิภาพของจีนแต่ประการใด จีนได้เพียรขอร้องทูตต่งกงสุลมาหลายครั้งแต่ไทยไม่เคยยอมตกลงด้วย เพราะถ้าต่งกงสุลมาปกครองคนจีนในสยามแล้วก็จะเกิดปัญหาขลุ่ยขัดกันหลายอย่างในเรื่องการคุ้มครองคน ซึ่งเกิดในเมืองไทยและมีภูมิภานาอยู่ในเมืองไทย ซึ่งรัฐบาลจีนมีหลักการอันขัดแย้งกันกับกฎหมายไทยและกฎหมายระหว่างประเทศ เมื่อคำนึงว่าคนชนดินมอญต่งสามล้านหรือกว่านั้น คุณก็ว่าผิดสำหรับเจ้าของที่อยู่บ้าง ไทยอยากจะให้รัฐบาลจีนรับรองว่า ถ้าต่งทูตและกงสุลขึ้นแล้วจะปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศในเรื่องนี้ แต่การรับรองดังว่านั้นยังหาไม่

เซอร์โจโซอะสรุปความว่า “ข้าพเจ้าไม่เห็นเหตุเลยว่า โฉนไทยกับจีนจึงจะปรองดองกันไม่ได้ในอนาคต แต่จีนควรจะต้องรับรองความปรารถนาอันชอบธรรมของไทยในอันที่จะมีสิทธิเสรีโดยบริบูรณ์ภายในบ้านเมืองของเขา ดูกังจิ่นเองได้หวังโยนัทึกหนาที่จะได้เห็นจีนเองได้มีในประเทศจีนนั้น ”

ในหน้าหนังสือพิมพ์หมันปรากฏความที่ได้สัมภาษณ์ท่านข้าราชการผู้ใหญ่ของจีนผู้หนึ่งเข้ามายังเมืองไทย นำขึ้นคิดทบทวนความอยู่ว่าท่านผู้นั้นได้พูดเป็นทำนองว่าจะไม่ขึ้นแข็งในข้อสัญญาชาติของคนจีนในเมืองไทยแล้ว หรืออย่างน้อยก็คล้าย ๆ กันว่าจะเพลาลงไปมาก แต่จะเพลาลงได้สักเพียงไร บางทีจะเร็วเกินไปที่จะทำนายได้ดอกกระมัง ?

เซอร์โจโซอะยังได้กล่าวถึงเรื่องอื่น ๆ อีกมากที่น่ารู้ แต่ไม่มีที่จะลงในเรื่องนี้เสียแล้ว.

อนุโมทนาเสมอนอก

(เขียนให้ ววงวรรณคดี ฉบับ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๕)

แต่ไหนแต่ไรมาข้าพเจ้าไม่เคยเป็นนักเขียน แต่ข้าพเจ้าชอบสลับตลับรับฟัง และอ่านหาความรู้ ครั้นเมื่อได้ความรู้ตั้งว่านั้นแล้ว ทางที่ถนัดก็สนทนากับเพื่อนฝูง แง่ใดแง่หนึ่งของเรื่องที่ได้อ่าน ทางที่ถนัดก็ฟังต่อ ๆ ไปอีกบ้างตามวิสัย นักอ่านนักคิดอย่างเสมอนอกเท่านั้น บัดนี้หม่อมราชวงศ์สุนทรชาติมาชักชวนให้ ช่วยเขียนอะไรเล็กน้อยสำหรับหนังสือที่เธอและเพื่อน ๆ ของเธอคิดจะออกส่ง เสริมทางวรรณคดี ข้าพเจ้าไม่รู้ที่จะปฏิเสธได้อย่างไร ด้วยเธอเป็นญาติที่รักและ ร่วมใจกันทางสลับตลับรับฟัง จึงได้ส่งบรรณาการสนทนาเพื่อนมิตรจิตและอนุโมทนา ในความพยายามส่งเสริมอักษรศาสตร์ของคณะ

ความมุ่งหมายของ “ววงวรรณคดี” เท่าที่ได้ทราบมานี้ก็เพื่อจะสนับสนุน หักคนเอาใจใส่ในวิชาอักษรศาสตร์ อันวิชาความรู้สมัยนี้มักสับสนเป็นสองแผนก คืออักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ต่างแผนกต่างก็มีผู้สนับสนุนว่ามีความสำคัญกัน แต่ท่านที่เป็นพหูสูตย่อมกล่าวว่า แต่ละแผนกย่อมทำหน้าที่ต่างกัน ถ้าประกอบ กันให้เหมาะสมย่อมให้ผลยิ่งแก่มนุษยชาติ อักษรศาสตร์มีมาแต่โบราณกาลอันไกล เกษขุบยอมอริยาสัยของคนทั้ง ๆ ชาติให้รุ่งโรจน์ด้วยวัฒนธรรมมาแล้วมาก ส่วน วิทยาศาสตร์เพิ่งเกิดขึ้นใหม่และมาเจริญรวดเร็วต่อเมื่อเจมส์ วอตต์คิดใช้ไอน้ำให้ เป็นกำลังในอุตสาหกรรม นับว่าได้แปรลักษณะแห่งความก้าวหน้าของชาติมนุษย์ ในทางเศรษฐกิจ ซึ่งให้ผลไปถึงการเมืองอย่างกว้างขวางมหาศาลจนอาจกล่าวได้

ว่าในปัจจุบันถ้าไม่อาศัยวิทยาศาสตร์ ชาติจะก้าวหน้าไปหาได้ไม่ แต่ถ้อยแหละ ถ้าก้าวหน้าไปในทางเศรษฐกิจและการเมืองโดยลำพัง หากไม่รู้จักรหัสธรรม คัมภีร์แล้ว อาจถึงซึ่งหายนะคือความไม่สำเร็จได้ง่าย ๆ เหมือนกัน เหมือนมี คนวิชาสูง ๆ แต่ไม่มีความละเอียดถี่ถ้วนที่จะพิจารณาถึงลัทธิของนั้น ก็แหละ ศาสตร์นั้นจะมีได้อย่างไร ต้องตอบว่าโดยอาศัยอักษรศาสตร์ช่วยเผยแผ่ตนเอง อุปมาเหมือนร่างกายของชาติจะเจริญได้ก็ด้วยวิทยาศาสตร์ แต่สมองของชาติจัก ต้องอาศัยอักษรศาสตร์เป็นส่วนใหญ่เป็นแน่ นี่แหละคือหน้าที่สำคัญของอักษร- ศาสตร์ในมนุษย์สังคมทุกวันนี้

อักษรศาสตร์ชนิดที่จะข่มใจคนได้นั้น ต้องเป็นผลิตรกรรมที่เกิดขึ้นโดย ธรรมชาติจากสมองที่ถึงแล้วซึ่งวัฒนธรรมอันแท้จริง ไม่ใช่เขียนเอาอย่างฝรั่ง พุ่งๆ ไปและไม่ใช่นั่งสอแปดด้วยซ้ำ ไทยเราก็มมรดกตกทอดมาในทางวรรณคดี ไม่ใช่น้อยแต่โบราณ และในเวลานี้ยังเกิดขึ้นใหม่ ๆ บ้าง หากสมควรไม่เลิกละ ที่ท่านผู้มีความก้าวหน้าจะละเลยวิชาความรู้ทางแผนกอักษรศาสตร์ของชาติไทย ทั้งใหม่ทั้งเก่า ชาติไทยถ้าจะเปรียบกับนานาชาติทั่วโลกก็เห็นจะต้องยอมว่าเรา เป็นผู้อ่อนอาวุโส ธรรมดาเด็กก็ต้องเอาอย่างผู้ใหญ่ก่อน เมื่อเติบโตขึ้นแล้วจึงจะ เกิดปัญญาที่จะเลือกเห็นว่าอะไรที่จะต้องเอาอย่างต่อไป อะไรจะควรคิดปลีก ทางของตนเองได้ การที่จะปลีกทางออกไปนั้นย่อมต้องพิจารณาหาแนวโดยรู้จัก บุคลิกลักษณะและรู้จักขอบเขตแห่งความสามารถของตนเอง ที่จะรู้จักเช่นนั้นก็มัก จะต้องใคร่ครวญถึงวิถีทางแห่งชีวิตของตนที่เป็นมาแล้ว เมื่อศก ๒๔๗๓ ข้าพเจ้าปรารถนาไว้ (ในวิทยาราย) ว่าไทยเราได้ก้าวหน้ามาถึงขีดที่จะต้องพึ่งถึง ตัวเองให้ยิ่งขึ้นกว่าเดิม เพราะเราได้ตั้งหน้าเอาอย่างโลกสมัยใหม่มาจนออก

จะเป็นผู้ใหญ่ขึ้นแล้ว ถึงเวลาแล้วที่เราควรจะเริ่มพิจารณาหัดเสียทีหนึ่งว่าจะเอา
 อย่างต่อไปเพียงไร และจะต้องใคร่ครวญดูให้ได้ว่าตัวของเราเองนั้นมันลักษณะเป็น
 อย่างไรแน่

การที่จะใคร่ครวญพิจารณาหัดลักษณะเดิมของชาติไทยก็จะต้องรู้ว่า
 บรรพบุรุษไทยท่านคิดอะไรไว้อย่างไรบ้าง เคยทำอะไรไว้อย่างไรบ้าง ความรู้
 เช่นว่าเราจะไปหาได้ที่ไหนนอกจากในอักษรศาสตร์ในประวัติศาสตร์ ดังข้าพเจ้า
 จะขอยกตัวอย่าง -

จากวรรณคดีเก่าในยุคประมาณศตวรรษที่สิบแห่งพระพุทธศักราช เรา
 จะรู้ได้ว่าคนไทยสงวนศักดิ์อย่างยิ่ง มีความกตัญญูตรงต่อพระมหากษัตริย์อันตน
 ได้ถวายสัตย์สาบานไว้ไม่แพ้ฝรั่งแม้ในยุคแห่ง chivalry ข้าพเจ้าขอสนับสนุนข้อ
 อ่างนี้ด้วยโคลงยวนพ่ายต่อไปนี้

ข้าให้ธเบศผู้
 ตายเพื่อภักดีโดย
 กือคนอยู่เป็นใน
 โปรโลกนางฟ้าล่อม

ไดโด้ กิด
 ช่อช่อม
 อิศโลกย
 เลอศอินทร์

ทวยโด้เจ้าเกอโกล
 กรันนบถวิลภักดี
 ชยีนอยู่แสนปี
 ตายกิดได้เข้า

พุดมี มังนา
 แด่เจ้า
 เป็นคู่ ตายนา
 ข่วงน่านรگانต์

การสงวนศักดิ์เช่นนี้เป็นหลักจรรยาต่อมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่ง
ขออ้างโคลงโลกนิติ พระนิพนธ์กรมสมเด็จพระเดชาดิศรเมื่อก้าวปฏิสังขรณ์วัด
พระเชตุพนในรัชกาลที่สาม ทว่า

เสียสิ้นสงวนศักดิ์ไว้

วงศ์หงส์

๑๑๑

๑๑๑

๑๑๑

เสียสัตย์อย่าเสียสู้

ชีพม้วยมรณา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อทรงตั้งคณะเสือป่าขึ้น ได้
ทรงยึดเอาภาษิตบาทพยานมาใช้เป็นภาษิตประจำคณะเสือป่าว่า “เสียชีพอย่าเสีย
สัตย์” นำเสียตายแต่เข้ามาไม่กับตนเอง ได้เกิดมีผู้กล่าวเหยียดหยามเราว่าเป็นชาติ
ชขโมย แต่ข้าพเจ้าก็ได้แต่หวังว่าผู้กล่าวหาหาความเรา โดยเฉพาะในยุคที่เราเข้า
ใจว่า เราได้ก้าวหน้าไปไกลกลับแล้วละ

เช่นความรู้สึกรักชาติเหมือนกัน ทุกวันนี้นั่นกันไม่ใช่หรือว่าเราพึง
จะมีการรักชาติกันขึ้นในสิบกว่าปีเอง แต่ถ้าเราอ่านวรรณคดีบ้างแล้ว เราจะได้
ความว่าแม้ในเวลาล่วงพ้นมาแล้วตั้งเกือบร้อยปี สมเด็จพระพระยาปรมาธิบดี ฯ
ท่านศรีจุฑาธิราชไม่แพ้เรา ท่านทรงไว้ว่าท่านท้อแท้ในการที่จะทรงแต่งฉันทสมุท
โหมษต่อจากที่ทรงค้างไว้ แต่แล้วท่านเกิด “มุนานะหฤทัยอดสูคุณัย กวักกาแล้ง
แหล่งสยาม” ดังนี้

วรรณคดีต่างภาษามียุคมากที่อาจปลุกความรู้สึกได้อย่างรุนแรง ในทาง
รักชาตินี้ขอให้ดูความของเซอร์วอลเตอร์สคอตต์ในเรื่อง Lay of the Last
Minstrel ซึ่งได้กัศมาลงไว้ต่อไปนี้

Breathes there the man, with soul so dead,
 Who never to himself hath said,
 This is my own, my native land!
 Whose heart hath ne'er within him burn'd,
 As home his footsteps he hath turn'd,
 From wandering on a foreign strand!

O Caledonia! stern and wild,
 Meet nurse for a poetic child!
 Land of brown heath and shaggy wood,
 Land of the mountain and the flood,
 Land of my sires! what mortal hand
 Can e'er untie the filial band,
 That knits me to thy rugged strand! etc., etc.

ว่าด้วยประเพณีบวชในพระพุทธศาสนา

(เขียนถวายสนองพระราชประสงค์พระบาทสมเด็จพระ

พระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล เมษายน ๒๔๘๕)

ไทยเราได้พุทธศาสนาแต่ชาวอารยแห่งอินเดีย ชาวอารยเป็นสาขา
แห่งชาติอารย (Aryan) ซึ่งมีถิ่นเดิมอยู่ทางตะวันออกแห่งยุโรป แล้วได้แผ่
ออกไปทั้งตะวันตก ตะวันออก พวกแรกไปเป็นฝรั่ง กรีก โรมัน ดิวดอน
สลาฟ ฯลฯ พวกหลังเป็นชาวอิหร่านและส่วนใหญ่แห่งชาวอินเดีย

เมื่อชาวอารยเข้ามาถึงอินเดีย นั้นศาสนาชนิดนับถือเทวแห่งดินฟ้า
อากาศ เช่น พระรุทธเจ้าฟ้า พระอินทรเจ้าฟ้า นางอุมาเจ้าแห่งเวลาเข้าคู่
พระอัคนีเจ้าไฟ พระเทยาสปีตรพ่อฟ้า ซึ่งเป็นใหญ่กว่าเทพทั้งปวง

ครั้นอยู่มานาน ๆ เข้า ชาวอารยแย่งชิงที่ดินได้จากคนพื้นเมืองมากจน
ทุกที่ จึงเริ่มสร้างบ้านสร้างเมืองอยู่ และเอาใจใส่ในการอาชีพกสิกรรม พาณิชย-
กรรม อันเป็นอาชีพต่างหากจากการบ่งที่เขาคเคยทำมาในชั้นเดิม เมื่ออยู่กัน
เป็นหลักแหล่งก็บังเกิดความสนใจในทางศิลปวิทยา และค่อย ๆ บังเกิดวัฒนธรรม
ขึ้นเป็นลำดับ จึงเกิดเชื่อกันว่า ผู้เป็นใหญ่ในสวรรค์เห็นจะไม่ใช้พ่อฟ้าเสียแล้ว
หากน่าจะเป็นวิญญาณสถิตย์อันหนึ่ง ไม่มีรูปมีร่าง เรียกว่าพรหม พรหมนั้นเป็น
เหตุแห่งมนุษย์ ๆ เกิดมาแต่พรหม ครั้นต่อมารู้จักคิดหาเหตุผลยิ่งขึ้น รู้จักคำนวณ
ประมวลความ จึงพากันเห็นยังกันทุกที่ว่า เหตุแห่งสุขทุกข์ดีชั่วจะได้มาแต่
ทวยเทพเจ้าพวกเดียวหาไม่ได้ หากเป็นผลแห่งการกระทำของตนเอง ซึ่งเรียกว่า

กรรม นอกจากนั้นชาวอารยเหล่านี้ได้ความคิดขึ้นในระยะนี้ (เข้าใจว่าจากคนพื้นเมืองเดิม) ว่าชีวิตของมนุษย์นั้นเองก็ซับซ้อนซับซ้อนมาหลายทอด ชีวิตนี้เป็นผลแห่งกรรมของชีวิตก่อนซึ่งเป็นผลของชีวิตก่อน ๆ นั้นขึ้นไป จนไม่รู้ที่จะกำหนดได้ว่าเริ่มต้นกันอย่างไร แต่ข้อสำคัญที่สุดนั้น บรรดาพวกนักคิดในสมัยนั้นพากันรู้สึกว่า การที่เดิมาย่อมมีทุกข์สุขเจือปนกัน ที่เป็นสุขก็ทำเนา แต่ที่เป็นทุกข์ย่อมไม่ชอบ ไม่อยากได้พบเห็นทุกข์ จึงพากันหาทางที่จะพ้นทุกข์ แต่นักคิดเหล่านั้นเห็นหนทางหน้ทุกข์ต่าง ๆ กัน บ้างคงทำพิธีปลุกกรรมเช่นสรวงเทวดาไปตามเดิม เพื่อจะหนีทุกข์ บ้างเห็นว่าเทวดาช่วยอะไรไม่ได้ ตัวเองจึงจะช่วยตัวเองได้ จึงตั้งกองบำเพ็ญตะบ่อทรมานตัวให้ลำบากเพื่อจะคิดหาทางออกได้ เพื่อทำการตะบะนี้ให้ได้ผลที่สุด จึงเกิดธรรมเนียมสละบ้านช่องครอบครัวออกไปอยู่ป่า เอาใบไม้มาสร้างที่กระท่อมอยู่ (เราจึงมีคำใช้ว่าบรรณศาลา คือ ที่ใบไม้)

ในสมัยจวนพระพุทธเจ้าจะทรงอุบัติขึ้น ความคิดหาทางหลีกเลี่ยงเวียนว่ายตายเกิด (ซึ่งเรียกว่าสังสารวัฏ) แพร่หลายยิ่งขึ้นจนมีคณะต่าง ๆ พากันหลีกออกจากโลก หาทางเลี่ยงซึ่งพออย่างมีชัยดี บ้างเกิดธรรมเนียมบวชขึ้น “บวช” นั้นคือการที่สละบ้านช่องทรัพย์สินสมบัติออกไปเป็นไพร่ไม่มีเรือนควบคุมกันเป็นคณะ ๆ ชนนั้นเอง อาทิคณะของท่านนาฏบุตรผู้เป็นเชอพระวงศ์กษัตริย์กรุงวิเทหซึ่งมีสาวกชุดสนธิ ๑๑ ท่านและมีบริวารมากหลาย ท่านผู้ตั้งคณะบรรพชิตนี้มุ่งหมาย (ภายหลังมีบรรพชิตเปลือยด้วย) ส่วนคฤหัสถ์สอนให้ยึดถือพระรัตนตรัย คือ ๑. พระอรหันต์ผู้เป็นเทพเจ้าซึ่งว่าเป็นต้นตอของศาสนาแต่เดิม ๒. พระธรรม ๓. พระศาสดา ในยุคนี้ (คือพระนาฏบุตรเอง) กับให้ถือศีลห้า คัดแปลง

มาแต่คัมภีร์พราหมณ์ คือ ๑. ไม่น่าสัว, ๒. ไม่วัดขโมย, ๓. ไม่ล่วงประเวณี
ในทางที่ผิดธรรม, ๔. ไม่กล่าวเท็จ, ๕. ไม่โลภ

เมื่อพระสถิตตแห่งกบิลพัสดุ์เสวยบ้านเมืองออกทรงผนวชนั้น ท่านก็
พยายามศึกษาลัทธิของศาสนาต่าง ๆ ที่มีชื่อเสียงอยู่ในเวลานั้น ต่อมาท่านไม่พอ
พระทัยเพราะเห็นว่าลัทธิของท่านเหล่านั้นไม่ชอบด้วยเหตุผล ไม่น่าจะนำมาซึ่ง
ความสำเร็จที่มุ่งหมาย จึงปลีกพระองค์ออกจากคณะเหล่านั้น แล้วค่อย ๆ ผ่อน
ผันทรงพระดำริหาทางจนเป็นที่พอพระทัยได้ เหตุฉะนั้นเราจึงเรียกท่านว่า “พระ
พุทธเจ้า” หมายความว่าผู้รู้

ทางที่พอพระทัยท่านซึ่งท่านได้ประกาศสั่งสอนต่อมาจนได้ผู้เลื่อมใสติด
ตามเป็นจำนวนมากนั้น ไม่ได้คิดขึ้นใหม่ทั้งหมด แท้จริงส่วนมากที่เป็นรูปภาย
นอกนั้นท่านทรงอนุโลมตามลัทธิเดิมเสียด้วย เช่นทรงรับใช้สำนวนโวหาร หรือ
อภินัยหนึ่งตามภาษาสมัยใหม่ที่กล่าวเทคนิคที่ใช้กันอยู่แล้วแพร่หลายในสมัยนั้น
เช่น “พระอรหันต์” “พระรัตนตรัย” “ศีล” “อิตถา” “ทุกข์” ฯลฯ แต่ท่าน
ดัดแปลงศัพท์เหล่านั้นมาใช้เป็นอย่างอื่นต่างหากตามหลักเกณฑ์ของท่าน แม้ความ
เชื่อถือบางอย่างที่เข้าใจกันว่าชาวอารยรับมาจากคนพื้นเมืองเดิม เช่นคำว่า
“สัสสารวัณฺณ” ท่านก็รับมาใช้โดยมิได้ปรากฏว่าท่านได้ทรงแสดงความเคลือบแคลง
สงสัยในลัทธิแต่ประการใด ฉะนั้นนักประวัติศาสตร์จึงอนุมานกันว่า พระองค์
มิได้ทรงมีเจตนาที่จะตั้งศาสนาใหม่ หากทรงชำระลัทธิพราหมณ์ชนิดที่นับถือกัน
อยู่ในเวลานั้นให้บริสุทธิ์ขึ้นเท่านั้น

แต่พระพุทธเจ้าเป็นผู้มีพระทัย “เด็ด” เมื่อทำอะไรลงไปแล้วไม่ถอย
หลัง ฉะนั้นคณะนักบวชของท่านจึงถือเอาขนบธรรมเนียมบางอย่างซึ่งในสมัยนั้น

นิยมกันว่าต่ำช้า เช่นครั้งนั้นพวกผู้ดีไม่นิยมนั่งห่มผ้าที่ย้อมเปลือกไม้สีเหลืองหรือสีเสียด และคนแทบทุกคนนิยมไว้ผมยาวเกล้าเป็นมวยสูงท่งชายท่งหญิง พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้หนักวษาของพระองค์สละขนบธรรมเนียมเหล่านั้น โดยวิธีโกนหรือตัดผมเกลี้ยงและนั่งห่มผ้าสีที่ไม่เป็นทึบหมกกันในวงคนใด ๆ เพื่อจะตัดเชื้อไขให้ขาดจากชีวิตของผู้ครองเรือน และเพื่อจะได้ไม่เป็นหลักให้หนักวษาของพระองค์เหยียดหยามผู้ที่ถูกเหยียดเป็นไพร่ในสมัยนั้น พระองค์สละธรรมเนียมแบ่งชนวรรณะ นักบวชของพระองค์ถือลำดับแต่เฉพาะในข้อที่ใครบวชมานานกว่ากัน ฉะนั้นในเวลาปวารณา (ออกพรรษา) พระท่านขอขมาแก่กัน เราจะได้เห็นพระเถระผู้สูงศักดิ์ลงเคารพกราบกรานลูกวัดของท่านผู้บวชมาก่อนท่านเป็นต้น ชีวิตของนักบวชในเมืองไทยเวลานเป็นชีวิตชนโดยด้วยกันเป็นหมเป็นคณะ เวลาเข้าออกรับปีนจากชาวบ้านแล้วนำอาหารที่ไดมานั้นมาแบ่งปันกัน แล้วประชุมกันในโบสถ์แสดงความเคารพต่อพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์และสาธยายพระพุทธโฆสาวาทหรือถ้อยคำที่เป็นสุภาษิตธรรมิกถา เวลานอนก็นั่งใช้เกาเรียนสั่งสอนซึ่งกันและกันและสั่งสอนคฤหัสถ์ในวันพระ เวลาค่ำประชุมกันในโบสถ์อีกครั้งหนึ่งจนเวลาเช้า น่าจะนึกว่าในพุทธกาลชีวิตของนักบวชในครั้งนั้นจะไม่ผิดกันกับในเมืองไทยนี้สัก นอกจากว่าในพุทธกาลนั้นการอยู่ประจำในวัดเป็นหลักแหล่งมีเฉพาะในเวลาฤดูฝน ในเวลาแล้งพระคงจะไปเที่ยวเดินทางสั่งสอนประชาชนพลเมืองเป็นส่วนมาก.

คิดย้อนหลังไปปีหนึ่ง

(เขียนให้วรวรรณคดี ฉบับกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๐)

ข้าพเจ้าไม่เคยถือว่าตัวเป็นนักประพันธ์ แต่หม่อมราชวงศ์สุนทรชาติริเริ่มออกหนังสือ “วรวรรณคดี” ขึ้น ก็มาชวนให้ข้าพเจ้าช่วยเขียนอะไรให้บ้าง แล้วก็เลยนับเอาว่าข้าพเจ้าเป็นสมาชิกแห่งคณะหนังสือ “วรวรรณคดี” นด้วย หนังสือออกมามากแล้ว เธอก็กรุณานำมาให้หรือฝากมาให้ทุกเล่ม บัดนี้จะบรรจบครบรอบปีที่ “วรวรรณคดี” ได้อุบัติขึ้นเป็นโอกาสอันพึงยินดี เธอต้องการให้ข้าพเจ้าเข้าร่วมเขียนอีกครั้ง ย่อมไม่มีหนทางจะขอตัวหลีกเลี่ยงได้ประการใด จะเขียนได้ดีหรือไม่ จะเขียนเป็นหรือไม่เป็นก็จำต้องสนองปรารภของเธอ

ข้าพเจ้าได้อ่าน “วรวรรณคดี” มาทุกเล่ม รู้สึกว่าคุณลักษณะของวรวรรณคดีนั้น นอกจากที่จะเป็นหนังสือแบบอย่างด้วยสำนวนโวหาร และเป็นชุมแห่งความรู้ทางวิชาหนังสือแล้ว ยังถูกใจข้าพเจ้าอย่างมาก อีกข้อหนึ่งที่เป็นหนังสืออันเต็มไปด้วยความรู้ซึ่งรักภักดีในพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้ไม่ใช่หมายถึงรักดีไปผิด ๆ ถูก ๆ หากภักดีด้วยความรู้สำนึกในประโยชน์ของตำแหน่งพระมหากษัตริย์ เท่าเทียมกับรู้จักพระราชอัธยาศัยของพระองค์พระมหากษัตริย์ในทางที่ทรงบำเพ็ญโดยลำดับมาทุก ๆ พระองค์ เพื่อให้พระองค์ได้เป็นประโยชน์แก่ชาติ ศาสนา ประชากรด้วย ข้าพเจ้าเป็นผู้หนึ่งซึ่งแน่ใจว่า บ้านเมืองของ

เราเจริญรุ่งเรืองและหลักเลียงหาชนะมาได้ ใน ๑๕๐ ปีแรกแห่งกรุงรัตน โกสินทร์ ก็ด้วยพระปัญญาและพระรัฐประศาสน์ของพระมหากษัตริย์ และยังมีมองไม่เห็น ว่าเราจะรักษาความรุ่งเรืองเช่นนั้นต่อไปได้อย่างไรโดยไม่มีพระมหากษัตริย์ที่ดี ฉะนั้นจึงอยากจะเขียนสนับสนุนนโยบายของวงวรรณคดีในทางนี้

มีหนังสือภาษาอังกฤษออกมาเล่มหนึ่ง เรื่อง พระราชวงศ์ในเวลา สงคราม (The Royal Family in Wartime) เป็นของกรรมการมูลนิธิ งาน สมโภชรัชกาลพระเจ้าจอร์จ จัดทำขึ้นเมื่อ ค.ศ. ๑๙๔๕ (พ.ศ. ๒๔๘๘) หนังสือ นั้นกล่าวว่า ในประเทศอังกฤษและคอมเนี่ยนกับเมืองขึ้นของอังกฤษนั้น สิ่งซึ่ง เป็นตัวเชื่อมสามัคคีระหว่างแดนเหล่านั้นให้สัมพันธ์กันโดยสนิทสนม ก็คือ ตำแหน่งพระมหากษัตริย์ แม้ว่าพระองค์จะมีใตมหันที่ดำเนินการปกครอง หรือ นำทัพ หรือวินิจฉัยสารคดีเหมือนดังในโบราณสมัยแล้วก็ดี แต่ราษฎรทุกชาติ ที่อยู่ใพระราชอาณาจักร จะเป็นอังกฤษก็ดี สกอตซ์หรือเวลส์ก็ดี กระเนเดียนก็ดี ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ก็ดี แอฟริกาใต้ก็ดี หรือเป็นต่างเชื้อชาติห่างไกลออกไปกว่านั้นก็ดี ต่างถือว่าพระมหากษัตริย์พระองค์เดียวกันนั้นเป็นประมุข ของเขาทุกชาติทุกเหล่า ยิ่งกว่านั้นพระมหากษัตริย์นั้นเองเปรียบประดุจพระ ปฐมามาตรเครื่องหมายแห่งชีวิตและสิทธิของทวยราษฎร์เหล่านั้นด้วย อีกนัยหนึ่ง พระราชาก็คือประจักษ์วัตถุแห่งอำนาจอธิปไตยของราษฎรนั่นเอง

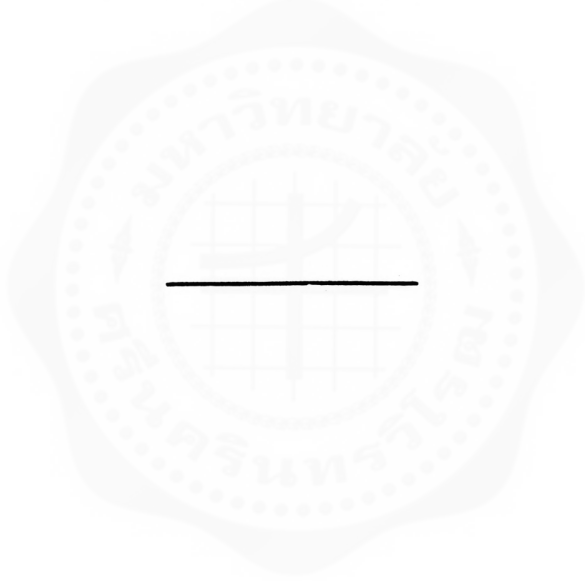
ดังนั้นแลข้าพเจ้าจึงอ่านและรู้สึกจับใจยิ่งนักในความซึ่งหนังสืออังกฤษ เล่มนั้นกล่าวว่า พระราชาและราชวงศ์อังกฤษเป็นเครื่องหมายแห่งธรรมอันเลิศ อันหนึ่งซึ่งเป็นหลักการปกครองของเขา กล่าวคือ เขายกเอาตำแหน่งซึ่งไม่มี

อำนาจขึ้นทอดทุนไว้เหนือบรรดาผู้มีอำนาจในการปกครองทั้งมวลตั้งแต่นายกรัฐมนตรีลงไป เขาอ้างว่าแต่ปรีมปรากรมราษฎรและข้าราชการอุทิศอำนาจถวายพระมหากษัตริย์ ยกตัวอย่างที่แม่ทัพนายกองได้ออกไปทำสงครามมีชัยชนะทัตตระพัลการ์และวอเตอร์ลู เพื่อเชิดชูพระราชสมภารแห่งพระเจ้าจอร์จที่ ๓ มอลบะระรมมีชัยก็เพื่อพระราชินีแอนน์ เซกสเปียร์แต่งฉันทและนาฏกก็เพื่อประดับพระเกียรติพระราชินีเอลิซาเบธ และอื่น ๆ อีกนานัปการ

ข้าพเจ้าอยากจะทราบเหมือนกันว่า พวกเราชาวไทยซึ่งกำลังอยู่ในภาวะที่พยายามจะปกครองตนเองเลียนแบบอังกฤษนั้นจะสามารถเห็นตามวาทะของอังกฤษดังกล่าวมานี้ได้สักเพียงไร คนทุกคนที่มึนจิตใจเป็นมนุษย์ย่อมเอาใจใส่แก่สวัสดิภาพของหมู่คณะตลอดจนบ้านเมืองของตน แม้ข้าพเจ้าเป็นคนแก่และไม่มีความปรารถนาที่จะเข้าไปยุ่งกับใคร ก็ยังอดคิดใจเสمونอกด้วยไม่ได้ในเมื่อเห็นสยามหลักพื้นฐานสำเร็จจากภัยพิบัติต่าง ๆ นานา อดวิตกแทนไม่ได้ในเมื่อวิบัติเหตุพอกพูนเพิ่มเติมขึ้นโดยลำดับ ฉะนั้นเมื่อได้เห็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านนั้นทมหิตลเสด็จกลับสู่พระนครเพียบพร้อมไปด้วยพระสติปัญญา ทรงดำรงอยู่ในขันติธรรม ยุติธรรม และพากเพียรจะทรงหาวิชาความรู้ ทรงระมัดระวังที่จะบำเพ็ญพระองค์ให้เป็นประโยชน์ยิ่งแก่ทวยราษฎร์ ทรงสอดส่องในทุกข์สุขของเราทั่วหน้า ทรงวางพระองค์ปราศจากความเย่อหยิ่งใด ๆ ทรงอุทิศพระองค์ให้แก่ชาติอย่างออกอุญจ์ จึงได้เกิดความปลื้มยินดีในพระบารมีที่กล่าวมาแล้วนี้ และแทนที่จะเจิมตัวชุดดินกินหญ้าอย่างที่เคยทำมาเป็นนิตย์ในสิบปีกว่าที่แล้วมา ข้าพเจ้าจึงถูกเสนอให้พระราชพาพลอยเข้าไปใกล้จอร์จไช้ตามเสด็จพระองค์ท่านหลายครั้ง ด้วยความเต็มใจสนองพระเดชพระคุณในโอกาสที่มีพระราชประสงค์

ให้ไปช่วยเป็นมัลกุเทศกัถวายนั้น ข้าพเจ้ายังรู้สึกภูมิใจอยู่ว่ามีส่วนได้
ช่วยถวายเป็นมัลกุเทศกัถวายแก่พระองค์ผู้เป็นประมุขและเป็นเครื่องหมายแห่งชาติ
ไทย แม้ส่วนนั้นจะจำกัดตามฐานะของข้าพเจ้า

ทั้งนี้ขอยอมอนุโลมเข้าหาหลักที่ว่าตำแหน่งพระมหากษัตริย์เป็นเครื่อง
จูงใจคนให้ทำดีทำชอบ กอปรด้วยสามัคคีธรรมนั้นแล.

วิวัฒนาการแห่งภาษาไทย

(เขียนให้หนังสือพิมพ์มหาวิทยาลัย)

ฉบับสิงหาคม ๒๔๕๐)

คณะกรรมการหนังสือพิมพ์ “มหาวิทยาลัย” มาชวนข้าพเจ้าให้ช่วยเขียนอะไรให้บ้างเล็กน้อยในโอกาสที่จะออกเล่มแรกของปี ๒๔๕๐ นี้ ข้าพเจ้าเองก็ยินดีที่จะช่วยเพราะเคยรู้สึกถึงความผูกพันอยู่กับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมานานด้วยได้เคยเป็นอาจารย์พิเศษสอนคณะรัฐประศาสนศาสตร์และคณะเศรษฐศาสตร์อยู่หลายปีในรัชกาลที่ ๖ จนภายหลังข้าพเจ้าต้องมีหน้าที่โดยเสด็จพระราชดำเนิรแปรพระราชฐานตามหัวเมืองบ่อย ๆ ขุน จึงต้องขอลาออกจากการสอนนั้น

แต่การที่จะเขียนอะไรให้ นั้น เนื่องจากหนังสือจะออกภายใน ๒๐ วัน ข้างหน้า เวลายุ่งจะจำกัด ข้าพเจ้าจึงออกจะหนักใจอยู่เหมือนกันว่าคงขาดตกบกพร่องอยู่ไม่น้อย

ถ้ากล่าวมื่อย้อนหนึ่งว่า สิ่งใด ๆ ทั้งหมดถ้าคงที่อยู่ก็ไม่งอกงาม ต้องเปลี่ยนแปลงจึงจะเจริญขึ้นได้ วาที่อันนี้ไม่มีใครเถียง แต่เราก็ไม่ควรลืมเหมือนกันว่า เปลี่ยนเพื่อเจริญขึ้นก็จริง ตรงกันข้ามก็จริง แต่ถ้าไม่เปลี่ยนก็ยากที่จะเจริญ เพราะฉะนั้นจึงต้องลองเสี่ยงเปลี่ยนกันดู ที่ว่ากันความกว้างขวางตลอดทุกแง่ของมนุษยสัมพันธ์ เช่น มนุษย์เกิดมาก็เปลี่ยนสภาพเติบโตเจริญขึ้นโดยลำดับเมื่อถึงขีดสุดแล้วก็เปลี่ยนไปในทางเสื่อมทรามลงเหมือนกัน วิชาเคมีสอนให้เรา

รู้ว่าสสารทุกชนิดมีปฏิกิริยาที่เปลี่ยนแปลงอยู่ทุกเมื่อ เปลี่ยนไปในทางที่คิดขึ้นก็มี ในทางทรมลงก็มีด้วยกัน แต่ที่อยากจะนำมากล่าวในที่นี้ก็คือความเปลี่ยนแปลงในภาษาไทย เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องเหมาะสมแก่หนังสือ “มหาวิทยาลัย” นี้

เราได้ยินเข้าหูกันอยู่บ่อย ๆ เมื่อไม่ช้านานมาแล้วนั้นว่า ไทยเราเที่ยวเอาอย่างคนต่างชาติเพราะขาดความรักชาติ เช่น แทนที่จะใช้คำไทยก็ไปเที่ยวเอาคำเขามาใช้ ควรจะเชิดชูวัฒนธรรมของชาติก็ไปเที่ยวมุ่งฝักใฝ่กระเบนเอาอย่างเขมร ฉะนั้นจึงต้องแก้ไขเรื่องวันพระบรมราชสมภพพระเจ้าแผ่นดินเสียว่า **วันเกิด** แก่การแต่งตั้งเป็นเขมรโดยการ “**แต่งตั้ง**” สำหรับ **วันเกิด** นั้น หากจะไม่อยากใช้ราชาศัพท์แล้ว แท้จริงก็เข้าที่อย่างเฉพาะในข้อที่แก้กลับมาเป็นไทยได้ แต่ก็ออกจะฉงนว่า เหตุไรจึงไม่แก้คำว่าสัตถุกรรม อนิจกรรม ถึงแก่กรรม ให้เป็น ตาย เสียด้วย โฉนจึงกลับบัญญัติให้ร้องทักกันว่า **สวัสดี** ซึ่งแท้จริงก็ไม่ใช่อำนาจที่กำเนิดไทยอีกนั้นแหละ? ส่วนสำหรับการ **แต่งตั้ง** นั้นแน่ละหรือว่าสากล? ไม่ใช่เอาอย่างฝรั่งหรือ? ไม่ใช่การรับรองว่าการแต่งตั้งเป็นเลิศดอกหรือ? ไม่ใช่เป็นการเหยียดว่าเครื่องแต่งตั้งของไทยนั้นเลวทรามต่ำช้าดอกหรือ? แต่ถ้าแต่งตั้งอย่างไทยเป็นของเลวทรามจริง ๆ แล้ว ควรใคร่ครวญดูให้คิดว่า เมื่อเราเห็นเขาเอามาสวมหัวโขน เราเพินหลงไปด้วยหรือไม่ว่ามันกลายเป็นคนไปแล้ว?

ขอย้อนกลับเข้าเรื่องของเราใหม่คือ วิวัฒนาการหรือความเปลี่ยนแปลงแห่งภาษาไทย ความเปลี่ยนแปลงที่ถูกต้องควรจะต้องเอาความสะดวกเป็นใหญ่ แต่ต้องมีเหตุที่ชอบเป็นกฎเกณฑ์ เพราะเป็นการอนุโลมตามกฎแห่งธรรมชาติ เปลี่ยนอย่างไรจึงจะสะดวก ขำพเจ้าเทียบเคียงกับภาษานานาชาติ เขามักเปลี่ยนเข้า

หาภาษาที่เจริญกว่าและที่เป็นหลักของวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาตินั้น ๆ วัฒนธรรมไทยนั้นมาแต่อินเดียเป็นส่วนใหญ่ ฉะนั้นท่านผู้ใหญ่ในกาลที่ล่วงแล้วมาจึงพยายามเปลี่ยนเข้าหาภาษาสันสกฤตและบาลีซึ่งเป็นรากเหง้าของวัฒนธรรมไทย ใช่ว่าท่านค้นแซกถึงมลายเอาอย่างไรก็ดี ๆ ท่านหันไปแต่เมื่อภาษาไทยหาใช้ไม่ได้เท่านั้น เช่น เราจะพูดถึงที่จอดรถไฟสำหรับให้คนโดยสารขึ้นลง ความคิดที่จะสร้างที่เช่นว่านี้มาจากฝรั่ง (อังกฤษ) ในชั้นเดิมก็เรียกตามอังกฤษกันว่า สะเตชั่น แต่พลเมืองไทยส่วนมากไม่รู้ภาษาอังกฤษ กำนันก็เพี้ยนจาก สะเตชั่น ไปเป็น สะเตแซ่น แล้วก็เป็น กะเตแซ่น ฯลฯ เพราะคนอมหมากไว้เต็มปากไม่ชอบออกเสียงตัว ส. จึงจะให้พูดควบ สด. อย่างคำอังกฤษแท้ ๆ แล้วเป็นอันไม่สำเร็จทีเดียว พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงโปรดให้สร้างที่จำหน่ายน้ำสะอาดขึ้นสำหรับกรุงเทพ ฯ ก็เรียกกันว่า วอเตว๊อก ซึ่งคนอังกฤษจึกรู้ไม่ได้ว่าตั้งใจจะพูดถึง Waterworks ดังนั้นจึงโปรดเกล้า ฯ ให้บัญญัติศัพท์โดยใช้ภาษาสันสกฤตขึ้นสำหรับ Station ว่า สถานี และ Waterworks ว่า ประปา ข้าพเจ้าเคยนั่งฟังท่านผู้เชี่ยวชาญการคลังคนหนึ่งอธิบายเรื่องการบริหารรตแห่งเงินตราได้ยินท่านพูดว่า เงินมันแพงเพราะโอเวอร์บอด ข้าพเจ้าผู้โง่เขลาทางการคลังรู้แต่ภาษาถิ่นก็ว่าท่านหมายความว่า overboard เลยเดาว่าท่านจะเปรียบเทียบกับการโยนทิ้งอะไรจากเรือลงไปในทะเล นั่งฟังอยู่เป็นนานเห็นความมันไม่กินกันเลย จึงได้ความภายหลังว่าท่านพูดถึง overbought (ซื้อเกินไป) ต่างหาก การใช้ภาษาฝรั่งมันลำบากเพราะปากเรานั้นไม่ถนัดดังนี้ ฉะนั้นกฎแห่งธรรมชาติจึงบัญญัติให้เราใช้ภาษาที่สะดวกที่สุด แม้สันสกฤตและบาลีก็เชื่อว่าเราพูดได้เหมือนชาวอินเดียเก่า แต่เพราะเป็นภาษาตายประการหนึ่ง เพราะเรามัวระอภัยเสียงของเราเอง อีกประการหนึ่งซึ่งคนไทยแทบทั้งชาติ (ที่รู้หนังสือ) ออกเสียงอย่างเดียว

กันเป็นแบบแผนอยู่ตัวแล้วอย่างเดียวกันกับอังกฤษอ่านละติน (ซึ่งเป็นวิชาใช้กันเฉพาะภายในประเทศเหมือนกัน) ฉะนั้นการใช้ภาษาโบราณของอินเดียจึงสะดวกกว่าใช้ภาษาฝรั่ง

แต่ยังมีอีกอาการหนึ่งซึ่งร้ายไปกว่านั้น คือ “อาการโง่” “อาการโง่” หมายความว่า อาการที่เห่อจะเป็นฝรั่งโดยไม่เหตจำเป็น เช่นเราหมายความว่า พูดว่า เหตุการณ์ที่เป็นไปดังนี้เหลือที่จะแก้ไขหรือหลีกเลี่ยงได้ เราก็บอกว่า ช่วยไม่ได้ (คือ Can't help it) แทนที่จะพูดว่า เหลือแก้ไข หรือ ไม่มีทางเลี่ยงได้ ฯลฯ เราจะพูดถึงขนมฝรั่งก็พูดว่า เกก ซ้ำให้มันสั้นเป็น เด็ก เสียด้วย และยังซ้ำร้ายไปกว่านั้น ขนมที่ไม่ใช่ Cake หากเป็น Pastry ก็เลยเหมาเอาเป็น เด็ก เสียด้วย สุดแต่ของหวานที่ทำด้วยแป้งก็เกณฑ์ให้เป็น เด็ก หหมด ในประเภทนี้ยังมีอีกมากเช่น แต่งโดย (Written By) ซึ่งไม่ใช่ภาษาไทย เพราะคำว่าโดยในภาษาไทยควรใช้สำหรับ ตาม ไม่ใช่สำหรับ by ทั้งนี้ไม่ใช่จะห้ามไม่ให้เอาคำฝรั่งมาใช้เป็นอันขาด ดังคำที่หมดผลก็ควรใช้ เช่น ออกลีเจน ในโตรเจน และศัพท์วิทยาศาสตร์อีกหลายศัพท์ก็ควรแล้วที่จะใช้ตาม

ตัวอย่างเหล่านี้แสดงว่า ภาษาไทยไม่วิวัฒนาการไปในทางที่ชอบด้วยกฎธรรมชาติเสียแล้ว ท่านผศศึกษาในมหาวิทยาลัยเป็นผศมหาชนหวังให้เป็นทั้งในทางสงวนหลักแห่งศิลปวิทยา ท่านย่อมมีหน้าที่จะต้องช่วยประคับประคองอย่าให้ภาษาของเราต่างพร้อยเสียได้ และท่านอย่าได้ลืมเลยเหมือนกันว่า ภาษาที่ดี ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดี เป็นของที่จะพึงวิวัฒนาการไปโดยกฎธรรมชาติ ไม่ควรจะเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงกันด้วยปฏิบัติ การแก้ไขวัฒนธรรมเป็นของชาติต้องเป็นไปโดยหลักธรรมชาติคือปรด้วยมหาชนนิยม จะแก้กันด้วยออกกฎหมายบังคับไม่พึงสำเร็จได้.

อาชชว

พลเอก เจ้าพระยามรณมพ ได้ให้มาชักชวนข้าพเจ้าเขียนบทความในเชิงขอพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยอาศัยทศพิธราชธรรมสักบทหนึ่ง ข้าพเจ้าเห็นว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้น แม้ได้ทรงพยายามประพจน์พระองค์อยู่ในทศพิธราชธรรมเป็นอาจินแล้วก็ดี ความสำเร็จในพระราชจริยวัตรย่อมมากบ้างน้อยบ้าง สุดแต่อันใดจะเหมาะแก่พระนิสัย และพระราชอัธยาศัย สำหรับความเห็นข้าพเจ้าแล้ว พระราชอาชชวธรรมของพระองค์เป็นข้อหนึ่งซึ่งเด่นยิ่งกว่าแง่ใด ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงรับเขียนหมวดศัพท์ว่า “อาชชว” นี้

ทศพิธราชธรรมนั้น พระโบราณจารย์ได้ยกย่องขึ้นไว้ว่าเป็นหลักแห่งราชจริยวัตรอันพระราชมหากษัตริย์พึงยึดถือ นอกจากนั้นก็ยังมีธรรมอื่น ๆ อีกที่ท่านสงเคราะห์เป็นหลักสำหรับพระราชจรรยา เช่น สักกหัตถ์ และจักกวัตติวัตต์ นอกจากคติฝ่ายธรรมเหล่านี้แล้ว ยังมีคติทางโลกซึ่งพระมหากษัตริย์ต้องยึดหลักไว้อีก กล่าวคือ พระธรรมสาตรราชประเพณี ถ้าจะว่าไปตามจริงแล้ว พระมหากษัตริย์ไทยตามระบอบโบราณย่อมทรงดำรงอยู่ในข่ายแห่งขนบธรรมเนียมประเพณีอันเฉียบขาด หากได้มีพระราชอำนาจเหลือเพื่อปราศจากขอบเขตดุจพระราชาทายยุโรปแต่ก่อนนั้นไม่ แต่เพราะทางยุโรปเขาเรียกพระราชาชนิดนี้ว่า absolute monarch ฝ่ายเรากำลึงตาคำด้วยมัวเมาในความก้าวหน้าของยุโรป เลย

รับเอาสำนวน absolute monarch นามเรียกพระมหากษัตริย์ของเราด้วย ลงท้าย
ก็เลยควงคำว่า “สมบูรณาญาสิทธิราชย์” ขึ้นใช้เพื่อบูชาโลมตามฝรั่ง ซึ่งแท้จริง
เป็นการปรับชาติของเราเองว่าล้าหลังโดยไม่จำเป็นแท้ ข้าพเจ้าสงสัยเสียด้วยซ้ำว่า
ใครจะเป็นผู้ควงศัพท์ “สมบูรณาญาสิทธิราชย์” ขึ้นก็ตาม ท่านผู้นั้นใครหรือ
ไม่ว่า คำนั้นมระวางความเสียหายอยู่ไม่น้อย และท่านรู้หรือไม่ว่าท่านประณาม
พระเจ้าแผ่นดินและชาติของท่านโดยปราศจากความยุติธรรม

ท่านจะขอย้อนกลับเข้าเรื่องของข้าพเจ้าเสียที คำว่า อาชชว นั้น สมเด็จพระ
มหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส แต่ครั้งยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็น
กรมหมื่น ได้ทรงอธิบายไว้ในเทศนาที่ท่านถวายเป็นงานพระราชพิธีรัชฎาภิเษก
เมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๖ วันที่ ๗ ธันวาคม นั้นว่า

“ความเป็นผู้มีอริยาศัยตรง ชื่อว่า “อาชชว” ๑
โดยนัยนี้ได้สันนิษฐานว่า ข้อที่พระมหากษัตริยาธิ-
ราชเจ้า มีพระราชอริยาศัยกอร์ปด้วยความตรง
ปราศจากการยาตราโดย ดำรงในสัตย์สุจริต ข้อตรง
ต่อพระราชสัมพันธ์มิตรแลพระราชวงศานุวงศ์ข้าทูล
ละอองธุลีพระบาททั้งปวง ไม่ทรงคิดวางประทุษร้าย
โดยอุบายผิดยุติธรรม ดังนี้ นับว่า “อาชชว” ...”

ท่านผู้อ่านที่เคยรู้จักพระอริยาศัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า ๑
และเชื่อว่ายังมีเหลืออยู่หลายท่านที่รู้จักพระองค์ท่านดีกว่าข้าพเจ้ารู้จักเป็นอันมาก
ท่านจะต้องเห็นด้วยกับข้าพเจ้าเป็นแน่แท้ว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า ๑
ทรงเป็นบุคคลที่มกลักษณะเดียวกันกับสมเด็จพระมหาสมณเจ้าทรงอธิบายไว้ใน

อย่างยิ่ง ได้ยินว่าตั้งแต่ทรงพระเยาว์มา ก็ทรงเป็นพระราชกุมารที่ซื่อตรงไม่
 เอาเปรียบไม่คดโกงผู้ใดแม้แต่ในที่เล่น รักใคร่รักจริงทั้งต่อหน้าลับหลัง ครั้น
 หนึ่งได้ทรงฟังสมเด็จพระราชชนนีกรวกล่าวโทษหม่อมเจ้าแก้วซ่งเป็นพระพี่เลี้ยง
 ไม่ทรงสามารถจะแก้แทนได้ประการใดก็ทรงพระคันแสด เวลานั้นได้ยินว่าพระ
 ชนียังเยาว์มาก ก็อุตสาหทรงดำรงความซื่อตรงเจ็บร้อนแทนผู้คุณ มีเรื่องอยู่ว่า
 ครั้นหนึ่งสมเด็จพระบรมชนกนาถตรัสใช้ให้พระองค์ท่านเสด็จขึ้นไปหิบบของอะไร
 อันหนึ่งบนพระที่นั่งจักรพรรดิพิมานในเวลาค่ำนั้น พระที่นั่งนั้นเป็นพระที่นั่งที่
 ปิดไว้ไม่ได้ประทับ สำหรับแต่เก็บของ ไม่มีไฟฟ้า ทั้งรูปร่างหน้าตาเป็นโบราณ
 บรรดาเด็ก ๆ ในวังพากันครั่นคร้ามกลัวผ้อยู่ทั่วกัน แต่สมเด็จพระพันมหาวิราช
 แม้จะยังทรงพระเยาว์และเชื่อว่าจะไม่ทรงกลัวผี แต่โดยเหตุที่ยาเกรงนับถือสมเด็จพระ
 พระชนกนาถและมีอาชวธรรมเที่ยงตรงไม่ทรงทราบว่าอะไรจะเบี่ยงบ่ายไปทำอะไร ผัน
 พระหฤทัยรับเทียบส่องทางเสด็จขึ้นบนพระที่นั่งนั้นแต่พระองค์เดียว จนไปหิบบ
 ของที่สมเด็จพระบรมชนกนาถมีพระราชประสงค์นั้น ได้สำเร็จ ทรงนำลงมาถวาย
 สมเด็จพระบรมชนกนาถจึงทรงสวมกอดตรัสสรรเสริญความบากบั่นของพระองค์
 เป็นอันมาก และภายหลังยังได้มีพระราชดำรัสถือว่า ได้นึกแต่บัดนั้นแล้วว่าลูกโต
 กงจะมีวาสนาถึงพระเศวตฉัตร

ในพระชนมายุมีฉันทวิสัยเมื่อทรงดำรงราชสมบัติแล้ว พระองค์ได้ทรง
 สำแดงพระอาชวธรรมให้ปรากฏยิ่งขึ้นโดยลำดับ จะยกอุทาหรณ์มากล่าวแต่เพียง
 เล็กน้อย เช่น ในเวลาที่บ้านเมืองขัดสนทุรนทุราย ก็ได้มีพระราชดำรัสอนุญาตให้
 รัฐบาลเก็บภาษีจากพระราชทรัพย์เหมือนกับราษฎรทั่วไป เพราะแต่เดิมเคยเป็น
 ประเพณีที่จะยกเว้นการเก็บภาษีอากรจากพระมหากษัตริย์ ด้วยเหตุว่าบรรดาภาษี

อากรเหล่านั้นแต่เดิมมากเป็นรายได้ของพระเจ้าแผ่นดินแท้ ๆ หากพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปิยมหาราชทรงสละพระราชทานให้เป็นรายได้ของรัฐบาล พระองค์บำเพ็ญอยู่ในแนวจริยาที่ซื่อตรงเที่ยงธรรม ไม่ได้ต่อพระราชวงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาทท่านั้น ทรงเป็นธรรมแก่คนทั่วไปแม้แต่ต่อต่างประเทศ เช่นเมื่อเกิดมหาสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง เมื่อทรงเห็นว่าฝ่ายหนึ่งเอาเปรียบเบียดเบียนโดยอธรรมก็ทรงคัดค้าน และเมื่อกันไม่สำเร็จก็ได้ทรงเข้าร่วมสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรสหิตประเทศ ซึ่งแท้จริงกำลังอยู่ในระยะปราชัยลอบทัพอยู่ด้วยซ้ำ หากเดชบุญการศึกได้กลับกลายรูปไปจนฝ่ายราชสัมพันธมิตรของพระองค์กลับได้ทีมีชัยชนะในที่สุด

พยานซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระราชหฤทัยเที่ยงตรงในอีกทางหนึ่ง จะพึงเห็นได้จากพระราชนิพนธ์ต่าง ๆ ซึ่งล้วนแต่แสดงพระราชอัธยาศัยของผู้ทรงแต่งออกมาเป็นคราว ๆ ขอบกตัวอย่างบทละครพูดเรื่อง “เสียดสละ” ถ้าท่านอ่านให้ดี จะเห็นได้โดยไม่ยากเย็นอย่างไรเลยว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า ๆ ทรงวาดภาพพระองค์เองไว้ในตัว “พระรามพลกัทร” ในเรื่องนั้น และอุดมคติของพระรามพลกัทรก็ใช่อื่นไกล หากเป็นอุดมคติของพระองค์เอง กล่าวคือ ซื่อตรงต่อมิตรและผุ้อยู่ภายใต้บังคับบัญชา จนถึงกับยอมเสียดสละความรักอันเป็นยอดของความหวังที่พระรามพลกัทรมีอยู่ในโลกตามเรื่องนั้น.

ราชา มุขี มนุสสาน

(เขียนให้หนังสือพิมพ์มหาวิทยาลัย ฉบับ มกราคม ๒๔๕๑)

เมื่อข้าพเจ้าได้รับคำชักชวนจากสภาราษฎร ของสโมสรจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยให้ช่วยเขียนบทความลงในหนังสือ “มหาวิทยาลัย” ที่จะออกในวันที่ ๑ มกราคม เป็นทำนองอนุสรณ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ข้าพเจ้ารู้สึกเต็มใจ เพราะเห็นเป็นการสมควรแล้ว ที่นิตยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะถือเอาโอกาสนี้แสดงความจงรักภักดีต่อพระองค์ท่าน

เพราะแท้จริงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้น เป็นผู้ที่พระราชทานกำเนิดแก่มหาวิทยาลัยโดยตรง เพราะเป็นผู้ทรงตกลงให้สร้างมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ โดยใช้เงินที่เหลือจากทุนที่พระราชทานอุดหนุนสมเด็จพระบรมชนกนาถสร้างอนุสาวรีย์พระบรมรูปทรงม้า ในโอกาสที่ฉลองรัชสมัยอันถึงขีดสูงกว่าพระมหากษัตริย์ทุก ๆ พระองค์แห่งสยามประเทศนั้น

ความจงรักภักดีอันคณะสโมสรจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีอยู่แด่พระราชบิดาของเรานั้น ข้าพเจ้าได้เคยสังเกตเห็นด้วยความชื่นชมยินดีเสมอมา เพราะข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นการอันจะปลูกฝังสามัคคีให้แก่ชาติไทยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นได้ในภายหน้า ด้วยสมาชิกเหล่านั้นไม่ว่าจะออกไปประกอบการอาชีพตามอัธยาศัยของตน และจะออกไปตั้งตัวเป็นพลเมืองของชาติ เมื่อพลเมืองผู้ได้รับการศึกษามาแล้วเป็นอย่างดีเยี่ยมในเมืองไทยมาเป็นส่วนร่วมใจกันยกย่องพระราชบิดาเช่นนั้น ทำอย่างไรเสียก็ต้องได้ผลดีสำหรับชาติ

ในโบราณสมัย ใคร ๆ ทุกคนย่อมจะต้องมีภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดิน เพราะอุดมคติของชาติเป็นดังนี้ นอกจากนั้นท่านยังเป็นผู้อำนาจเหนือชีวิตคนจนเรียกกันว่า เจ้าชีวิต และท่านยังเป็นผู้อำนาจเหนือทรัพย์สินเงินทอง เพราะที่ดินเมืองไทยทั้งหมดกฎหมายถือว่า เป็นของพระราชฯ หากท่านอนุญาตให้ราษฎรอาศัยทำมาหากิน จึงเรียกกันว่า เจ้าแผ่นดิน

แต่บัดนี้กฎหมายเป็นใหญ่กว่าพระราชฯ ธิปไตย อำนาจเหนือชีวิตหรือทรัพย์สินของคนย่อมไม่มีแก่ท่านแล้ว ถึงกระนั้นท่านก็ยังเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับประสาทสวัสดิภาพแก่ชาติอยู่ดี เพราะเหตุว่า ชาติจะดำรงอยู่ยั่งยืนได้ก็ด้วยอาศัยสามัคคีธรรม จำจะต้องมีผู้ประสานน้ำใจคนได้ทั่วไป เปรียบเหมือนในบ้านหนึ่งๆ ถึงแม้พ่อแม่จะมอบการปกครองบ้านให้ลูก ๆ ช่วยกันดูแล แต่ถ้าลูก ๆ ไม่มีความรักใคร่นับถือยำเกรงพ่อแม่แล้ว บ้านนั้นก็ย่อมขาดระเบียบ ใครนั้นก็ทำอะไรทำไปตามอำเภอใจ ครอบครัวนั้นก็ย่อมจะเกิดวิบัติได้ต่าง ๆ สำหรับคนไทยนั้นไม่มีบุคคลใดจะประสานน้ำใจคนส่วนใหญ่ได้เท่าพระราชฯ ธิปไตย เพราะท่านเป็นผู้ทุก ๆ คนจะเคารพนับถือได้โดยสนิทใจ ด้วยได้เคารพยำเกรงบรรพบุรุษของท่านมาหลายชั่วคนแล้ว และท่านอยู่เหนือพรรคเหนือพวก ท่านดำรงตำแหน่งโดยสืบสันตติวงศ์มิได้แย่งขโมยมาแต่ทางใด ท่านจำต้องทำดีเสมอ เพราะท่านจะออก ๆ เข้า ๆ อย่างเรารับราชการกันนั้นไม่ได้ ท่านต้องรับผิดชอบชั่วพระชนมายุท่าน ฉะนั้นจึงหายากนักที่พระราชฯ ธิปไตยจะเอาเปรียบแก่ตำแหน่ง

ในนานาประเทศโดยเฉพาะทางยุโรป พระราชฯ ธิปไตยอาจมีเชื้อชาติต่างกับพลเมืองของพระองค์ เป็นเหตุให้หน่วยแห่งแกล้งใจในหมู่พลเมืองส่วนใหญ่ แม้ทางตะวันออกเราก็มักตัวอย่าง เมื่อสนราชวงศ์หมิงลงในราชอาณาจักรจีน

เจ้านายชาติเมื่องจุมครองราชสมบัติแทน ราชบุตรก็ไม่ชอบ ท่านก็ไม่สนิทกับราชบุตร
 จันในกาลต่อมา ขอนใดเป็นเหตุให้ผู้ปรารถนาจะล้มราชบัลลังก์จันยกขึ้นอ้อย
 เหมือนกัน พระเจ้ากรุงอังกฤษเมื่อสัก ๒๖ ปี (๒๖๖ ปี) มานกิมเชอชาติเป็น
 เยอรมัน ราชบุตรอังกฤษก็ไม่พอใจ ยิ่งต่อจากนั้นมาอีกสัก ๒ รัชกาล พระเจ้า
 แผ่นดินแม่แต่จะตรัสภาษาอังกฤษก็ไม่ถนัด พระสุริยแสงแปร่งกระด้างเป็นเสียง
 เยอรมัน ประชาชนก็ไม่พอใจที่สุด หากประชาชนอังกฤษเป็นผู้กระเบียดไม่ชอบ
 การล้มล้างราชบัลลังก์หรือพระราชวงศ์ ก็สู้ทนเอา จนบัดนี้คนอังกฤษได้ชื่อว่า
 เป็นผู้จงรักภักดีต่อเจ้านายของเขาอย่างเด่นชัดกว่าประเทศใด ๆ ในโลกก็ว่าได้ ผู้
 ที่ได้รับการศึกษาอบรมตามสมควร หรือผู้ที่ได้พิจารณาเหตุการณ์อย่างถ่วง
 ข้อมทราบได้ว่า ความภักดีต่อราชวงศ์อังกฤษเป็นประโยชน์เพียงใดในการผูก
 สัมพันธ์ในหมู่ชนต่าง ๆ ทั้งในหมู่ชนชาติอังกฤษเองทั้งในจักรภพบริติช และ
 การปกครองของอังกฤษนั้นใคร ๆ ก็ย่อมทราบว่าเป็นประชาธิปไตยแท้เพียงไร

ส่วนไทยเรานั้นแล้ว พระมหากษัตริย์ของเราไม่เคยมีเลยที่จะมีเชื้อชาติ
 แตกต่างออกไป ทรงเป็นอกุตสยามชาติเสมอมา บรรพบุรุษของท่านได้เป็นผู้
 กอบกู้บ้านเมืองเรามาด้วยกันกับบรรพบุรุษของเราผู้เป็นราชบุตร เหตุฉะนั้น
 จึงเป็นการสะดวกที่เราจะยกย่องนับถือพระราชบิดาของเราได้ถนัดขึ้นทุกกาล
 ทุกสมัย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าทรงเป็นบุคคลที่ “เสียสละสงวนศักดิ์ไว้
 วงศ์แห่ง” อย่างเต็มความทุกประการ ทรงใฝ่พระราชหฤทัยที่จะยกย่องจิตใจของ
 ประชาชนให้ทันเทียมอารยชนทั่วโลก โดยทรงพร่ำสอนทั้งทางตรง (โดย
 พระบรมราโชวาทในโอกาสต่าง ๆ) ทั้งทางอ้อม (โดยพระราชนิพนธ์บทละคร

เช่น หัวใจนักรบ และอื่น ๆ) ทรงห่วงใยราษฎรของพระองค์ยิ่งกว่าพระราช
 ตำราญ กติของพระองค์ (พระราชทานให้แก่ทหารและเสบียงที่ค่ายหลวงบ้าน
 โป่ง ในวันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๓) มีอยู่ว่า

“ถ้าหากถึงเวลาเข้าเมื่อใดที่จะต้องเลือกเอาว่าจะเสีย
 ชีวิตหรือเสียชาติ เราหวังใจว่าเมื่อนั้นเจ้าทั้งหลายที่ยืนอยู่
 ในที่นี้ จะไม่ได้เห็นตัวเรามีชีวิตอยู่ภายหลังที่เสียชาติ
 นั้นเลย”

เรื่อง นิทราชากริตอันมาแต่นิทานอาหรับราตรี

(เขียนไว้ในคำนำหนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ

เจ้าจอมมารดาเลื่อน มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๑)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์เรื่องนิทราชากริต^{๕๕} เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๒ (จุลศักราช ๑๒๕๐) เพื่อพระราชทานแจกพระบรมวงศานุวงศ์ในงานมงคลปีใหม่แห่ง พ.ศ. ๒๔๒๓ ปรากฏความใน “แจ้งความ” ซึ่งพิมพ์ไว้ข้างหน้าพระราชนิพนธ์ฉบับนั้นว่า ได้ทรงเก็บเนื้อความมาจากนิยายโบราณของชาติอาหรับ ซึ่งกัลลังด์ (Galland) ชาวฝรั่งเศสแปลเป็นภาษาฝรั่งเศสก่อนคนอื่น กินเวลาเปลี่ย^{๕๖} ๑๔ ปีจึงเสร็จ ให้ชื่อว่า พันหนึ่งราตรีของอาหรับ แล้วแปลออกจำหน่ายเมื่อ ค.ศ. ๑๓๐๔ (พ.ศ. ๒๒๔๓) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าทรงดำเนินความใน “แจ้งความ” นั้นต่อไปว่า “หนังสือ^{๕๗} เป็นที่ชอบใจของผู้่านมาก...ภายหลังมานี้ผู้ชอบใจลงพิมพ์เสมอมาไม่ขาด..... พวกนักคิดหาฉบับที่เป็นภาษาอาหรับมาแปลสอบลงพิมพ์ต่อมาอีกถึง ๔ คราว... แต่ต้นเดิมของนิทาน^{๕๘} ไม่ทราบว่ามีผู้ใดเป็นผู้แต่งและแต่งเมื่อใด... แต่คงไม่ต่ำกว่าเวลาที่เมืองอียิปต์ใช้กาแฟและยาสูบ ด้วยในเรื่องนี้ไม่ได้กล่าวถึงกาแฟและยาสูบเลย กาแฟนั้นเกิดขึ้นในเมื่องอาหรับในคริสต์ศักราช ๕๐๐ ปีเศษ...ยาสูบเกิดในประเทศฮิสปันียในคริสต์ศักราช ๕๖๐....”

จากหนังสือเรื่อง พันหนึ่งราตรีของอาหรับ นี้ ได้ทรงเลือกนิยายซึ่งท้ายเล่มเรื่องหนึ่งมาทรงดัดแปลงเป็นพระราชนิพนธ์ นิทราชากริต^{๕๕} นั้น

แท้จริงนิทาน **พันทน์ราตรี** นมเหตุควรเชื่อได้ว่าเค้ามูลมาจากอินเดีย พวกอาหรับได้ไปดัดแปลงแต่งเติมให้หน้าตาเป็นอาหรับ และจากอาหรับได้เลยไปทางตะวันตกจนถึงพวกกรีกซึ่งแปรรูปไปเป็นนิทานอีสป เหตุที่ข้าพเจ้ากล่าวเช่นนั้นเพราะทางอินเดียโบราณมีวิถีเล่านิทานสฤาษิตซึ่งตั้งนิทานใหญ่ขึ้นไว้เรื่องหนึ่งเป็นโครงภายนอก แล้วคนในนิทานนั้นก็จะเล่านิทานซ้อนลงไป และในนิทานซ้อนยังมีนิทานซ้อนกันต่อ ๆ ไปอีก ดังที่ข้าพเจ้าเห็น ประดุจดั่งหีบกลของญี่ปุ่นฉะนั้น อีกประการหนึ่ง ถ้าเราจะสอบสวนดูให้ดีก็จะเห็นได้ว่าเค้าเรื่องของนิทานอาหรับตรงกับนิทานสฤาษิตภาษาสันสกฤตและบาลีในอินเดียเป็นหลายเรื่อง และยังมีอีกหลายเรื่องที่นิทานใน **พันทน์ราตรีอาหรับ** มิได้ตรงกับนิทานสันสกฤตใด ๆ แต่ไหลมาตรงกับนิทานข้างไทยซึ่งได้มาจากมัธยมประเทศ (ทางบาลี?) และมาแต่งขึ้นใหม่เป็นภาษาไทยแต่เมื่อใดไม่ปรากฏ ทุกวันนี้เรียกกันว่า ปกรณัม เช่น **นันทกปกรณัม** (เคยพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ แจกในงานพระราชทานเพลิงศพท้าววันรวิรรคณารักษ์) ดังจะขอยกตัวอย่างต่อไปนี้

สำหรับนิทานอาหรับที่ตรงกับสันสกฤตนั้น จะหาได้เป็นจำนวนมากในคัมภีร์สฤาษิตสันสกฤตที่เรียกว่า **ปัญจตันตระ** และ **หิโตปเทศ** ไม่จำเป็นต้องมากล่าวในที่นี้ แต่ข้อที่น่าขมมากกลายเป็นตัวอย่างให้เห็นถึงเหตุผิดตรงกันของของไทยที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาข้างบนนี้แล้วว่าได้มาจากอินเดียเหมือนกัน ในหนังสือ **พันทน์ราตรีอาหรับ** นิทานที่เป็นโครงนอกกล่าวว่

กาลครั้งหนึ่งยังมีพระราชอาหรับครองกรุงบาดัค ท้าวเชอมีพระอนุชาที่ทรงพระเสน่ห์หาเป็นอันมาก จึงทรงยกดินแดนทางข้างเหนือพระราชทานให้ไปครอง ส่วนพระอนุชานั้นไปครองดินแดนทางข้างเหนืออยู่ได้ประมาณ ๑๐ ปี

พระเชษฐาทรงคิดถึง โปรดให้อำมาตย์ไปเชิญเสด็จมาเฝ้า จึงทรงกริษาทัพออก
 จากพระนครเพื่อจะไปตามรับสั่ง ในคืนแรกออกไปพักพลอยู่ไม่ห่างไกลนัก เพื่อ
 ให้นำพระหฤทัยห่วงใยในพระชายา จึงทรงม้าออกจากที่พักพลย้อนกลับเข้าไปใน
 พระราชวังในเวลาค่ำ ก็ไปพบพระชายาบรรทมหลับอยู่กับชู้ จึงพิฆาตเสียด้วย
 พระแสง แล้วรีบเสด็จไปยังค่ายที่พักพล และเดินทางต่อไปยังนครบากดัด แต่
 พระองค์ทรงรันทดในเหตุการณ์ที่เป็นมาแล้วเป็นอย่างยิ่ง พระเชษฐาจะทรงรับรอง
 มโหฬารสักปานใดก็ไม่เปล็ดเพี้ยนพระหฤทัยไปได้ วันหนึ่งพระเชษฐาตรัสชวน
 ให้ไปล่าสัตว์เป็นหนทางไกล จะต้องพักแรมนอกพระนครบากดัด พระอนุชาขอ
 พระองค์ด้วยไม่สบายพระทัย แต่ทูลเชิญให้พระเชษฐาเสด็จไปโดยไม่ต้องห่วงใย
 ถึงพระองค์ ในคำวันนั้นพระอนุชาประทับอยู่ที่พระแกลแห่งตำหนัก ทรงรำพึงถึง
 พระชาตาร้ายอยู่ ก็ได้ทอดพระเนตรเห็นพระราชสีนของพระเชษฐาออกมาประพาส
 สวน แล้วทำชู้กับทาสแขกดำ เมื่อได้เห็นดังนั้นแล้วจึงได้ปลงพระหฤทัยคิดว่า
 พระองค์มิได้เคราะห์ร้ายพิเศษยิ่งไปกว่าใครๆ ในเรื่องพระชายา หากสตรีเพศยอม
 ชู้ช้ำสามานย์เองโดยธรรมชาติ จึงสิ้นความโหม่นัส เมื่อพระเชษฐาเสด็จกลับถึง
 พระนครเห็นพระอนุชาหมดความเศร้าหมองก็ประหลาดพระทัย จึงซักไซ้ไล่เลียง
 ได้ความดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทรงพิสูจน์ความได้จนเป็นที่แน่พระหฤทัยแล้ว
 ทรงลงโทษประหารพระราชสีนและชู้ แล้วดำรัสสั่งอำมาตย์ผู้ใหญ่ว่า พระองค์
 มั่นพระหฤทัยแล้วว่า ชาติสตรีไม่มีความสามัคคีต่อไปให้หาสตรีมาถวายคืนละ
 ๑ คน ซึ่งรุ่งขึ้นจะได้ให้ประหารชีวิตเสียทุกคนไป จึงนางธิดาของอำมาตย์ผู้นั้น
 ชื่อ นางเซพระษัต ได้สดับความจากเพื่อนบ้านที่ต้องรับวิปโยคทุกข์ด้วยต่างก็เสีย
 ลูกหลานหญิงไปวันละคน ๆ พวกนี้ร้องไห้คร่ำครวญไปทั่วบ้านทั่วเมือง นางคิด
 อบายที่จะแก้พระอหฺยาศย์ของพระเจ้าแผ่นดิน จึงอาสาถว้บิดาขอรับหน้าท้าวเข้าไป

๘๗ เป็นพระสนม ๘๗ ก็เป็นธรรมดาที่บิดาจะห้ามหวง แต่นางไม่ยอมฟัง บิดาจึงยก
 นิยายเล่าให้ฟังเป็นนิทานชวน ใจความว่า

การครั้งหนึ่ง กษัตริย์คนหนึ่งเสวยข้าวและลาไว้อย่างละตัว วันหนึ่งได้
 ยืนสัตว์ทั้งสองพูดกัน โดยลากล่าวติเตียนว่า ings มงายปล่อยให้เขาใช้ลากไถ
 เหน็ดเหนื่อย อาหารที่เขาให้ก็ไม่ประณีต ไม่เหมือนลาซึ่งเขาใช้แต่เข้าไปพระ
 เพียงชั่วครั้งชั่วคราวเท่านั้น ลาแนะนำว่าให้แสวงหาพืชโดยนอนเจ็บเสีย รุ่งขึ้น
 วาก็ทำตาม คนเลี้ยงไม่รู้อยากให้อาหารวัวให้ดีขึ้นเพราะนึกว่าเจ็บ กษัตริย์เป็น
 คนเข้าใจภาษาสัตว์รู้ต้นเหตุของเรื่องจึงสั่งให้ทรมานลาด้วยจำกัดอาหารและใช้
 งานแทนวัว

ท่านมหาอำมาตย์ถือเอาคดีเรื่องนี้สั่งสอนบุตรว่า ไม่ควรจะไปคิดอบาย
 ด้านทานผู้เป็นใหญ่ จึงในที่สุดก็จะลำบากแก่ตนเอง นางก็ไม่ฟัง และในที่สุด
 ท่านมหาอำมาตย์ก็นำนางเข้าไปถวายตามปรารถนา นางขอเอนอึ่งสาวเข้าไป
 นอนอยู่หน้าพระแท่นบรรทมเป็นเพื่อนนาง ครั้นเวลารุ่งเช้าจนถึงกำหนดที่จะมี
 พระราชดำรัสสั่งที่จะให้เอนางไปประหาร นอึ่งสาวก็ลุกขึ้นปลุกพจนเถ่านิทาน
 ให้ฟัง เพราะจวนจะต้องจากกันไปเสียแล้ว นางก็เล่าเรื่องค้างไว้จนพระราช
 สนพระหฤทัย จึงโปรดให้รอกการประหารนางไว้คนหนึ่งเพื่อจะได้เล่าต่อ โดย
 อบายคั่งว่านางจะสามารถผัดผ่อนการประหารออกไปได้ถึงพันกับหนึ่งราตรี ใน
 ที่สุดท้ายเธอพอพระหฤทัยในนางเป็นอันมาก จึงสิ้นความรังเกียจเด็ดฉันทันทีใน
 สตรี ทรงยกย่องนางขึ้นไว้ในตำแหน่งพระมเหสี การก็เรียบร้อยต่อมา.

ส่วนทางข้างไทยเรา ในหนังสือ นนทุกปกรณัม นั้นเริ่มต้นด้วยนิทาน
 เรื่องนำเป็นนิทานของนางตันไทรย กล่าวว่ายยังมีพระมหากษัตริย์ครองราชสมบัติ

อยู่ ณ กรุงปาฏลีบุตรเมื่อเสด็จออกสู่พระโรงไซย ท้าวพระยาเสนามัตย์นั่งเฝ้าอยู่
 พร้อมกัน ลำดับนั้นมีเสียงฆ้องกลองมโหรีที่ครุฑนครแห่งกระบวนแห่อันเจิด
 เจามา บรรดาคนท่อยู่ในที่เฝ้าพากันเหลียวดูหมด เป็นเหตุให้ทรงพระพิโรธ
 ทำนองว่าพวกนั้นไม่ถวายความเคารพแต่พระองค์ให้สมควร จึงมีพระราชโองการ
 สั่งแก่วิจิตรวิจารณ์หามนตรีให้นำเอาข้าเฝ้าเหล่าเสนาเหล่านั้น ไปประหารชีวิต
 เสีย จึงวัจิตรวิจารณ์หามนตรีทูลว่า ข้าพเจ้าทั้งหลายหากเหลียวแลดูพราหมณ์
 กล่าวกัลยาณีมาตามฤกษ์อันอุดม เพราะคติโบราณมีอยู่ว่า ในโอกาสเช่นนี้
 พระเป็นเจ้าทั้งหลายย่อมเสด็จลงมาในตัวของบ่าวสาวคู่หนึ่ง ท้าวเธอจึงทรงกลาย
 พระพิโรธ ครั้นต่อมาปโรหิตาจารย์ทูลแนะนำให้พระองค์ทรงทำการวิวาหมงคล
 เช่นนั้นบ้าง จึงตรัสสั่งวัจิตรวิจารณ์หามนตรี ให้หานางเบญจกัลยาณีเข้าไป
 ถวายวันละคนมิได้ขาด จนกว่าจะครบ ๑ ปี ให้เลือกสรรเอาแต่ลูกผู้ดี ถ้าแล
 วันใดขาดไปไซ้จะให้ลงอาชญาแก่วิจิตรวิจารณ์หามนตรีถึงชีวิตทั้งโคตร ท่าน
 มหามนตรีหานางถวายได้ถึง ๑๕๕ คนแล้ว เพลิดเพลินนี้มีราชกิจมาก หาใคร
 ไม่ทัน นั่งเป็นทศข้อย จึงนางตันไตรยผู้เป็นธิดารับอาสา แต่บิดาไม่เต็มใจ
 นางต้องเล่าเรื่องนิทานให้ฟังเรื่องหนึ่ง ในเรื่องนั้นมันนิทานซ้อนอีกเรื่องหนึ่งด้วย
 บิดาจึงยอมนำเข้าไปด้วย นางเข้าไปเล่านิทานถวายคนละเรื่องอีก ๗ เรื่อง กับ
 นิทานซ้อนอีก ๔ เรื่อง พระเจ้ากรุงปาฏลีบุตรก็พอพระทัย ทรงยกย่องนาง โดย
 พระราชทานอภิเชกเป็นพระอัครมเหสี แล้วนางก็กงเล่านิทานถวายต่อไปอีก ใน
 จำพวกนิทานเหล่านั้นมีอยู่เรื่องหนึ่งซึ่งเป็นเรื่องที่ให้ข้อแก่นั่งสอเล่นนั้น มีใจ
 ความว่า

ยังมีทลิตทกผัวเมียคู่หนึ่ง ชื่อนมโกลีชื่อนันทสมาเลียงไว้เป็นเหตุให้มันม

เป็นอันมาก อยู่มานางโคนันที่ส่ออกลูกได้ชื่อว่านทุก ซึ่งเจ้าของได้ใช้จนเกิด
ทรัพย์สินงการมากมายแล้วไปซื้อวัวดำอีกตัวหนึ่ง ให้ชื่อว่าสัญญา เลี้ยงไว้
คู่กัน ใช้เทียมแอกเดียวกัน ต่อมานนทุกน้อยใจว่าลูกใช้ไม่เว้นว่าง ก็แกล้งทำเจ็บ
แต่ภายหลังได้สติก็กลับตัวได้ นิทานดำเนินเรื่องต่อไปอีกมากมายด้วยวิธีเล่านิทาน
ซ้อนต้ง ๕๐ เรื่อง ในที่สุดก็ตายโดยไปปะทะกับพญาราชสีห์ในป่าหิมพานต์ด้วย
กันทั้งสองตัว และได้ขึ้นสวรรค์ทั้งคู่

เล่ามาเท่านี้ท่านผู้อ่านคงพอเห็นได้ว่า เรื่องของอาหรับกับของไทยคง
จะมีเค้ามูลเดิมอันเดียวกัน หากต่างกันด้วยวิธีเล่าและอรรถาธิบายความรู้ความนิยมของ
ผู้เล่า และอาจจะใคร่ขอให้ท่านเปรียบเทียบกับ อรรถกถาชาดก เรื่องโคนันทิ-
วิสาธ ซึ่งคล้ายคลึงกับนิทานเรื่องโคนนทุกอยู่น้อย ชาติคนชื่อว่า ถัดหาชาดก
เป็นเรื่องที่ ๒๘ ในเอกนิบาต ดำเนินเรื่องว่า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโคดำ
สนองคุณยายแก่ผู้เลี้ยง

เรื่องนนทุกปรณัมนี้ ทางหลวงพระบางก็มี (ดู Recherches sur la
Litterature laotienne, BEFEO, XVII 5) เป็นส่วนหนึ่งแห่งกัมภีร์เบญจปรณ
แต่เรียก นันทปรณัม ที่เขียนว่า นันท หรือ นนท ข้อมชอบด้วยหลักภาษาดิ
กว่าของเรา ทั้งหมดคนรวมเรียกว่า มุลตันไต ดูออกจะตรงกับของเราที่เริ่มด้วย
เรื่อง นนทุกปรณัม ด้วยอ้างถึง “อาทิมุลตันตีแห่งนางตันไตรย” ลักษณะที่พึง
สังเกตเป็นพิเศษก็คือ ทั้งเราทั้งหลวงพระบางใช้โครงเรื่อง ตันไตรย หรือ ตันไต
เป็นโครงใหญ่ข้างนอก อย่างเรื่อง นางเซหะระชัต ใน พันหนึ่งราตรีของอาหรับ
แล้วเอานิทานเบ็ดเตล็ดแทรกไว้เป็นอันมาก อีกลักษณะหนึ่งทั้งที่พึงสังเกตก็คือ ทั้ง

เราทั้งหลายจงพระบางจันนิทานแทรกเหล่านี้เป็นหมวดหมู่ ทำนองบัญญัติไตรของ
อินเดีย ต่างกับทางอาหรับซึ่งเล่าไปตามบุญตามกรรม ไม่มีการแบ่งสัณฐานหมวด

ข้าพเจ้าจึงเห็นมีทางสันนิษฐานว่า รูปเดิมของนิทานเหล่านี้จะใกล้เคียง
กับแบบอินเดีย เมื่อเล่ากันไปแปลกันไปก็ห่างแบบเดิมออกไปทุกทีจนเหลือที่
เหมือนกันอยู่สองลักษณะ คือวิธีตั้งรูปเป็นโครงนอกกว่าด้วยนางที่เสียดสะตนเอง
เพื่อผู้อ่าน กับลักษณะเล่านิทานซ้อนเป็นลำดับไป ดังได้พรรณามา ฯ

ถวายพระพรวันเฉลิมพระชนมพรรษา

(พูดในวิทยุกรมประชาสัมพันธ์

ณ วันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๒)

เมื่องานเฉลิมพระชนมพรรษาปกลายนี้ ข้าพเจ้าได้มาพูดบทความเกี่ยวกับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตามคำเชิญของกรมโฆษณาการ เพราะขณะนั้นข้าพเจ้าเพิ่งกลับมาใหม่ ๆ จากที่ไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ เมืองไลพ์ซีส บินกรมโฆษณาการขอให้ข้าพเจ้าพูดอีก ความจริงในระหว่างขบขันไปแล้วข้าพเจ้าก็ไม่ได้เฝ้าเห็นอีก ย่อมไม่มีเรื่องใหม่อันใดที่น่าจะนำมาพูดในที่นี้ แต่โดยเหตุที่ข้าพเจ้าเป็นข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้หมั่นทูลในราชสำนัก จึงไม่รู้สึกเหมาะที่จะขอตัว และยินดีรับคำเชิญนี้

พระเจ้าแผ่นดินในระบอบรัฐธรรมนูญเป็นองค์การสำคัญที่สุดองค์การหนึ่ง ดังท่านผู้ฟังจะเห็นได้จากมาตรา ๕ แห่งรัฐธรรมนูญซึ่งกล่าวว่า “องค์พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้” ดังนั้นและปรากฏในมาตราต่อ ๆ ไปว่า ทรงเป็นพุทธมามกะและอัครศาสนูปถัมภก ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และตุลาการทางองค์การสำคัญอื่น ๆ อันระบุไว้ชัดเจน นอกจากนั้นยังทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพผู้บังคับบัญชาสูงสุดของทหารทั้งปวง ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะสถาปนาฐานันดรศักดิ์และพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และยังทรงมีกิจอื่น ๆ อีก

แต่ตามทศนะของข้าพเจ้า ลักษณะที่สำคัญที่สุดของพระเจ้าแผ่นดินนั้น
อยู่ที่ท่านเป็นผู้เห็นอรรถกพวกใด ๆ ท่านถือตำแหน่งของท่านโดยสืบสันตติวงศ์
พระสกุลของท่านย่อมประกันพระเกียรติ พระเกียรติประกันท่านจากความลำเอียง
หรือทุจริตใด ๆ ด้วยเหตุนี้เองท่านจึงเป็นครุณยานิยบุคคล

ท่านผู้ฟังหลายคนคงเคยได้ยินเขาเล่ากันว่า ข้าในพระราชสำนักย่อม
ประจบสอพลอ เพราะไม่มีความรู้ทางอื่น ข้าพเจ้าเอง ทั้งที่ได้ยินความข้อนมา
มาก ก็ยังภาคภูมิใจอยู่เสมอที่ได้ผ่านชีวิตส่วนใหญ่มาในพระราชสำนัก แม้ตั้งแต่
อายุเพียงขวบเดียว ข้าพเจ้าอาศัยอยู่ในพระบรมมหาราชวังในรัชกาลที่ห้าจนตลอด
ปฐมวัยขึ้นต้น ได้เห็นพระเจ้าแผ่นดินจนชินตาตลอดจนลูกท่านเมียท่าน จนไม่
นึกกลัวท่านแม้แต่สักนิด ท่านก็ทรงพระกรุณาพักท่าย ในเวลาเสด็จลงเสวยและ
ทรงเล่นกับพระราชโอรสธิดา ข้าพเจ้าและเด็กอื่น ๆ เช่นข้าพเจ้าอีกหลายคนก็
พลอยห้อยท้ายเข้าไปด้วย ครั้นข้าพเจ้าเติบโตขึ้นท่านก็พระราชทานพระมหากรุณา
ให้ไปเรียนเมืองนอก เมื่อท่านเสด็จไปถึงประเทศอังกฤษที่ข้าพเจ้าอยู่ ก็ทรง
ปราศรัยสวมกอดเป็นอย่างดี ข้าพเจ้าจึงรักและนับถือท่าน แต่จะแยกไว้ในฐานะ
ผู้ใหญ่หรือในฐานะพระเจ้าแผ่นดินก็แยกไม่ออก ความรู้สึกมันปน ๆ กันไป

ครั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นเสวยราชย์ ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ข้าพเจ้าย้ายจากหน้าทึ่มหาดไทยที่อยู่รยามาอยู่กรมราช
เลขาธิการ ซึ่งสงเคราะห์อยู่ในเกณฑ์ราชสำนัก ข้าพเจ้าก็ตั้งหน้าจลองพระเดช
พระคุณตามหน้าที่ แม้จะมีใครได้เข้าไปเฝ้าแทนใกล้พระองค์บ่อย ๆ นักเท่าที่
ตำแหน่งราชการของข้าพเจ้าอาจพาเข้าไปได้ก็ดี ข้าพเจ้าก็นึกจงรักภักดีและเป็น

ห้วงพระองค์ท่าน ยิ่งกว่าที่เคยรู้สึกต่อนายใด ๆ ที่ข้าพเจ้าเคยรับราชการได้บังกับ
ปัญชามา ด้วยท่านทรงพระกรุณาต่อข้าพเจ้าเป็นนานปีการ

ต่อมาในรัชกาลที่ ๗ ชั้นเดิมข้าพเจ้าไม่คุ้นเคยกับท่านเลย แต่ด้วยมี
ตำแหน่งเป็นราชเลขา เมื่อทำงานใกล้ชิดกัน ๆ ไปก็บังเกิดความรักความนับถือ
ในพระราชอัธยาศัยอันสงบเสงี่ยมและสุจริตอันยิ่งยวดของท่าน

ครั้นเมื่อข้าพเจ้าพ้นจากราชการไปแล้วหลายปี ยังได้มีโอกาสได้เฝ้าฯ เหน
คุ้นเคยกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๘ และสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาล
ปัจจุบันบ้างเป็นเวลาเล็กน้อย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๘ นั้นข้าพเจ้าได้เฝ้าฯ เหนเมื่อเสด็จ
เข้ามาตอนท้าย ก็เห็นว่าท่านอ่อนโยนน่ารัก ทั้งท่านได้พระราชหฤทัยในตำแหน่ง
หน้าที่ของท่าน ไว้วางพระองค์เหมาะสมพองาม

ส่วนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ข้าพเจ้าได้เฝ้าฯ ตอนท
เข้าไปเฝ้าสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช ต่อมาท่านมีพระราชหฤทัยอารี ตรัสชวน
ให้ไปเที่ยวประเทศสวิสส์ เฝ้าฯ ในระยะนั้นข้าพเจ้าต้องกลับเข้าไปรับราชการอีก
และประธานคณะผู้สำเร็จราชการในเวลานั้นโปรดให้ข้าพเจ้าออกไปเฝ้าฯ ด้วยกิจ
ราชการ จึงได้มีโอกาสรู้จักพระราชอัธยาศัยดีขึ้นจนอาจกล่าวได้ว่า พระเจ้า
แผ่นดินของเราพระองค์นี้เป็นบุคคลฉลาด ทรงสันถัดในการใช้พระหัตถ์โดยเฉพาะ
เช่น ทรงต่อเรือ ถ่ายรูป และขับรถยนต์ เป็นต้น

ความวิสาสะที่ได้มีโอกาสรับพระราชทานจากพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระ
องค์นั้นได้ทำให้ข้าพเจ้าเสื่อมคลายความมั่นใจเลยว่า พระมหากษัตริย์ไทยทรงมี

หน้าที่สำคัญที่จะกระทำเพื่อความดีความงามของชาติ แม้ในระบอบประชาธิปไตย
ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

วันนี้เป็นวันตรงกับวันพระบรมราชสมภพ เมื่อกรมโฆษณาการได้ให้
ข้าพเจ้ามาพูดแล้วดังนี้ ข้าพเจ้าจึงขอถือโอกาสชักชวนท่านทั้งหลายให้ช่วยกัน
ถวายพระพร ให้ทรงพ้นจากพระอาการประชวรซึ่งครอบคลุมาช้านาน จงทรง
พระเกษมสำราญสิริสวัสดิ์ ทรงดำรงรัตนราชสุริย ทรงสมบุญด้วยพระสติ
หนักแน่น และเจริญยิ่งๆ ด้วยพระปัญญา สามารถจะทรงพาอเนกนิกรไปสู่ความ
สงบสุขทุกเมื่อ เทอญ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้ากับการรักษาชาติ

(พูดในวิทยุ อ.ส. พุทธศักราช พ.ศ. ๒๔๕๕)

เมื่อ ๒๓ ปมาแล้ว พระเจ้าแผ่นดินของเราได้เสด็จสวรรคตลงพระองค์หนึ่ง ความเกิดความตายของคนย่อมเป็นของธรรมดาซึ่งไม่มีใครจะหลีกเลี่ยงได้ แต่เหตุไฉนเราจึงใส่ใจกันนักที่จะจำวันที่ ๒๕ พุทธศักราชนี้ไว้เล่า ?

การที่ข้าพเจ้าตั้งข้อถามนั้นขึ้น ก็เพราะไทยเราในปัจจุบันยังสนใจจำวันสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังจะเห็นได้จากการทำบุญของหมู่คณะต่าง ๆ เช่นที่โรงเรียนวชิราวุธและทั่วหัวบวรนิเวศ จากงานวชิราวุธานุสรณ์ และโดยเฉพาะจากรัฐพิธีของชาติซึ่งเคยทำมาและจะได้ทำกันอีกในภายวัน ๕ พระบรมรูปที่มสวนลุมพินี

รัฐพิธีเองเป็นขอที่ข้าพเจ้าอยากจะเน้นความในทันทีเพราะเป็นงานของชาติทั้งชาติ ทำขึ้นด้วยความกตัญญูต่อบุคคลที่ต่อพระองค์ เมื่อหวนระลึกถึงพระราชนิธิและพระราชนิธานของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าแล้ว เราย่อมเห็นได้ว่าเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่ราษฎรไทยจะระลึกถึงพระเดชพระคุณของท่าน เพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้นเป็นผู้ทรงชวนชวนเข้านักที่จะปลุกฝังความรู้รักภักดีให้แพร่หลายทั่วไปในหมู่ปวงชนชาวไทย โดยทรงบำเพ็ญด้วยพระองค์เองและทรงหาโอกาสอบรมสั่งสอนเป็นประการต่างๆ ดังจะได้ยกตัวอย่างมาประกอบต่อไปบ้าง

แต่ก่อนที่จะทำดังนี้ จะขอทำความเข้าใจเสียหน่อยว่าการรักษาดิน
ข้าพเจ้ามิได้ตั้งใจจะพูดว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ เป็นผู้ทรงริเริ่มชนเป็น
ปฐม เพราะการรักษาดินได้มามาก่อนแล้ว เช่น

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ทรงครวญถึงบ้านเมืองและประชาชน
ครั้งเสด็จไปรบพม่าที่ท่าดินแดงว่า

ด้วยเดชบารมีที่ทามา
ตั้งใจจะอุประถัมภก
ยอยกพระพุทธศาสนา
จะป้องกันขอบขัณฑสีมา
รักษาประชาชนและมนตรี

(จากนิราศท่าดินแดง)

กรมสมเด็จพระปรมาธิบดีชิโนรส แม่ทรงท้อพระทัยในการที่จะทรงพระ
นิพนธ์ “สมุทโฆษคำฉันท์” ต่อไป แต่ก็กลับ “มูมานะหฤทัย” ขึ้นมาอีกใน
รัชกาลที่ ๓ เพราะทรงอายุที่จะปล่อยให้เห็นกันไปว่าสยามหมดคนึกแต่งแล้ว ดังได้
ทรงไว้ว่า

บัดข้าพเจ้าพากเพียรแถลง พลาดพลังยังแถลง
บเคล้าบคล่องว่องไว

โดยมูมานะหฤทัย อดสูญไชยย
กวีฤาแล้งแหล่งสยาม

(สมุทโฆษคำฉันท์)

ต่อจากนั้นมาเราจะหาหลักฐานอันจักแสดงความรู้สึกชาติได้อีกมาก
จากหนังสือต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในรัชกาลที่สี่และที่ห้า ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องยกมากล่าว
ในที่นี้

เมื่อได้ทำความเข้าใจกันกับท่านผู้ฟังแล้วดังนั้นก็ขอพูดต่อไปว่า พระ
บาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงมีส่วนอย่างไรในการปลูกฝังความรักชาติให้
แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น จำเดิมแต่พระองค์เสด็จขึ้นเสวยราชย์ก็ได้ทรงใฝ่พระราชหฤทัย
ในเรื่องนี้เรื่อยมา จึงได้ทรงบำเพ็ญพระราชกิจต่าง ๆ อาทิคือ ได้ทรงตั้งจุฬาลง
กรณ์มหาวิทยาลัยด้วยทุนที่เหลือจากการสร้างพระบรมรูปสมเด็จพระบรม
ชนกนาถ ได้ทรงตั้งระเบียบนามสกุล ได้ทรงสนับสนุนการศึกษาหลายทาง
ด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เช่น โรงเรียนมหาดเล็กหลวงในกรุงเทพฯ ๑ แห่ง
หนึ่ง และที่นครเชียงใหม่อีกแห่งหนึ่ง ให้เป็นโรงเรียนกินนอน แล้วทรงรับ
โรงเรียนราชวิทยาลัยจากรัฐบาลมาไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ด้วยอีกแห่งหนึ่ง ได้
ทรงสละสิทธิที่พระมหากษัตริย์จะไม่ต้องทรงเสวยภาชนะอากรใด ๆ เป็นต้น

นอกจากการบำเพ็ญพระราชกิจดังกล่าวมานี้ ยังได้ทรงอบรมสั่งสอน
คนไทยเป็นอนุเนกประการ เพื่อเป็นตัวอย่างให้เห็นค่าที่ทรงสั่งสอนนี้ จะขอคัด
พระบรมราโชวาทมาอ่านดังต่อไปนี้ —

“ผู้หวังดีต่อชาติต่อคณะและต่อบ้านเมืองที่เราได้อาศัยเป็นความ
สุขอยู่นี้ จำเป็นที่จะต้องตัดความปรารถนาทะเยอทะยานในที่ซึ่งไม่ควร
ทะเยอทะยาน ควรตั้งใจทุกคนแต่เพียงว่าเราอยู่ในตำแหน่งนี้ หน้าที่นี้จะ
เป็นตำแหน่งสูงหรือต่ำก็ตาม เปรียบความเหมือนว่า ถ้าเขาใช้บอกให้เรา
กวาดประตู กวาดกระได กวาดถนน ให้ทำหน้าที่นั้นให้ดีที่สุดที่จะเป็น

ได้ ถนนที่เขาชี้ให้กวาดกวาดให้เตียน อย่างัวไปนี่กว่าทำไมเราจึงไปกวาดถนน คนโน้นทำไมเขาทำการดี ๆ แล้วเราทั้งการงานของเราเสียมัววิจฉาวิชา ถ้าคนทำการเช่นนั้นแล้วไม่ว่าจะทำการกวาดถนนหรือทำอะไร เมื่อถึงเวลาคับขันเข้าแล้วจะต้องปราชัยพ่ายแพ้เขา เพราะเหตุที่ไม่มีใครทำหน้าที่ของตัวโดยหวังประโยชน์ทั่วไป มัวมุ่งแต่ประโยชน์โดยเฉพาะ แท้จริงถ้าคนทุกคนจะทำการสำหรับ แต่เฉพาะหาความชอบ ความบำเหน็จและหาเกียรติคุณเช่นนั้นแล้ว ข้อนั้นจะเป็นข้อที่ทำให้เสื่อมเสียประโยชน์”

จากพระบรมราโชวาทในการชุมพลเสด็จในวังเฉลิมพระชนมพรรษา ๒๔๕๖

อีกโอกาสหนึ่งพระราชทานพระบรมราโชวาทดังนี้ -

“ชาวเราควรรู้ความจริง เมื่อถึงเวลาจำเป็น ควรยอมเสียสละทรัพย์สมบัติญาติพี่น้อง บุตรภรรยาที่สุดจนชีวิต เพื่อรักษาความเป็นไทยของเรา แต่การเสียสละเช่นนี้จะยอมเสียเป็นการเฉพาะตัวเพราะนายสั่งนั้นไม่เป็นที่ต้องพระราชประสงค์ จะเสียสละต้องเข้าใจว่าเสียสละเพราะเหตุใด เมื่อมีข้าศึกศัตรูมาเบียดเบียน ถ้าเราไม่ต่อสู้แล้วก็สูญชื่อไม่มีชาติไทย ถึงจะมีก็มิได้ชื่อไม่ใช่ความเป็นไทยแท้ เมื่อเวลานายเขาชี้ให้เข้าไปประจัญบานกับข้าศึก เราเข้าไปเพราะนายสั่งหรือ? ไม่ใช่ เพราะเราจะรักษาชาติของเรา เจดีย์สถานสำคัญเช่นที่เมืองอื่นและพระมหาธาตุนี้บูยาตายายให้แก่เราทั้งหลายเป็นของมรดก เราจะไม่รักษาหรือ? ต้องไม่ยอม ความคิดนี้ควรฝังใจเราอยู่เสมอ”

จากพระบรมราโชวาทพระราชทานที่เมืองนครศรีธรรมราช ๒๔๕๘

ในที่สุด^๕ ขออ้างพระราชนิพนธ์ซึ่งกังวานหูเรายู่เสมอในเวลา^๕ ว่า

หากสยามยังอยู่^๕

ยืนยง

เราก็เหมือนอยู่^๕

ชีพด้วย

หากสยามพินาศลง

ไทยอยู่^๕ ได้ฤๅ

เราก็เหมือนมอดม้วย

สุดสิ้นสกุลไทย

ถวายพระพรในวันเฉลิมพระชนมพรรษา

(พูดในวิทยุ กรมประชาสัมพันธ์ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๕)

วราอัน^๔เป็นมงคลสมัย^๕ที่พระชนมวราพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว^๖เวียนมาบรรจบครบรอบในวัน^๗นี้ ย่อมเป็นโอกาสอันทวยราษฎร์เมืองจะพึง^๘ชื่นชมโสมนัส เพราะเราได้รับความร่มเย็นภายใต้พระบรมโพธิสมภารแห่งพระบรมราชวงศ์จักรีมาถึง ๓๓ ปี^๙ ในระยะที่กล่าว^{๑๐}นี้เราทั้งหลายได้ผ่านทุกข์สุขร่วมกันมากับพระบรมราชวงศ์นั้นโดยลำดับ นับแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้ทรง^{๑๑}เป็นกำลังสำคัญของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีในการกู้ชาติบ้านเมืองให้ปลดแอกแห่งความปกครองของต่างชาติ พนฟูอิสรภาพให้แก่ชาติไทยโดยกำจัดเสี้ยนหนามศัตรูทั้งภายในภายนอกใน^{๑๒} แม้ในครั้งหลังแห่งรัชกาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี^{๑๓}เป็นเวลา^{๑๔}ที่พระเจ้าแผ่นดินทรงรับความเบียดเบียนทางพระอนามัย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า^{๑๕} ผู้ทรงดำรงตำแหน่งอัครมหาเสนาบดีในครั้งนั้นก็ได้สนองพระเดชพระคุณออกกราบทูลกราบทูลแทนพระองค์ตลอดมาจนสามารถรักษาพระบรมเดชานุภาพและชื่อเสียงของชาติไทยไว้ได้โดยสมบูรณ์ นอกจากนั้นเมื่อเกิดกบฏขึ้น^{๑๖} มีผู้ขบถชิงพระราชอำนาจและทำ^{๑๗}ที่เหมือนหนึ่งจะรวบรัดเอาพระราชบัลลังก์นั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า^{๑๘} ก็ได้เสด็จเข้ามาสู่^{๑๙}บ้านเมืองไว้ได้ จนบรรดาเสนาบดีราชบริพารทั้งปวงตลอดจนประชาราษฎร์ได้ลงความเห็นกันว่าต้องเชิญเสด็จท่าน^{๒๐}ชนกรองราชสมบัติเสียเลย เพราะเป็นเวลาคับขันจำ^{๒๑}เป็น^{๒๒}แทบทพระมหากษัตริย์จักต้องนำชาติด้วยพระองค์เอง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า^{๒๓} จึง

ได้เสด็จขึ้นครองราชสมบัติและได้ทรงฟื้นฟูภาวะของชาติบ้านเมืองทุกทาง เพราะในเวลาที่ผ่านมาในรัชกาลก่อนไม่มีโอกาสจะฟื้นฟูภาวะใด ๆ ได้ด้วยติดงานพระราชสงครามอยู่ตลอดเวลา

ครั้นตกลึงสมัยที่มหาอำนาจอัสตงคตเข้าถือสิทธิปกครองชาติต่าง ๆ ในบูรพาทิศหลายแห่งด้วยกันจนเกือบทั่วทั้งทวีปเอเชีย พระบรมราชบุรพการีในราชวงศ์จักรีโดยเฉพาะในรัชกาลที่สี่และที่ห้าได้ทรงประกอบเหตุการณ์สงวนชื่อเสียงและเกียรติศักดิ์ของชาติไทยมาได้ แม้ว่าความแตกต่างกันในระหว่างชนบทรวมเนียมประเพณีของชาวตะวันตกกับชาวตะวันออกได้เป็นเหตุให้เขาข่มอำนาจชำระความคนของเขาเองในคดีบางประการเป็นระบอบนอกเหนืออาณาจักร ทำให้ฝ่ายเราต้องคล้อยตามไปด้วยชั่วขณะเวลาที่ดี แต่พระเจ้าแผ่นดินเดิennemาทกพระองค์จนถึงรัชกาลที่เจ็ดได้ทรงพากเพียรแก้ไขมาโดยลำดับ จนชาติไทยเราได้พ้นจากระบอบนั้นและได้ปกครองพสกนิกรทุกชาติบรรดาที่มีอยู่ในเมืองเราด้วยอำนาจอันสมบูรณ์

ส่วนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบันนี้ เราย่อมรักใคร่เพราะพระองค์ทรงสืบราชสันตติวงศ์มาในพระบรมราชวงศ์อันได้ทรงทำประโยชน์ให้แก่ชาติไทยดังได้พรรณานามาแล้ว ทั้งเรายังอยู่ในความหวังด้วยว่าพระองค์จะทรงเจริญรอยพระบาทของสมเด็จพระบรมราชบุรพการี จริ่งอยู่เวลานี้เป็นเวลาอันเหตุการณ์คับขันทั่วไปในโลก ไม่มีชาติประเทศใดจะรอดพ้นไปจากความคับขันอันนี้ได้ ต่างก็พยายามหาทางที่จะนำไปสู่สวัสดิภาพด้วยกันทั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบันนี้ต้องทรงรับภาระอันหนักโดยมิได้ทรงมีโอกาสที่จะเตรียมพระองค์เลยสำหรับเข้าแบกหนามภาระอันหนักนั้น แต่กระนั้นก็ตามก็อาศัยพระราชอัธยาศัยอันเฉียบแหลมทรงกล้าในทศกรและทรงยังผ่อนผันในที่

อันจะต้องผ่อนลด พระราชกรณีย์ของพระองค์จึงได้บรรลุถึงซึ่งความสำเร็จเท่าที่จะพอเป็นไปได้โดยลำดับ เป็นเหตุให้ประชาชนอ่อนใจและหวังต่อไปในพระบรมราชกตาดินิหารในอันที่จะทรงนำชาติให้ผ่านพ้นอุปสรรคทั้งปวงไปสู่สวัสดิภาพได้ในที่สุด โดยเฉพาะในขอบเขตแคว้นมอญได้เกิดเหตุการณ์ทงยงค์เป็นพิเศษ คือ สมเด็จพระบรมราชินีได้พระราชทานอุปถัมภ์แก่พระราชกุมาร เราชาวไทยได้มีรัชทายาทไว้สนองพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นเหตุให้หวังได้ยิ่งขึ้นในความยั่งยืนแห่งราชบัลลังก์อันเป็นจุดสำคัญแห่งความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นของชาติ

เพราะฉะนั้นในนามของคณะองคมนตรี ข้าพเจ้าขอตั้งสัตยาธิษฐานในวันมงคลนี้เพื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเราจะได้ทรงสมบรมด้วยพระอนามย์ ทรงมีพระราชหฤทัยแผ่ผ่องโดยมีดวงพิพัฒน์ด้วยสรรพนิเวศน์ ทรงถึงซึ่งจตุรพิพร คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ทรงมีชัยชนะแก่ผู้พาลสันดานทราม ทรงมีพระนามอโฆษด้วยผลแห่งพระราชกรณียกิจในสรรพกิจจานุกิจ ทรงสถิตอยู่ในรัตนราชสุริยราชกาลนาน

หมายเหตุ ความที่ร่างขนนตงใจจะให้เป็นการพูดกับราษฎรมิใช่กราบบังคมทูล เพราะจะพูดในวิฑูกระจายเสี่ยงแก่ราษฎร การกราบบังคมทูลย่อมมีอยู่แล้วในพระที่นั่งอมรินทร์ คณะองคมนตรีไม่มีหน้าที่จะทูลในที่นั้น เข้าใจว่าคงจะรวมอยู่กับคณะข้าราชการทั่วไป.

ปัญหาวรรณคดี เรื่อง ตำนานแม่คงคา

(เขียนให้วรรณคดี พ.ศ. ๒๔๕๖)

ข้าเฝ้าเล่าแก่ราชา ว่าพระมหา
วาริน ไชรีใหญ่โต
ไหลมาแต่ในคอโค แลไปใหญ่โต
..... ฯลฯ

คนมีอายุรุ่นแก่โดยมากคงจะบอกได้ทันทีว่า บทความอันนี้มาแต่แบบเรียน “มูลบทบรรพกิจ” ตอนที่กล่าวถึงพระชัยสุริยาไปกลางทะเล ที่ท่านใช้คำว่าทะเลในโบราณกาลนั้นไม่สู้แน่แน่ว่าท่านหมายความว่า “ทะเล” ในบัดนี้ หรือถึงแม่น้ำ อย่างไรก็ตามบทความอันนี้นั้นแม้ว่าครึ่งหนึ่งข้าพเจ้าจำได้ติดปาก โดยมีได้นึกว่าหมายความว่าทะเลใดหรือแม่น้ำใดก็จริง ในเวลาต่อมาอายุมากขึ้นก็ชักลืมต่อคำไม่ติด จนบัดนี้เมื่อจะต้องอ้างอิงจึงต้องถามน้องว่า คำดำเนินไปประการใดกันแน่ เพราะจำได้แต่เพียงว่าน้ำอะไรมันมาแต่ในคอโคเท่านั้น

เหตุที่จะหวนระลึกถึงความที่วานนี้ คือได้อ่านความเรียงในหนังสือเล่มหนึ่งซึ่ง พล.ฯ เอกอัครราชทูตอินเดียส่งมาให้ เล่าถึงการเดินทางเพื่อไปนมัสการเทวสถานกัทรีนาถ อันเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งหนึ่งของชนฮินดูในแคว้นอุตตรประเทศต่อกันกับหิมาจัลประเทศ ในเทือกเขาหิมาลัยตอนบนที่เรียกกันว่าภูใน

เขาเล่าว่าผู้ที่มีศรัทธาแก่กล้าลงคนก็เดินทางเท้าต่อขึ้นไปทางทิศเหนือของภักทราณ
ข้ามช่องเขามาจะขึ้นไปพื้นที่อันเดียวในประเทศทิเบตอันเป็น “นอกฟ้าป่า
หิมพาน” เพื่อไปนมัสการเขาไกลาสและ “สระอโนดาต” ทางอันเดียวเรียกสระ
นี้ว่า “มานัสโรวร” สระนี้ข้างไทยโบราณเราเล่ากันว่าสนกสนาน มีสัตว์
ประหลาดต่าง ๆ เช่น กิณรและหงส์ทอง เขาเล่ากัน ณ บัดนี้ว่าหงส์ทองนั้น
ออกจะมีจริง ๆ (แต่คงไม่เป็นทองแน่) แต่เป็นหงส์ชนิดหนึ่งซึ่งหาที่อื่นไม่พบ
รอบ ๆ นั้นมีภูเขาสูง และที่ใกล้สระ “อโนดาต” นั้นมีเขาไกลาสหรืออลกาบุรี
ที่สมมติกันมาแต่ปริมาปราวา เป็นที่ประทับอยู่ของพระอิศวร ในบัดนี้ภูเขาสูง
เหล่านี้ย่อมปกคลุมด้วยหิมะอยู่เนื่องนิตย์ จนแลดูเป็นประกายด้วยแสงสว่างทั้ง
กลางวันกลางคืน ทำให้เข้ากันกับคำร่ายกรองของรัตนกวีกาลิทัสซึ่งว่า “แสง
อันมาแต่ดวงพระเนตรบนพระนลาตของพระอิศวรเป็นเจ้า ย่อมส่องมาเป็นประกาย
จับบริเวณที่ใกล้เคียงให้สว่างไปทั่วทิศานุทิศ” แต่ทั้งนี้เป็นความนอกเรื่อง บัดนี้
จะขอย้อนเข้าเรื่องเสีย

แม่น้ำคงคาอันชนอินดูนับถือกันนักว่าเป็นแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์นั้น เขาเล่ากัน
ว่าไปต่อกับแม่น้ำกาครฤทเทือนเมืองหรรทวาร เหนือกว่านั้นขึ้นไปมีต้นน้ำในถ้ำลึก
ชื่อว่าถ้ำ “เกามุข” ซึ่งแปลว่าหน้าวัวหรือหัววัวก็ได้ ถิ่นความจริงได้รับมาจาก
ข้างบนอีกทอดหนึ่งในเวลาที่หิมะละลาย ซึ่งพุดออกมาจากถ้ำนั้นโดยแท้ไม่เห็นว่ามี
แต่ไหน ชนอินดูจึงสมมติว่าพระคงคานี้ตกลงมาแต่สวรรค์ มาพุดออกถ้ำหน้าวัวที่
ตรงนั้น

เมื่อได้อ่านข้อที่เล่ามาข้างบนนี้ ข้าพเจ้าจึงหวนระลึกถึงเรื่อง “มหาวาร
..... (ที่) ไหลมาแต่ในคอโค” นี้ ไทยเราได้เรื่องพรรณนี้โดยมากจากอินเดีย

โบราณ ถ้าเราได้เรื่องมาจากอินเดียด้วย คำที่ใช้ว่า “มหาวารี” ในหนังสือ
 มุลบทบรพกิจ ก็จะต้องแปลว่าแม่น้ำคงคาตนเอง แต่น่าคิดว่าการอนุมาน
 เช่นนี้มีเหตุเพียงพอสักแค่ไหน มีที่ไหนบ้างในวรรณคดีไทยที่กล่าวถึงต้นน้ำ
 คงคา? ใครได้เคยค้นหนังสือใดบ้างไหม? เช่นหนังสือ “ไตรภูมิพระร่วง”
 จะมีคำกล่าวทำนองนี้หรือไม่ หรือจะอาจมาแต่ได้อีกบ้าง? ข้าพเจ้าไม่มีความรู้
 ที่จะตอบปัญหาเหล่านี้และยังไม่มีเวลาที่จะค้น จึงใคร่จะขอฝากปัญหานี้ไว้แก่ท่าน
 ผู้ที่พอจะได้อ่านพบความที่ข้าพเจ้าเขียนให้ไว้แก่ “วงวรรณคดี” บัดนี้

เรื่องรามเกียรติ์ เขียนเป็นภาษาอังกฤษตามความต้องการ ของสำนัก “บางกอกคอลด์”

เหตุที่จะเกิดเรื่องรามเกียรติ์ฉบับนั้น มาจากผู้แต่งได้ไปซื้อหัวโขนจำลองที่ร้านนั้นเองๆ สำหรับให้แก่เพื่อนฝูงชาวต่างประเทศบ้าง ให้แก่ลูกหลานเล็กๆ ที่สนใจเพื่อส่งเสริมนิสัยทางศิลปะบ้าง ผู้แต่งเองก็ชอบหัวโขนเหล่านี้เพราะชอบเรื่องรามเกียรติ์ในแง่ศิลปะ คุณหญิงทองก้อน จันทวิมล ผู้เจ้าของ “บางกอกคอลด์” ได้มีแง่ใจเอื้อเฟื้อ ถึงกับบอกให้หัวโขนเหล่านี้ โดยไม่ต้องซื้อเพราะเธออ้างว่าได้ไปซื้อของๆ เธอมาแล้ว ผู้แต่งเรื่องได้ตอบเธอว่าถ้าเช่นนั้นก็เท่ากับตัดทางมิให้มาซื้อได้อีก เพราะหัวโขนเหล่านี้กว่าจะทำขึ้นได้ก็ไม่ง่ายและทำขึ้นไว้ด้วยฝีมือปราณีต เลี้ยงกันไปมาจนในที่สุดคุณหญิงทองก้อน แนะนำให้เขียน “ไค้สังเขปเล่าเรื่องรามเกียรติ์” ไว้ให้เธอขายหรือกำหนดแก่ผู้มาซื้อสินค้า จึงได้ตกลงเขียนเรื่องนี้ แต่เมื่อลงมือเขียนไปก็อดไม่ได้ที่จะเติมความสันนิษฐานในเรื่องที่มาแห่งนิยายพระรามและได้เติมอินเดี๊ยะบุชชี่และลักษณะของแต่ละตัวโขน เพราะหัวโขนเหล่านี้คล้ายกันมาก หากต่างกันพอจะชี้ให้เห็นได้ว่าต่างตัวกันด้วยลักษณะใด ๆ

INTRODUCTION

The planning of the present handbook on the saga of the Rāmakien follows the suggestion of the proprietor of Bangkok Dolls who made the request some considerable time ago. It follows the fuller works on a similar topic from my pen, namely The Rāmakien published in Thai as a memento to His late Royal Highness Prince Rangsit of Jainād in 1952 and also an article in English contributed to the Journal of the Burma Research Society & published in 1962.

A glossary of names of the more prominent characters in the saga has been added for the convenience of readers since the story is very long.

A note on transcription is also added at the end.

Bangkok, 27 February 1968

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Dhani'.

Dhani, Kromamun Bidyalabh.

The khōn, or masked play, is always performed on the subject of the Rāmakien. This is not, as is often stated by scholars and others, a Siamese version of the Sanskrit epic of the Rāmāyana by Vālmiki; but the classical dance drama written by His Majesty King Rama I and completed in 1798 was on the subject of the identical hero Rāma of Ayōdhyā in India. The story no doubt had an Indian origin; but has been handed down through the Srivijaya Kingdom and greatly added to by local interpolations.

The Siamese Rāmakien, though obviously written for performance, is not divided into acts and scenes as the drama modelled upon the classical Indian or Greek types. It is one long story without division though accompanied throughout by stage directions. For the sake of clarity we may treat the long story as composed roughly of three parts: (1) an introductory part, dealing with the origins of the three races inhabiting the world of the time adopted for the drama, namely: the human, the demoniac and the simian, tracing origins mostly from the Hindu heavens as accepted in Buddhist Literature; (2) a narrative of the story of Rāma following in main details the gist of the world renowned Sanskrit epic of the Rāmāyana, though probably fully developed before that epic took its present shape; and (3) another war, not unknown to Sanskrit literature though not included in the classical epic of the Rāmāyana with an additional episode of the wandering of Rāma in the forest to relieve his mental agony in losing again his beloved Sīdā, remarkably told with geographical locales reminiscent of the valleys of the Čaoprayā and the Mēkhōṇ.

Before going on to the main plot which we have arbitrarily partitioned into a second part, it is but tempting to add that the initial episodes of the preceding section seem to testify to a knowledge of the Sanskrit Purāna. There are of course prose works in Siamese known as the Nārāi Sibpāṇ, i.e. the Ten Incarnations of Vishnu, which might have been the basis of our Rāmakien, though here shorn of its sacred nature.

Considerable divergence of opinion exists as to where the plot begins. The murals in the galleries of the Chapel Royal of the Emerald Buddha commence with the discovery in the bowels of the earth of Sīdā. Versions of our neighbours, such as the Rāmāyana of Vālmiki, the Javanese Rāmāyana Kakawin and the Cambodian Rāmker, commence with the reign of Daśaratha, Rāma's father, prior to the birth of his four sons. The bas-reliefs of Prāmbānan begin their story with the circumstances leading to the birth of Rāma and his brothers, tracing it back to the invitation of the gods extended to Vishnu to reincarnate in the world to exterminate the evil race of demons. We have decided consequently to begin our narration with the birth of the hero and his brothers as well as that of Sīdā from Monīō, Queen of Loṅkā. The baby-girl's horoscope

indicates disaster for her father and his family of demons. Ţośakanth has her thrown into the waters; but she is picked up by Janok, King of Mithilā, who had doffed kingly robes to assume the life of a hermit in the forest. Feeling the impropriety of a hermit celibate living alone with a female even though she is a mere baby, he buries her in the ground, praying to heaven to take care of her till she grows up and able to take care of herself. Meanwhile the young sons of Tośaroṭh of Ayudhyā (Ayōdhyā) grow up under a training destined for royalty. Rāma is then sent with Lak (Lakshman) to the forests to the rescue of hermits who have been molested by the demon crow and her inhuman ruffians, whom he succeeds in exterminating. Wandering forth further with their preceptor they come in to Mithilā where King Janok is holding a tournament to lift an ancient bow the prize of which is to be the hand of his daughter, Sīdā, now restored to her father's court and grown to be a beautiful damsel. When all the contestants had failed in the tournament, Lak is sent in by Rāma, and though he is able to lift it he does not consummate the effort, leaving it to his brother, who of course lifts the bow and wins the hand of the princess.

We are then told about the intrigue of King Ţośaroṭh's young queen in extracting the promise of the throne from her ailing husband for her own son Prot (Bharata) to be coupled with the exile for 14 years of the rightful heir Rāma. Rāma insists upon observing his father's promise to the letter and leaves with his consort Sīdā and his favourite brother Lak for the forest. The ailing King, Ţośaroṭh, is heartbroken and dies. The claim of the young queen for the throne on behalf of her son Prot is rejected by all including Prot himself who is too loyal to his brother to accept the high honour. He heads a deputation to discover Rāma in his exile in the forest to invite him back to reign in accordance with his right. Rāma however refuses to break his father's promise and at the insistence of Prot gives the straw sandals he is wearing to Prot to place on the throne to signify his personal rule.

Rāma with his wife and brother Lak go further into the forests and meets with a series of adventures. First of all they meet a young demon maiden, a sister of King Ţośakanth of Loṅkā, named Sammanakhā (Sūrpanakhā), wandering about in the wilds in search of males. She makes love to both brothers and threatens Sīdā. Lak is furious and drives her away after cutting off her nose to defame her looks. She hurries to report the wrong done her to her brothers, Tūt, King of Čārik and a brother of Ţośakanth, who goes out indignantly to avenge the dishonour rendered his sister but is killed in battle. Another brother Khorn meets Rāma and is duly killed in battle. Yet another, Trīśian, meets a similar fate.

Sammanakhā now goes to Ţośakanth and succeeds in persuading him to try to abduct Sīdā from their hermitage. Mārīč, a relative of the King of Loṅkā, disguising

himself as a golden deer walks past the hermitage and arouses Sīdā's wish to possess the beautiful golden animal. She begs her husband to go and catch it. Though at first reluctant to leave her and rather suspecting that deer, Rāma cannot resist his wife's desire, and, leaving her in charge of his brother Lak follows the deer and shoots at it in the suspicion of something foul. The demon cries out in Rāma's voice for help; and Sīdā sends Lak much against his good sense to rescue Rāma. Ōśakanth now appears in the guise of a hermit; abducts Sīdā on his flying chariot and speeds away. Rāma returns to meet Lak and both hurrying back to their hermitage find that Sīdā has disappeared. Ōśakanth on his aerial flight meets with the King of birds, Sadāyu, who tries to bar his way but is killed, though not before meeting Rāma and Lak to whom he relates what happened.

Another incident of their peregrination is the meeting with the monkey Hanumān who turns out to be Rāma's most valuable officer. The latter is instrumental in effecting an alliance between Rāma and Sukrīp King of the simian kingdom of Khīdkhin, who places his simian army at the disposal of Rāma for the recovery of Sīdā. This force is augmented by another simian army of Jompū.

A reconnaissance party led by Hanumān, Jompūpān and Oṅkod is now despatched; and, meeting with the eagle Sadāyu's brother, is taken on the bird's back to obtain an aerial view of the enemy terrain. Coming back to the eagle's nest, Hanumān jumps across the ocean to Loṅkā, and discovers Sīdā confined to the royal park. She is desolate and just about to commit suicide by hanging. Delivering Rāma's message he offers to take her back; but Sīdā refuses on the ground that it would seem improper to be carried about first by a demon (Ōśakanth) when he abducted her and then carried back by a monkey. She sends back however a message urging Rāma to hurry up rescuing her from the demons by coming at the head of an army and heroically vanquishing the enemy. In a wanton mood for revenge Hanumān wrecks the park. Successive forces are sent to catch him; but do not succeed till the redoubtable Indrajit, champion of the demons, comes out and brings him by force into King Ōśakanth's presence. Every imaginable method is used to kill the monkey warrior without avail till, in answer to Ōśakanth's enquiry, Hanumān suggests clogging by fire. This done personally by the Demon-King, Hanumān jumps about setting fire to every corner of the palace and escapes. On his return to Rāma's camp he is rebuked for thus destroying building even though it belongs to the enemy.

Rāma now moves his camp to the seashore opposite the enemy's citadel in Loṅkā.

Meanwhile in Loṅkā Pīpek, Ōśakanth's brother, urges his brother to be fair and restore Sīdā to her husband. He is banished for this advice. Being an astrologer,

he sees doom threatening the race of demons, an incarnation of Vishnu being already on earth in the shape of Rāma to work out their extermination. In the hope of lightening the national tragedy he goes straight into the camp of Rāma; and, on being caught, offers his service on condition that he should not have to inform against his relatives except when asked by Rāma.

Ṭośakanth now resorts to a ruse by which his niece, Pīpek's daughter Benyakāi, is disguised as Sīdā floating in the waters as if dead past Rāma's camp in the morning. Rāma, coming down to the seashore, is deceived; but Hanumān, ever clever, suggests and arranges for a cremation of the dead lady, who of course rises into the air to escape and is caught by the monkey general. She confesses and after some punishment is set free.

Rāma then orders bridging of the channel of sea. The monkey leaders Hanumān and Nilāpat head the workers but quarrel and come to blows. The latter is sent back to Khīdkhin by way of punishment. Hanumān is in sole charge. Finding that stones thrown into the sea disappear for no apparent reason he dives below only to find a queen-fish leading her fishes carry away the stones. She is caught by Hanumān; the two fall in love; a promise is made by the queen-fish to cease the obstruction. The queen-fish duly gives birth to a son in the shape of a monkey with a fish-tail, who in later years becomes one of the leaders of Rāma's brother's army fighting later demon enemies. Rāma now crosses over the causeway and sets up camp on the island of Loṅkā.

In order to be correct in etiquette Rāma sends an official envoy, Oṅkod, into the citadel of Loṅkā to offer terms of peace. The mission is a prominent feature in most versions of the epic and is believed to have served as one of the early dramatic episodes for the Indian shadow play.

To satisfy his curiosity of the strength of the enemy, Ṭośakanth sets up his gigantic canopy over the citadel on which he and his court go up. Sukrīb is sent up to destroy this contrivance with the result that Ṭośakanth and his party fall headlong to the ground, which indignity is highly resented by the demon-king.

The war in Loṅkā may now be said to commence from this point, and instead of following the detailed narrative we need only give just a summary of the battles since the successive demon leaders who take part in the battles provide many artistic marks.

1. The campaign of Maiyarāb, the Magician, with its fanciful account of obstacles set up by him down to his citadel in the bowels of the earth. Maiyarāb is finally killed by Hanumān.
2. The campaign of Kumbhakarn, brother of the demon-king, in four episodes; but is finally killed in battle by Rāma.
3. The campaign of Indrajit, son and heir of Ōśakanth, who values him as the most redoubtable of his commanders. After causing a lot of trouble he is killed in the fifth battle.
4. Maṅkarakanth fighting a delaying battle during Indrajit's sacrifices loses his life also in battle.
5. The death of Indrajit brings out Ōśakanth to battle without result.
6. Next comes Sahassadeja, a gigantic ally distinguished for his lack of intelligence; followed by demon leaders, namely: the former's brother Mūlaphalam, Sēṇ-ātit, nephew of Ōśakanth, Sataluṅ and Trīmegh, the latter also a nephew of Ōśakanth, all four distinguished for valour, take their turns but are finally killed.

The King of Loṅkā now comes out to battle without any result.

Just before this last battle Ōśakanth holds a great sacrifice underground to attain invulnerability but is foiled in the attempt by three leading simian generals. He summons therefore an old ally Satthāsūra and another nephew Viruṅcamban to his aid. The former has a short battle and is killed; the latter an expert spearman and a redoubtable horseman who can disappear at will with his mount gives some trouble but escapes to the ocean hiding himself in seafoam. He is tracked and killed by Hanumān.

Ōśakanth now appeals to the Brahman ancestor of the demon world, Māliavan, who comes down to earth to try to effect reconciliation. Holding a trial at which the King of Loṅkā is plaintiff and Rāma is defendant he gives judgment in favour of the latter on the strength of the evidence of witnesses; and thus enrages the demon-king who decides to hold another sacrifice with the object of demolishing heaven where the denizens have been witnesses in favour of Rāma. In order to prevent the planned götterdämmerung the god Śiva summons Pāli, now a *deva*, to foil the sacrifice for at the sight of him the valiant Ōśakanth recoils quickly.

As on former occasions of disappointment the King of Loṅkā gives battle and this time succeeds in wounding very seriously Prince Lak brother of Rāma. He is however revived after a difficult search by Hanumān for rare medicaments. Other relatives—a brother Tapanāsūra and two sons by an elephant mother—are sent into battle and lose their lives. Ţośakanth is finally killed on the field of battle after Hanumān and Oṅkod have secured his physical heart and crushes it in sight of the owner, Ţośakanth.

Though here we should have reached the climax, the romance goes considerably further. On the march back home after crowning Pīpek as King of Loṅkā and the famous ordeal of fire insisted on by Sīdā to prove her innocence during her confinement at the demon court, Rāma is caught up by Asakarn, an ally of Ţośakanth, who is killed by Rāma. A son of the demon-king, Banlaiyakalp, who has been brought up in the court of his maternal grandfather the King of the Nāga-world, tracks the army of Rāma and is met by Hanumān who succeeds in putting an end to him.

There is yet a considerable amount of material concerning further wars and Rāma's domestic trouble which we have taken the liberty for convenience's sake to designate as the third section of the whole story. The narrative commences with the rule of Pīpek in Loṅkā, where the learned king, lacking in military experience, faces a revolution and is only saved by Rāma sending Hanumān to put things in order. The affair is aggravated by the interference of Čakravat, King of the demon state of Malivan out of his sense of loyalty to his friend, Ţośakanth. Deeming it unwise to leave things as they are even though the revolution has been successfully put down, Rāma carries war into the Malivan territory with his brother P̣rot in command. The description of this war is but a parallel of the one in Loṅkā. In place of Rāma and Lak, we have P̣rot and Satrud (Bharata and Śatrughna); the army of Khidkhin accompanies the princes but instead of Hanumān as a champion, even though he is in that army, we have his rival, Nīlapat. On the demon side we also have parallels: for in place of Ţośakanth there is King Čakravat with his three sons who take the places of Kumbhakarn, Indrajit and Maṅkarakarn. The gigantic Sahassadeja is replaced by King Vayatāl. After details of fighting which is considerable though not as lengthy as in the case of the war of Loṅkā Čakravat is killed and the war ended.

We are now told of a court intrigue. In an absence for the day by Rāma, a maid becomes possessed by the spirit of a rākshasi bent on vengeance and implores Sīdā to draw a picture of the demon-king of Loṅkā. As soon as the drawing is finished Rāma returns. Fearing the anger or jealousy of her husband Sīdā pushes the drawing

under her lord's bed. Its magic spell makes Rāma restless and unwell. Searching for the cause of his indisposition Rāma discovers the drawing which Sīdā admits having drawn for the curiosity of her maid. Jealousy is aroused to such an extent that Rāma orders his brother Lak to deliver a severe penalty by killing his beloved consort. Lak accompanies his sister-in-law out of town and leaves her in the forest instead of killing her. Sīdā eventually takes refuge with the hermits. She eventually gives birth to a son who is named But. One day she goes out to gather fruits for daily sustenance leaving her baby in the care of the old hermit but later comes back to fetch it. The hermit in his meditation does not notice Sīdā coming back; but later opens his eyes to find that there is no baby left. Alarmed at having lost his charge he creates by magic another baby to take its place. On Sīdā's return she is delighted to find another baby, Lob and the two are brought up together as twin brothers. As the boys grow up they are taught the letters as well as martial prowess as becoming to royal children. Their archery practices stir up atmospheric commotions to such an extent that it is heard in the capital of Ayudhyā. Rāma sends Hanumān to find out what it is all about by following a royal horse-mount labelled as such with the law quoted that whoever mount it commits an act of treason. As it wanders into the forest it comes near the hermitage and the boys catch the horse and ride on it for pleasure with the remark that we don't care or know what treason is. Hanumān advances to catch the boys whom he has no means of recognising; is caught and bound up by the boys. Prince Ārot who following with soldiers tries to rescue Hanumān and is forced to use his bow against the boys eventually succeeding in capturing the elder of the two, who is brought into town and exposed for punishment in the middle of it. The young boy finally escapes back to the hermitage. Rāma now comes out to catch the boys and has to use his weapon though without avail. Upon enquiry Rāma discovers that they are his sons. He tries to tell them but they would not believe him and escape to the inner room of the hermitage. Meeting Sīdā here Rāma apologises for his treatment of her and tries to persuade her to return which the princess refuses, though allows the children to return with their father. Every means for the restitution of their normal relationship failing Rāma sends Hanumān to bring Sīdā back to a feigned cremation of himself. On discovering the fake she uses her right of returning to Mother Earth by a magical submergence into the ground to take refuge with the King of the Nāga-world, who has a separate palace built for her.

The last part of this third section describes how desolate and worried Rāma becomes that he invites Pīpek to Ayudhyā to advise him about his trouble. The latter recommends a year's exile which Rāma carries out. The exile is to be towards "the East where malignant spirits still abound". Lak and Hanumān are to go with him and Ārot, Satrud and the two sons remain to take charge of state affairs.

The exile to the East is accompanied by a few adventures. First a gigantic demon eagle seizes Rāma and his brother from which Hanumān and Sukrīb manage to rescue them. The simian leaders who have by now joined Rāma carry on the fighting till the eagle is killed.

In his wandering in exile Rāma with his simian army trespass into the park of King Unārāj, a demon chief, who at once engages Rāma in hostility. He is finally vanquished and sent flying by force of the hero's grass-arrow to a cave wherein he is doomed to remain in punishment for some 100,000,000,000 years, stuck to the ground by the grass arrow.

Having concluded his term of one year's exile Rāma returns to his capital. Śiva in heaven learns now how desolate Rāma is owing to the refusal of Sīdā to be reconciled; summons both parties and effects a reconciliation.

There remains yet another expedition to be carried out. The King of the demi-celestial 'kondhan' (gandharva), represented in Thai art as demoniac people, tours the forest and comes to molest hermits who have come out for solitude and meditation; and advances to the city of Kaiyakes, the King of which is related to the House of Ayudhyā. The latter appeals to Rāma for help. Rāma sends a combined army of his own men of Ayudhyā and an army from the simian state of Khīdkhin under the command of Prot, Satrud and his own sons. The aged monkey general, Jāmpūvarāj is delegated as envoy to warn the enemy. This being ignored hostilities commence with the result that the two sons of Rāma kill the gandharva king and his son. The four princes then enter Kaiyakes and later go out to seek the aged monarch of that state, the maternal grandfather of Prot; and restore him to his throne. The princes return to report to Rāma who in turn sends his two brothers, Prot and Satrud back to Kaiyakes to assist the old king. Here all ends happily.

GLOSSARY

Owing to the numerous characters appearing in the saga of the Rāmākien, it is thought advisable to give here a brief glossary of them under racial divisions together with their complexion and headdresses by which one can mostly distinguish one character from another. The Sanskrit names of Vālmīki's Rāmāyana are given in brackets.

For the Sake of brevity the following abbreviations have been adopted in the following glossary:

comp. for complexion

HD. head-dress

Sk. Sanskrit of Vālmīki

Human:

Rulers of Ayudhyā (Sk. Ayōdhyā)

Anomātan, founder of the dynasty, complexion natural, Headdress royal crown.

Ajabāl, his son & successor, comp. natural; HD. royal crown.

Tōśaroth (Daśaratha), his son & successor, comp. natural; HD. royal crown.

Rāma, his son & successor, comp. green or natural; HD. royal crown.

Āprot, his brother (Bharata), comp. red or natural; HD. royal crown.

Lak, their brother (Lakshman), comp. golden; HD. royal crown.

Satrud, their brother (Śatrughna), comp. purple or natural; HD. royal crown.

But, Rāma's elder son (Kūśa), comp. green or natural; HD. infantile coronet.

Lob, Rāma's son (Lava), comp. green or natural; HD. infantile coronet.

Sumantan, minister of Ayudhyā (Sumantra), comp. natural; HD. coronet.

Kukhan, forester (Guha), comp. tawny; no headdress.

Simians:

Āpālī (Balin), former King of Khīdkhin (Kishkindha), comp. green; HD. royal crown.

Sukrīb (Sugrīva), his successor and leader of the simian forces; incarnation of the sun, comp. red; HD. royal crown.

Oṅkod (Aṅgada), heir of Khīdkhin, comp. green; with a goat's mouth. HD. gourd crown.

Jāmpūvarāj, an old monkey general, comp. dark red; HD. crown.

Jompūpān, (Jāmbavān), but is a monkey not a bear, & an incarnation of Śiva, comp. pink; HD. royal crown.

Jompū, King of, also a monkey here, comp. blue; HD. royal crown.

Nilanol, incarnation of Agni, comp. light red; HD. coronet.

Nilapat, incarnation of Kāla, god of death, comp. black; HD. coronet.

Nilarāj, incarnation of Samudra, god of the sea, comp. sea green; HD. coronet.

Hanumān, champion of Rāma's army, whose implied parentage is attributed to no less a god than Śiva, with Āra Ārai (Vāyu) acting in loco parentis, comp. white; HD. coronet.

had two sons

by the Queen Fish, Macchānu, comp. white; HD. coronet; and by Benyākai, daughter of Pīpek, Asuraphad, comp. white; HD. coronet.

Demons, or giants.

A. of Loṅkā.

Lastian, the righteous, comp. white; HD. feathered gourd crown.

his sons:-

Kuperan, (Kuvera), ruler of Kālaçakra, comp. light purple; HD. flame crown.

Tappanāsūra, ruler of Čakravāl, comp. dark red; HD. triple plaited crown.

Ōśakanth (Rāvana), King of Loṅkā, succeeding Lastian, comp. green or golden; HD. royal crown with three tiers of visages.

(his offsprings given below separately)

Kumbhakarn, (Kumbhakarna), comp. green or golden; HD. coronet.

Pīpek, (Vibhīšana), comp. green; HD. gourd crown.

his daughter Benyakāi, comp. natural; HD. crown.

Khorn, (Khara), ruler of Rōmkal, comp. green; HD. plaited crown.

his sons:-

Maṅkarakarn, (Makarāksh), comp. green; HD. serpent crown.

Sēṇ-ātīt, 'the sun's rays', comp. red; HD. flame crown.

Tūt, (Dūšana), ruler of Čārik, comp. dark purple; HD. flame crown.

his son:-

Wiruñcambaṇ, comp. blue black; HD. feather crown.

Trisian, ruler of Majavārī, comp. white; HD. triple crown.

his son:-

Trīmegh, comp. dark red; HD. trailing crown.

Sammanakhā, daughter of Lastian. marr. Jivhā, son of Mārič & the crow demon, comp. green; HD. coronet.

her sons:-

Kumbhakāś, comp. dark red; HD. gourd crown.

Waranīsūra, comp. green; HD. coronet.

Ţośakanth's offsprings:-

by Queen Montō-

Indrajit, heir & champion of Loṅkā, comp. green; HD. royal crown.

his sons play no important parts.

Paināsuriwoṅs, comp. green; HD. infantile coronet.

by Queen Aggi-

Banlaiyakalp, comp. orange pink; HD. gourd crown.

by a fish mother-

Suparnamacchā, the Queen Fish, comp. natural; HD. female crown.

by an elephant mother-

Giriwan, comp. bright green; HD. crown with bamboo tips.

Giridhorn, comp. dark red; HD. crown with bamboo tips.

by minor wives-

The 1010 princes who are unnamed, but all lose their lives in the war of Loṅkā, comp. different colours; HD. mostly flame crowns.

Kākanāsūra, the crow demon, related to Ţośakanth

her sons: Svāhu, (Suvāhu), comp. sepia; HD. pleated crown.

Māriś (Māriči), comp. white; HD. pleated crown.

both these demons wear miniature crow's wings on their crowns.

B. of Malivan (Sk. Madhuvan).

King Čakravat, Ţośakanth's friend comp. white; HD. feather crown.

his sons:-

Suriyābhob, comp. red; HD. royal crown.

Banlaiyačakra, comp. light purple; HD. feather crown.

Nonyupāk, comp. green; HD. coronet.

C. of other states, most of whom die in the Loṅkā war:

Askarn, ruler of Duram, friend of Ţośakanth, comp. dark purple; HD. royal crown.

Maiyarāvana, King of the Netherworld, son of Ōśakanth's friend, comp. sepia; HD. flame crown. Could be identified with the Tamil Mayilirāvanan.

Mūlaphalam, of Pāṇtāl, comp. green; HD. coronet. an ally of Ōśakanth.

Sataluṇ, King of Čakravāl, friend of Ōśakanth., comp. bright red; HD. pleated crown.

Satthāsura, King of Asdoṇ, friend of Ōśakanth., comp. light red; HD. pleated crown.

Sahassadeja, King of Pāṇtāl, of gigantic size but limited intelligence, comp. white; HD. five-tiered crown, armed with a magic staff.

Wayatāl, King of Kururāshtra, friend of Čakravat, armed with a magic staff comp. light blue; HD. flame crown.

Unārāj, forester king who fought Rāma towards the final stages, said to have been condemned to an eternal life in a cave near Lobburi stuck in the rocks by a grass arrow, comp. primrose yellow; HD. flame crown.
also known as Anurāj, King of the Mountains.

This glossary does not by any means exhaust the list, though those often mentioned are to be found here.

There is also a large number of deities and demigods of the Hindu heavens, who are mostly attributed with natural complexion.

TRANSCRIPTION

The transcription of Siamese into Roman characters has been a problem which remains unsolved to this day. It should be realised that the Siamese alphabet, though derived from an Indic origin, which is philologically speaking the most scientific of all alphabets in the World, does not express every sound in Siamese. It nevertheless expresses more sounds than any other alphabet such as the Roman. The choice, therefore, of our ancestors of the Indic alphabet is justified from the point of view of philological science. When it comes however to writing Siamese names in a western language the difficulty arises. Our language is a monosyllabic one with a tonal system. Several systems of transcribing Siamese in Roman characters have been tried but none gives complete satisfaction. An extreme case of a phonetic transcription is that of the Lao system, in which the inventor, probably a foreigner, does not care how the national language is written. His late Majesty King Rama VI suggested a system in which transcribed words could be identified with the original Siamese but it was found to be too unphonetic to be recognised by a foreigner ignorant of the language of the original. In the system experimented here certain modifications have been adopted to indicate the phonetic side. The tonal system is ignored altogether.

The vowels follow the Italian sounds with certain specific diphthongs which are not found in Italian : thus

a อะ; ā อา; i อิ; ī อี; u อุ; ū อู; ü อื; ǖ อือ; eh เอះ; e เอ; ê แอ; ô ออ; o โอ; oe เออ; oey เอ; au เอา; ua อัว; ie, ia เอีย; üa เอือ.

The consonants are more difficult to transcribe. Their classification was based upon the Sanskrit alphabet of Pāṇini; but we use it with reservations owing to the nature of our language, thus-

	I Thai flats	II Sk. hard tenues	III Sk. hard aspirates	IV Sk. soft mediae	V Sk. soft aspirates	VI nasals	VII semi- vowels	VII spirants
Gutturals		k ก	kh ข	g ก	gh ฆ	ŋ ง	h ห	
Palatals		č จ	čh ฉ	j ช	jh ฌ	ñ ญ	y ย	ś ศ
Cerebrals	ḍ ฎ	ṭ ฏ	ṭh ฐ	ḍ ฑ	ḍh ฒ	ṇ ณ	r ร	ṣ ษ
Dentals	d ต	t ท	th ถ	t ท	dh ฐ	n น	l ล	s ส
Labials	b บ	p ป	ph ฝ ฟ	p̣ ฝ พ	bh ภ	m ม	w ว	

NOTE. The cerebrals of the Sanskrit are pronounced in Siamese as if they were dentals. (excepting of course the R)

The Sanskrit aspirates (III & V) are unaspirated but pitched on a high tone.

The cerebral, dental and labial soft mediae have the sounds of the English D T, and P respectively and are marked $\acute{T}$ and $\acute{P}$; the unaccented T and P are pronounced as in French.

The soft aspirates (IV) are pronounced unaspirated.

All spirants are pronounced as dentals, i.e. a simple S.

๕ เรื่อง Allegories of the Monsoon in Siamese Literature

เป็นบทความเขียนให้มหาวิทยาลัยมิชิแกน ที่แอนน์อาร์เบอร์ รัฐมิชิแกน ในโอกาสการประชุมผู้สนใจทางบรรพคดีที่เมืองนั้น แต่เจ้าของที่ไม่มีทุนรอนพอเพียงจะพิมพ์บรรดาบทความที่นำไปอ่านในการชุมนุม จึงอนุญาตให้เจ้าของเรื่องจัดการพิมพ์เองสุดแต่จะเห็นเหมาะสมแห่งใด ต่อจากการชุมนุมที่วามาแล้วนั้นผู้แต่งได้รับเชิญไปเยี่ยมชมมหาวิทยาลัยอินเดียนา ในรัฐนามเดียวกัน ดร. เวลส์อธิการบดีแห่งมหาวิทยาลัยอินเดียนาออกปากขอบทความที่แต่งไว้เพื่อไปลงในหนังสือรวมเรื่องกันชื่อว่าทางวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยสักเรื่องหนึ่ง ได้แนะนำให้พิมพ์เรื่องที่ได้นำไปอ่านที่ชุมนุม บรรพคดีที่กล่าวมาแล้วนั้น ดร. เวลส์ก็พอใจเพราะเป็นเรื่องเขียนขึ้นใหม่และยังมิได้พิมพ์โฆษณาที่ไหนเลย จึงได้รับไปพิมพ์ด้วยฝีมืองดงามในทางศิลปศาสตร์

เนื้อเรื่องกล่าวถึงพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์ ซึ่งนำเอาลักษณะแห่งธรรมชาติในฤดูวสันต์มาผูกขึ้นเป็นเทพนิยายด้วยโวหารไพเราะ สมมติให้อาการแห่งธรรมชาติเช่นฝน พายุ และฟ้าแลบ เป็นเทพดาในท้องฟ้า แสดงให้เห็นนิสัยสังเกตของพระองค์ผู้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องควบกันไปกับอลงการโวหาร ผู้พิมพ์เรื่อง (มหาวิทยาลัยอินเดียนา) ได้จำลองภาพจากเนกาตีฟของกรมศิลปากรตามสีของเดิมได้อย่างดี เป็นชั้นทางฝีมือการพิมพ์

Ramasura

The study of the development of nature-worship in human culture provides striking parallels between far-flung cultural centres. We know, for instance, of old Teutonic mythology in the West centered on the Lord of the Heavens in the person of Wotan or Wodan; we are familiar too with the Greek system of mythology in which presided Jupiter surrounded in both cases by minor deities of fire, water, and the elements such as thunder, whom ancient man felt it imperative to placate for the sake of his well-being. We know also of the ancient gods and goddesses of Aryan Iran and India, so eloquently portrayed to us in the ancient classics such as the Rigveda. In the West these nature gods and goddesses were swept away by Christianity. In India, since the Buddha seemed to have started as a Hindu reformer, the gods were not subjected to such a drastic fate; but, becoming illogical in the Buddhist system of reasoning, they were relegated to a less important status, even deprived of their immortality, suffered as it were to remain mere artistic embellishments in architecture, in literature and in the arts.

By the time Indian culture reached our shores the high position of the deities became further modified. Rāma, a divine reincarnation of Vishnu, was still the hero—a glorious one indeed of the greatest epic of literature. The nature gods survived in personified forms of Manimekhalā and Rāmasūra who carried on their seasonal chase year in and year out.

To make my point clearer let us examine the narrative of the epic Rāmakien¹. Three episodes deal with the allegories of the monsoon indicating the change of status of the deities.

The first episode (pp. 96-100) is a scene among the clouds at springtime. Celestial denizens of the heavens gather to hold high festival in honour of the season of joy by dancing, singing and music. Among the throng is Manimekhalā, guardian of the seas, who holds in her hand a gem which flashes the lightning. Another celestial, described as a demon, *yaksh*, comes also to the festival. This is Rāmasūra, wielder of the axe which causes the roll of the thunder, similarly as the Teutonic Donner. He is regarded by fellow celes-

¹ *The Rāmakien*, first-reign version, 1797, original Siamese text. Teachers Association edition, in 4 vols., 1951. 2976 pages. Review in English JSS.XLI.

tials with fear and disdain. Puffed up with the sense of his own prowess and the effectivity of his axe, he goes about quarrelling with all and often gives vent to his rapacity. Noticing on this occasion the blinding flashes of the gem in Manimekhalā's hand he tries to take possession of it by force without avail. Tantalised by the mocking enticements of the lady he makes up for his failure to snatch the object of his rapacity by wielding his fearful axe at her. At this point appears another celestial, Orajun (Arjuna), who, emerging from between the clouds, comes up unexpectedly between Manimekhalā and her pursuer. Rāmasūra at once takes offence and engages Orajun in fight with the result that he catches hold of the latter's feet and hurls him to death against the mountain top of the "barrier of the world". Thus we have the allegory of the thunder roll preceded by the lightning which causes death and havoc.

The second episode (pp. 421-430) though not written as an allegory of the monsoon, yet carries on another exploit of the demon Rāmasūra with a rather interesting exchange of words between the combatants. The narrative commences with the return home of Prince Rāma who had won the tournament of lifting the ancient bow of Śiva, thereby being awarded the hand of Sīdā (Sitā) by Janok, King of Mithilā, who had brought the lady up as his daughter. On this journey Rāma is leading the van of his father's army. Rāmasūra bars his way. He is described here as a "dweller of the lower heavens, fierce and powerful like unto heaven's fire, whose name is dreaded everywhere, whose disposition is base and jealous, aggressive to all and generally avoided by all". Rāmasūra has his axe hinged to the waist with bow in hand. As he wanders round the forests and streams enjoying the exuberance of nature he becomes aware of the presence of men, horses and chariots, the noise of which rumbles like thunder. He comes then upon the vanguard of the Ayudhyā army. Posting himself astride the way, he shouts out "Hear, ye of diminutive sizes, who is your leader, whence have ye come and what is the object of your wandering in the forest?" Seeing the gigantic demon thus challenging them, men of the vanguard of Rāma's army gasp in sur-

Ramasura-Mask right side

prise and fear. The bolder among them answers: "Our commander is King Tosaroth of Ayudhyā, who is returning home after celebrating the nuptials of his son, Rāma, who by lifting the bow of Śiva won the hand of the Princess of Mithilā. Art thou so ignorant as to have to ask this? Art thou not afraid of Prince Rāma's prowess? Thou wilt surely be reduced to dust by this insolence." Grinding his teeth in anger the demon says: "Your leader, Rāma, said to be so mighty, will today lose his life for fate is overtaking him". So saying, he raises his bow, and, bold as a lion-king, runs forward striking right and left, scattering the soldiers of Ayudhyā. Coming up in front of Rāma's chariot, he shouts: "In bringing a woman across my path and usurping upon thyself the name of Rāma thou wilt have to pay for the insolence with death and the woman will be mine". Rāma answers: "Is it thou then who art going to take from me my wife, thou impudent wretch. I am the Nārāyana who have come down to earth as Rāma to rid it of evil demons. Who art thou that dost not know that this insolence is going to cause thee death". Rāmasūra clapping his hands with irritation says: "I am Rāmasūra the mighty god who can shake the world. A mortal as thou art canst never be a god's incarnation as thou hast boasted. A firefly like thee canst never rival the sun. Boast not of thy prowess for even the mighty Orajun succumbed to these mighty hands of mine. Thou seemst now destined to die". So saying the demon wields his axe; a storm arises blurring the figure of the demon from view; and fearful peals of thunder rend the sky. Thereupon Rāma shoots his bow Pālačandra which clears up the mist, revealing the demon. The latter takes up his bow and shoots arrows at Rāma but they turn into a discus which encircles him as if paying respect. Rāma then shoots the bow Agnivāt which pierces and destroys the demon's discus. Rāmasūra now hurls his axe and torrents of rain pour down over the battlefield. He now rushes towards Rāma's chariot and takes hold of the standard pole thereof. Rāma jumps down and thrashes the demon with his bow. Feeling great pain the demon suddenly sees the four-armed Vishnu in the person of Rāma; and, realizing his mistake in defying the godhead, begs for forgiveness. With a smile Rāma accepts his apology and

admonishes him to refrain from aggressiveness in future. The demon shows his gratitude by presenting his victor with an old bow which Śiva gave to his ancestor Trimegh. Rāma throws the bow into the heavens with a request to Pirun (Varuna) to keep it till it is wanted.

The third episode (pp. 2567-2571) occurs towards the end of the story. The recurrence of the theme of rain and thunder and the mention of the season of the monsoon makes it clear that the allegory is given prominence. Book 89 of the standard Rāmakien of the first reign (1797) relates that the campaign against the demon state of Maliwan coincides with the south-west monsoon. Some doubt being expressed at headquarters of the Ayudhyā army regarding an immediate return owing to the condition of the weather, Prince Prot, the commander, decides in the affirmative. As the army wends its way homewards a violent storm breaks out. Rain falls in torrents and havoc is wrought to the parched countryside; whilst overhead in the skies Manimekhalā darts about playfully with her dazzling gem at which Parot, another celestial demon, gives chase to get possession. Rāmasūra too, bent on a similar quest, hurls his axe again at the lady causing rumbles of thunder. The story goes on to say that Prince Prot, a good shot like his brother Rāma whom he deputises for on this campaign, shoots an arrow upwards to "scatter rain" and thereat the gods Valāhok, Parot, Rāmasūra and Manimekhalā take to flight.

Those who are familiar with features of a tropical monsoon will recognize the allegory of nature above described. The south-west monsoon heralds the season of the rains when it finds a countryside parched with heat. It is invariably accompanied by an electric storm of lightning followed by thunder. In our narrative this order of the natural phenomena is kept, thus: parched countryside, Manimekhalā with her lightning, and the demon Rāmasūra with his rolls of thunder.

Each of the above three episodes has a distinctive feature. In the first episode we have three principal characters. Rāmasūra is no doubt the Purānic Brahmin Paraśu Rāma, sworn enemy of the princely caste. In classical Sanskrit literature he was the victor of

Parot-Mask right side

the monarchical champion Karttikeyya whom he vanquished. The latter appears in our story here as Orajun. The Brahman is described as a *yaksh*. The late King Rāma VI of Siam identified this name with the classical Sanskrit term Rāma *nyaksha*, Rāma the Lowly, though the narrative having come so far from its original home paints him somewhat differently. Whoever it was that reproduced the story in its Siamese garb did not seem aware of the significance of the term *nyaksha* and turned it into *yaksha* which was more than familiar. That Paraśu Rāma was counted as one of the incarnations of Vishnu escaped the attention of the Siamese poets. The second character is that of the lady Manimekhalā often shortened for convenience into just Mekhalā. The lady is a goddess of the seas in the Jātaka². She has nothing to do with a nobler character in Tamil literature³ who is a pious lady. The third character is Orajun, who appears earlier in the story as the vanquisher of Tosakanth. His feats of arms are told in the Uttarakāndha of the Rāmāyana where as King Karttikeyya of Mahishmati he fought, bound and then pardoned the villain of Laṅkā. The identification is supported by the dialogue of defiance in which he boasts of his victory over the "ten-necked, twenty-armed Tosakanth."

The second episode has a dialogue of defiance reminding us of Vālmiki's Rāmāyana in its portrayal of the enmity between Rāma and Paraśu Rāma. It has counterparts in many Sanskrit dramas which drew their inspiration from the classic work of Vālmiki⁴. Reference to the phenomena of nature is less detailed than in the first or the third episodes.

There is hardly any comment needed of the third episode except that it introduces more characters into the narrative. Parot

² *Samkha-Jātaka*, no 442, and *Mahā-Janaka Jātaka*, no 539 of the Siamese series of the *Nipāta Jātaka*.

³ S. K. Aiyankar: *Manimekhalā*. London 1927.

⁴ cf. Keith: *Sanskrit Drama*, Oxford 1924, where references to Parasū Rāma are thus given: *Mahāvīracarit*, act IV, pp. 189, 194; *Anargha Raghava* act IV p. 228; *Bālarāmāyana* act IV p. 233; *Prasanna Rāghava* act IV p. 245; *Hanumānnātaka* act I p. 271; also *Adhyātmarāmāyana* tr. L.B. Nāth p. 21 and *Raghuvamśa* Engl. version canto XI, pp. 130-4. Calcutta 1901.

performs the aggressive acts of Rāmasūra of the first episode. It would seem that they are identical. Siamese poets were not very accurate in their knowledge of Hindu mythology. The stage has followed suit in this case by differentiating the two characters in their portrayal. Parot wears a mask of purple complexion while Rāmasūra is green. Their crowns are also different.

I would like to suggest that this is none other than the Vedic Parjanya, whom the late Professor A. A. Macdonnell described in his *Vedic Mythology* (p. 83) thus:

“The shedding of rain is his most prominent characteristic. He flies around with his watery car and draws downwards the watery skin. Like a charioteer urging on his horse, he displays his rainy messengers; when he sheds rain water, the roar of the lion resounds from afar: with thunder he comes shedding rain water as our divine (asura) father. He is besought for rain and is implored to withhold rain after shedding it.”⁵

Similar themes have not been detected in the versions of adjacent countries. Perhaps this is but a detail which has been overlooked by scholars, though, according to Dr. Sylvain Lévi⁶ the murals of the Chapel Royal of the Crystal Buddha in Pnompenh include this episode. The narrative, however, as told by the Professor, does not suggest to us a story older than that of the Standard Siamese *Rāmakien* of 1797. This is understandable, for the Royal Palace itself was built in a way as to lead us to believe that it was planned and inspired by the Grand Palace at Bangkok. The story of Rāma in the gallery of Angkor Wat at Siemreap is, however, much older and nearer the original Indian version. The story as told by Professor Lévi is so Thai as to adopt the illiterate Thai pronunciation of names like Orajun as Worajun.

⁵ cf. also Sathien Koses and Nāgapradip: *Mekhalā and Rāmasūra* in Thai which notes that the myth was known and mentioned in the 14th century Tebhūmikathā of Litai, King of Sukhodaya Sajjanātaya.

⁶ Indian Historical Quarterly, Vol. VII, no 1. 1931.

